

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 42.

Torsdagen den 2 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 27 nästlidna maj.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagav, att efter överenskommelse mellan talmännen bestämts, att gemensam omröstning komme att äga rum fredagen den 3 innevarande juni angående den voteringsproposition, som blivit av kammaren godkänd.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lundqvist riktat en förfrågan till mig, huruvida jag icke finner något böra åtgöras för att hindra viss form av skadegörelse från markägares sida inom sådana områden, där fråga om en stadsmässig reglering av bebyggelsen är väckt men ännu icke slutligt avgjorts. Interpellanten syftar därpå att, enligt vad han uppmärksammat, inom ett municipalsamhälle i Stockholms närhet — där arbetet med stadsplanläggning sedan en längre tid pågår — försäljning och bortforsling av jord äger rum i stor skala; ett vidsträckt område skulle redan ha spolierats, och samhällets fortsatta utveckling som trädgårdsstad försvårades i hög grad genom dessa åtgärder.

*Svar å
interpellation.*

Med anledning härav har jag föranstaltat om undersökning genom sakkunnig person av de förhållanden interpellanten berört. Av denna undersökning synes framgå ej blott att missförhållanden av angiven art föreligga i det åsyftade särskilda fallet, utan också att bortförande av jord på liknande sätt i större eller mindre omfattning förekommit på andra håll. Det har bland annat uppgivits, att inom ett annat invid Stockholm beläget samhälle tomtplatser, avsedda för byggnadsändamål, användas som grustag och att därigenom blivande bebyggelse försvåras.

Gällande lagstiftning erbjuder intet medel att förhindra eller ingripa mot ett sådant förfarande som här påtalats. Visserligen stadgar stadsplanelagen förbud mot att inom område, som ingår i stadsplan eller stomplan, vidtaga schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd, såvida åtgärden uppenbarligen är av beskaffenhet att kunna väsentligt försvåra områdets användande för avsett ändamål. Men beträffande område, för vilket stadsplan eller stomplan ej fastställts, saknas motsvarande bestämmelse. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas att för varje område i stad eller stadlikt samhälle, där en tätare bebyggelse finnes eller är att förvänta, förbud mot nybyggnad kan meddelas för tid som erfordras för åstadkommande

Svar å interpellation. (Forts.)
av stadsplan eller annan reglering av den framtida bebyggelsen. Det skäl som motiverar ett sådant förbud — nämligen att genomförandet av områdets planläggning icke bör försvåras genom olämpliga åtgärder — kan tydligen äga giltighet även med avseende å annan verksamhet än nybyggnad.

Anledning synes mig därför föreligga att taga under omprövning behovet av bestämmelser, ägnade att förebygga skadegörelse genom schaktning, trädfällning o. s. v. redan på ett tidigare stadium än då fastställd stadsplan eller stomplan finnes. Tänkbart synes vara att införa befogenhet för vederbörande myndighet att beträffande varje område, där möjlighet att hindra olämplig bebyggelse för närvarande föreligger, också förordna om förbud mot sådana för områdets blivande användning olämpliga åtgärder som nu äro i fråga.

Min avsikt är att inom justitiedepartementet fullfölja den förberedande utredning i ämnet, som redan vidtagits.

Härefter yttrade

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag ber att till herr justitieministern få uttala mitt värdsamma och förbindliga tack för det utomordentligt tillmötesgående och värdefulla svar, som lämnats å min interpellation. Jag tackar också för den förberedande utredning, som redan gjorts, liksom för statsrådets löfte att fullfölja denna utredning. Jag skulle gärna utöver detta tack vilja uttala en vädjan och en förhoppning om att det må bli möjligt att bedriva det fortsatta arbetet inom departementet så, att, om det finns någon möjlighet därtill, förslag till erforderlig lagändring kunde komma fram redan till 1939 års riksdag. Jag har, sedan jag framställde min interpellation, från olika håll hört exempel på ungefär liknande fall som dem jag berört, och jag tror därför, att det är ett allmänt intresse, att det här utan dröjsmål sker ett ingripande från statsmakternas sida.

Med detta ber jag alltså att än en gång få uttala mitt stora tack.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 34—37 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 77—82.

§ 5.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 60, angående arvode åt särskilda sakkunniga, tillkallade för att inom andra lagutskottet biträda vid behandlingen av vissa ärenden; och biföll kammaren vad utskottet i detta memorial hemställt.

§ 6.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av väckta motioner om provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m.

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m.

I åtskilliga inom riksdagen väckta, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner hade förslag framställts om provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m.

Ovan angivna motioner voro följande, nämligen

inom första kammaren:

nr 161 av herr *Bäcklund m. fl.*; samt

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

inom andra kammaren:

nr 62 av herr *Lundqvist m. fl.*;

nr 190 av herr *Tengström m. fl.*;

nr 191 av herrar *Aqvist och Bergvall*; och

nr 278 och 279 av herr *Brädefors m. fl.*

I motionen II: 278 hade hemställts, »att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag för förbättring av pensionsbestäm- melseerna för tjänstemän och arbetare i statens tjänst, även för de redan pen- sionerade, med avseende på förhöjningen av de lägre befattningshavarnas pen- sioner samt dyrortsgruppering av pensionerna».

I motionen II: 279 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta från den 1 januari 1938 bevilja samtliga statens pensionärer ett tillfälligt pensions- tillägg med samma belopp som tillfälligt lönetillägg utgår för statens befatt- ningshavare».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat låta verkställa utredning och till 1939 års riksdag inkom- ma med förslag till provisorisk pensionsförstärkning; samt

2) att motionerna I: 161 och II: 190, likalydande, II: 62, II: 191, II: 278 samt II: 279 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört och hemställt.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Med anledning av föreliggande utskottsutlåtande känner jag mig nödsakad säga ett par ord.

Det gäller ju frågan om höjning av de äldre pensioner, varom en debatt för icke så länge sedan fördes i denna kammare i anledning av en interpellation. Jag förklarade därvid, att så snart man hade ordnat med de nya pensioner, som måste följa på grund av löneregleringarna, vore det min avsikt att taga upp en utredning för att se till, i vad mån det skulle kunna anses skäligt och möjligt att även hjälpa äldre pensionärer. Jag hade då icke tänkt mig, att det skulle komma ett utlåtande av detta slag, vari helt enkelt begäres, att riksdagen skall uttala, att redan till nästa års riksdag en provisorisk pensionsförhöjning skall föreslås. Vad jag vill säga är, att med det intresse jag har för att något skall uträttas på detta område kommer jag att försöka driva detta arbete så snabbt som det överhuvud taget är möjligt. Så vitt jag förstår, går det dock icke att skaffa sig någon mening om hurudan en sådan höjning av vissa äldre pensio- ner kan bli, förrän man har en föreställning om hur de nya pensionerna skola se ut. När därtill kommer, att det icke kan vara utskottets mening, att alla äldre pensioner från och med nästa år provisoriskt skola höjas — även de som för några veckor sedan här i riksdagen definitivt reglerades, t. ex. de för folk- skolornas lärare gällande — måste det ju göras en differentiering mellan dessa pensioner. Under sådana förhållanden tror jag, att jag måste säga, att det är praktiskt taget uteslutet att till nästa års riksdag framlägga ett förslag. Jag har icke velat lämna kammaren i okunnighet om de faktiska förhållandena, vilka med säkerhet komma att förhindra att redan vid nästa års riksdag kom- ma till ett resultat.

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Föreliggande utlåtande har ett visst sammanhang med nästa ärende på kammarens föredragningslista eller bankoutskottets utlåtande nr 62. I motiveringen till utskottets förslag i utlåtandet nr 62 har nämligen en hänvisning gjorts till nr 61, och man tager i båda utlåtandena ställning för en reglering av de äldre pensionerna redan nästa år.

Jag har funnit mig böra foga en blank reservation till utlåtandet nr 62, i huvudsak av de skäl, som statsrådet nyss här anförde. Till detta vill jag endast lägga, att redan vid en hastig granskning av de äldre pensionerna framgår, att grunderna för dem ingalunda äro så rationella som de bort vara om riksdagen skulle ha dragit upp dem i ett sammanhang. Det råder ingen tvekan om att en betydande del av de äldre pensionärerna, i synnerhet de som avgått ur tjänsten för relativt lång tid sedan, åtnjuta pensioner, som äro så små, att det är synnerligen angeläget för riksdagen att bereda dem en förbättring. Å andra sidan finns det också grupper bland dessa äldre pensionärer, som ha så betydande pensioner, att man icke generellt kan säga, att vi redan nästa år skola giva dem ett ytterligare tillägg. Sådant utskottsutlåtandet har skrivits kan man icke gärna få någon annan uppfattning än att det är meningen, att alla skola ha pensionsförhöjning redan nästa år. Jag tror, att detta med hänsyn till de principer, som riksdagen eljest tillämpar när det gäller att reglera pensioner, vore en orimlighet och att riksdagen själv skulle nödgas bryta mot dessa principer, därest den skulle villfara vad utskottet här skrivit.

Det är detta jag velat framhålla. Jag har intet yrkande.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Jag är en av motionärerna i denna fråga. Jag hade liksom de övriga tänkt mig möjligheten av att någon provisorisk pensionsförstärkning skulle kunna beslutas redan i år. Så blir emellertid icke fallet. Utskottet har icke velat vara med om en sådan åtgärd. I stället har utskottet emellertid enhälligt tillstyrkt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att till nästa års riksdag få fram åtminstone förslag om en provisorisk förstärkning. Jag ber att få uttala min tacksamhet för denna i varje fall välviliga inställning från bankoutskottets sida. Jag tillåter mig också framföra ett tack till statsrådet och chefen för finansdepartementet för hans uttalade fästa vilja — vilken vi f. ö. redan tidigare lärt känna — att i den mån det är möjligt söka bereda lätnad åt de gamla pensionärerna. Vad som emellertid smärtade mig var det uttalande, statsrådet i ärlighetens namn ansåg sig böra göra om att utsikterna att medhinna det förberedande arbetet knappast vore sådana, att man vågade räkna med ett resultat redan till 1939 års riksdag. Jag vill dock vädja till herr finansministern att försöka göra det omöjliga i detta fall med tanke på de många gamla statens trotjänare, vilka, liksom de i tjänst varande befattningshavarna, nu under en lång följd av år väntat på att få någon liten extra kompensation för de höjda levnadskostnaderna.

Jag vill i detta sammanhang också understryka vikten av att det nya pensionsreglementet, som måste komma som en följd av det lönereglemente, som i år godkänts, icke heller måtte låta vänta på sig alltför länge. Jag tror verkligen, att om man vill taga närmare reda på hur det förhåller sig med pensionerna, skall man finna, att de åtminstone på många håll i landet för närvarande nog icke äro av den storleksordning, att man utan vidare kan avvisa kravet på en snar revision. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att t. ex. här i Stockholm med utgångspunkt från de löner, som för närvarande utgå — jag bortser alltså från den förbättring av lönerna, som blir följderna av det nya reglementet — den pension, som utbetalas i bästa fall, alltså när befattnings-

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

havaren hunnit komma upp till högsta lönen och har innehaft den tillräckligt länge, icke utgör mer än omkring 47 å 48 % av lönen. Om man därtill betänker, att $\frac{1}{3}$ av denna pension betalas helt av befattningshavaren själv och att det således endast är $\frac{2}{3}$ av dessa 47 eller 48 % som falla på staten-arbetsgivarens del, tror jag, att man måste finna verkligt bärande skäl föreligga för att snarast möjligt söka få till stånd en nyordning på detta område. Att man därvid också måste tänka sig en dyrortsgradering av pensionerna förmodar jag att litet var finner ganska självfallet.

Medan jag nu har ordet i denna fråga skall jag tillåta mig också, herr talman, att i allt saktmod erinra finansministern om en motion, som jag väckte i en liten pensionsfråga år 1934 och som då föranledde en skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t. Saken gällde också då de gamla pensionärerna. Det är ju så, att enligt det pensionsreglemente, som gäller från 1935, utgår pensionen under en månad efter vederbörande pensionstagares dödsfall, detta för att man velat underlätta ställningen för de efterlevande vid själva dödsfallet. För alla de pensionärer, som avgått före 1935, gäller emellertid, att pensionen slutar utgå med den dag, då vederbörande avlider. Riksdagen anslöt sig till den uppfattning jag hade uttalat i motionen, nämligen att man borde om möjligt söka bereda även dessa äldre pensionärer samma förmån som dem som avgå efter 1935. Jag tror icke, att det ännu är något åtgjort i saken i finansdepartementet. Jag förstår ju, att det är många frågor, som där tränga till lösning, vilket kan göra, att en mindre sak som denna kan skjutas åt sidan. Å andra sidan är det ju nödvändigt, att om syftet med detta behjärtansvärda initiativ från riksdagens sida överhuvud taget skall uppnås, någonting göres medan ännu det finns några kvar av dessa gamla pensionärer. Sedan behöva vi icke vidtaga några författningsändringar. Jag har bara velat i detta sammanhang länka finansministerns minne och tankar in även på denna sak i hopp om att även den skulle kunna komma med vid de överväganden, som jag hoppas bli en följd av denna riksdagsskrivelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengström: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord i anledning av statsrådets uttalande här i dag. Jag förstår ju så innerligt väl, att det skall vara svårt för statsrådet att efter det uttalande, som gjordes den 16 mars såsom svar på mina frågor, då statsrådet påpekade, att den allmänna pensionsregleringen skulle komma i år eller nästa år eller kanske 1940 och att först sedan skulle den allmänna översynen av frågan om de äldre pensionerna äga rum, jag förstår, säger jag, att det skall kännas svårt att nu stå inför ett enhälligt utskottsutlåtande av denna beskaffenhet. I det sammanhanget vill jag påpeka, att jag skulle önska, att denna speciella fråga, som vi tagit upp såsom motionärer, herr Bäcklund i första kammaren samt jag och en del andra i andra kammaren, om provisoriskt pensionstillägg till f. d. statstjänstemän, icke måtte sammankopplas med frågan om den allmänna översynen, ty då är jag säker på att en utredning kommer att fördröja hela resultatet av denna behjärtansvärda angelägenhet. Jag tillät mig påpeka den 16 mars, att ifrågavarande f. d. befattningshavare äro så gamla, att år 1941 kanske en hel del av dem, som i dag äro nödlidande, aldrig komma att få någon nytta av det hela. Det var för att åstadkomma en nödvändig förbättring åt dem i dagens läge, som motionerna framlades.

När nu jag liksom herr Lundqvist accepterar utskottets synnerligen välviliga uttalande, göra vi det i den fasta förvissningen, att statsrådet och chefen för finansdepartementet måtte behjorta motionärernas synpunkt på frågan. Jag

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

tager ingen ställning alls till spørgsmålet om differentiering i dag, ty det, menar jag, blir en sak, som den kommitté, som tillsättes, får taga hand om. Huvudsaken för mig och motionärerna är, att de nödlidande skola få hjälp fortast möjligt. Det torde icke vara obekant för herrarna och damerna i kammaren, att en hel rad av de statstjänare det gäller befinna sig i femte lönegraden och att deras pensioner äro så små, speciellt på de dyrare orterna, att man verkligen kan tala om ett nödläge. Jag skulle icke använt detta ord så många gånger i mitt anförande, om icke det vore med verkliga förhållandet överensstämmande.

Jag ser av protokollet för den 16 mars, att statsrådet Wigforss då uttalade sig på följande sätt: »Såvida tekniska krafter kunna ställas till förfogande, är det min avsikt att inom den närmaste tiden söka göra en allmän inventering av de äldre pensionerna.» Jag skulle i anledning därav vilja fråga, om det under de två och en halv månader, som gått sedan dess, har igångsatts en sådan allmän inventering i departementet.

Herr Lovén: Herr talman! Med anledning av finansministerns yttrande skall jag be att få framhålla, att utskottet dels har poängterat att det är fråga om en provisorisk förstärkning av de gamla pensionerna, och dels föreslagit att riksdagen måtte begära en utredning i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet här ovan anført i sin motivering.

Då det, herr talman, finns rätt stor marginal mellan den lägsta och den högsta pensionen och då jag tror mig av herr statsrådets yttrande kunna läsa ut, att han, såvitt det är honom möjligt, vill hjälpa i varje fall de minsta pensions-tagarna med en provisorisk förstärkning, anser jag det yttrande, som herr statsrådet haft, kunna i stort sett sammanfalla med vad utskottet menat med sitt yttrande. Jag vill säga, att det finns en del gamla pensionärer med mycket små pensioner och som nått den åldern, att om de skola få någon liten ljusglimt på de sista åren av sitt liv, så bör det inte dröja allt för länge, utan de böra så snart som möjligt komma i åtnjutande av en sådan liten förstärkning i pensionen.

En liknande deklaration som denna har avgivits eller kommer i varje fall att avgivas i första kammaren, och då jag av utskottets presidium fick uppdraget att i denna kammare avge denna deklaration, så beklagar jag, att jag inte som ett par andra talare kunnat springa i väg dagen innan och anteckna mig liksom vid en remissdebatt, den ena för att tala för en reservation under nästa ärende och den andra för att uttala sitt tack till utskottet för välgjort arbete.

I detta anförande instämde herr *Osberg*.

Herr Brädefors: Herr talman! I sitt utlåtande angående provisoriska pensionstillägg har bankoutskottet gått in för en, visserligen brådskande, utredning av frågan att framläggas till nästa års riksdag. Mig förefaller det egendomligt, att man behöver utreda en sådan sak som denna. Men när man ytterligare hör finansministerns deklaration här i dag, att en sådan utredning inte kommer att verkställas så fort, att den hinner föreläggas nästa års riksdag, så förefaller det mig något egendomligt att de, som i likhet med oss ha motionerat i denna sak, ändå äro så nöjda med utskottets utlåtande och begäran om utredning. Ty det har inte lovats bestämt, om denna utredning kommer ens till 1940, och om en ändring av dessa bestämmelser då genomföres av riksdagen, kommer den inte att träda i kraft förrän tidigast 1941. Men läget för dessa pensionärer, allra helst för dem, som befinna sig i de lägre lönegraderna, är sådant, att det tål inte så långt dröjsmål. Man kunde ju i fjol här

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

i riksdagen genomföra ett provisoriskt lönetillägg för statstjänstemännen, och varför skall det då vara så märkvärdigt om man efter ungefärligen samma grunder bestämde ett provisoriskt pensionstillägg åt statstjänarna på motsvarande sätt som man gjort redan i fjol för i tjänst varande statstjänare? I år har man inarbetat detta provisorium i de fasta lönerna, men ändå tycks det vara absolut omöjligt att förstå, efter vilka grunder de gamla pensionärerna skulle få något förbättrade pensionsförhållanden.

Man har i huvudsak motiverat det provisorium, som gjordes i fjol, och även dess inarbetande i år i de fasta lönerna, med de fördyrade levnadskostnaderna. Tror någon av herrarna, att pensionärerna köpa billigare mat eller kläder eller ha billigare hyror än de som äro i tjänst? De leva under samma förhållanden och få betala ungefär samma priser för matvaror och andra behovsartiklar, som de, som äro i tjänst. Är det så, att dyrtiden motiverar ökade löneförmåner för dem, som äro i tjänst, så måste samma dyrtid motivera ökade pensionsförmåner för dem, som ha lämnat tjänsten, såvida inte staten-mönsterarbetsgivaren i likhet med privata arbetsgivare anser, att nu ha de gjort sin tjänst, nu behöva vi dem inte mera, de få klara sig bäst de kunna och någon större skada har inte skett, om de svälta tills de ta slut. Jag tycker i alla fall för min del, att det är för nonchalant att på det sättet behandla gamla trotjänare i statens tjänst.

I fråga om första delen av utskottsutlåtandet har det, som sagt, väckts en motion angående provisoriska pensionstillägg, och vi ha ansett att detta provisorium bör utgå efter samma grunder som de provisoriska lönetillägg, som genomfördes i fjol för statstjänarna. Då dessa grunder i detta fall kunna tillämpas oförändrade, är det absolut obehövt med en längre utredning, som drar flera år innan det kan bli någon som helst ändring i dessa pensioner. Därför yrkar jag, herr talman, på denna punkt bifall till motionen nr 279.

Beträffande den andra delen av utlåtandet ha vi också en motion, nr 278, vari vi föreslagit utredning om omläggning av dessa pensioner efter andra grunder genom att först och främst höja de lägre pensionstagarnas pensioner och för det andra dyrortsgradera pensionerna efter samma grunder som gälla för folkpensionerna. Vi ha föreslagit en utredning, och utskottet säger i sin motivering — jag måste medge jag också, att det är en mycket välvillig motivering — att dessa saker komma att tagas upp i den översyn av pensionerna, som har utlovats och nu också ställts i utsikt av finansministern här i kammaren. Det kan ju så vara, att även dessa synpunkter, som vi ha framfört, tagas med i denna utredning, men jag skulle vilja uttala som min mening, att inte heller denna utredning får dra ut så långt på tiden, att de nuvarande gamla pensionärerna kanske ha hunnit gå ur tiden, innan något resultat i anledning av denna utredning föreligger här i riksdagen.

Särskilt beträffande dyrortsgraderingen måste man säga, att det är högst nödvändigt att en sådan kommer till stånd fortast möjligt, och detta av samma anledning som herr Tengström anförde, nämligen det nödläge, vari många av dessa pensionstagare befinna sig. På de billigaste orterna få statstjänarna $\frac{2}{3}$ av sin tjänstelön i pension men på de dyraste orterna endast hälften av tjänstelönen, och då måste man säga, att det föreligger ett nödläge. Även här bör nöden vara drivkraften till att ändra detta till det bättre.

Om man skall kunna skipa rättvisa åt de gamla pensionärerna måste man, när sent omsider utredningens resultat blivit verklighet, liksom de förbättrade förmåner, som utredningen och därav föranlett riksdagsbeslut kommer att medföra, tillämpa dessa pensioner retroaktivt. I varje fall anser jag, att även den motion, som vi ha väckt i detta ämne, är berättigad, ty vid den utlovade

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

översynen av pensionerna har det inte sagts, på vilket sätt denna översyn skall företagas, och vi ha i vår motion föreslagit vissa riktlinjer. Därför är det berättigat att trots den utlovade utredningen bifalla de riktlinjer för denna utredning, som vi föreslagit.

Jag yrkar således, herr talman, även bifall till motionen nr 278.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Efter dessa anföranden av statstjänstemän kanske det är skäl i att också andra synpunkter läggas på denna fråga än de, som varit företrädde av dessa talare, som jag anser äro part i saken och som naturligtvis måste gå in för att få det bättre ställt.

Jag vill då säga gentemot herr Lundqvist, då han klagat över att tjänstemännen få det så dåligt, när de bli pensionerade, att vore det så bra ställt för alla andra medborgare i samhället som för statens tjänstemän, då vore ingen nöd å färde, då kunde alla känna sig nöjda och belättna.

Då jag läste detta bankoutsrottets utlåtande blev jag mycket betänksam. De principer, som utskottet här går in för då det gäller att ordna pensionerna, äro enligt min mening helt nya. Att pensioner vid vissa tillfällen omregleras finner jag helt naturligt, men då bör det ske i samband med ny lönesättning, och vi hörde ju nyss, att statsrådet Wigforss meddelade, att det är hans avsikt att ordna med en omarbetning av pensionsreglementet med anledning av det nya lönerreglementet. Alltså ha vi att vänta ett nytt förslag i saken. Men då utskottet här går in för att göra en provisorisk förstärkning av redan gällande pensioner, anser jag detta vara nya vägar, som äro mycket betänkliga och som man skall akta sig för att gå in för.

Det är klart, att en provisorisk avlöningsförstärkning till tjänstemän i tjänst är något helt annat. Det är något, som man ibland kan få vidtaga med hänsyn till konkurrensen från enskilda företag och dylikt, men när tjänstemännen en gång slutat sin tjänst och äro tillförsäkrade pension, skola de enligt min mening inte stå i en annan ställning än alla andra medborgare i samhället. Skall det vara en tillfällig förbättring är det något, som skall komma alla, inte bara statstjänarna, till godo. De skola inte ställas i en särklass, utan det bör vara samma regler.

Från dessa synpunkter sett kan jag inte finna, att det föreligger den ringaste anledning att här gå in för ett bifall till utskottets förslag. Jag anser, att de konsekvenser, som det kan komma att medföra, äro mycket betänkliga, och då vi hört av statsrådet Wigforss, att en översyn av pensionsbestämmelserna är att vänta, anser jag att man med gott samvete kan avslå utskottets förslag. Jag anser, att riksdagen gör mycket klokt, om den gör det och inte binder sig på det sätt, som här föreslås och som också statsrådet Wigforss reagerade mot.

Därför hemställer jag, herr talman, att riksdagen måtte avslå såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag skall inte säga många ord, men i anledning av den debatt, som förts, vill jag till protokollet ha antecknat min uppfattning i denna sak.

Under påskferierna var jag i tillfälle att tala vid ett möte hemma i min stad, ett möte anordnat av pensionärer. Vid detta tillfälle gav jag uttryck åt den uppfattningen, att jag väl kunde vara med om att resonera om en förbättring av pensionerna för de allra lägsta pensionstagarna. Men jag nämnde vid detta möte, att jag kunde inte finna det vara riktigt att man gick in, bildligt talat, för en höjning av landshövdingepensionerna eller andra pensio-

Ang. provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. (Forts.)

ner, som utgå med höga belopp. Ty så länge som vi inte ha möjlighet att ge det svenska folket i gemen en högre pension än 250 kronor om året kan jag inte finna det berättigat här med en pensionsförhöjning över lag.

Jag skall inte ställa något yrkande här i dag. Jag förmodar, att den utredning, som finansministern nu har lovat skall komma till stånd, till slut kommer att resultera i ett förslag om en pensionsförbättring, men denna måste anordnas så, att man för dem, som ha den allra lägsta pensionen, får taga under övertvägande att genomföra en förbättring, men inte för dem, som ha landshövdingepensioner eller liknande.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna och *Kilbom*, fru *Nordgren* samt herrar *Persson* i Tidaholm, *Persson* i Undersvik och *Olovson* i Västerås.

Herr Lovén: Herr talman! Med anledning av herr Hanssons i Rubbestad anförande vill jag bara säga, att jag minns mycket väl, när han för ett par år sedan var ganska avogt stämd mot statstjänarna överhuvud taget, men sedan ett par år har han beträffande statstjänarna ställt sig på en mera resonlig och förstående ståndpunkt. Om man betänker, att dessa gamla statstjänare efter ett långt liv i statens tjänst fått en pension, som inte numera kan anses tillräcklig för de lägsta pensionstagarna — ty det är dem, som vi tala om, herr Hansson i Rubbestad — tror jag han skall medge det berättigade i, att pensionerna för dem bli i någon mån justerade.

Dessutom vill jag säga, herr talman, att statstjänarna alltid ha betraktat sin pension som intjänt lön. Och även om riksdagen i dag fattar beslut enligt utskottets förslag, har ju riksdagen icke avsagt sig sin rätt att pröva, vad som kan komma fram vare sig från det ena eller andra hållet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) avslag därå samt bifall i stället till motionerna II: 278 och II: 279; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckta motioner om utredning rörande förbättring av tjänstepensionerna för vissa lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga läroanstalter och yttrade därvid

Herr Lithander: Herr talman! Efter det nyss fattade beslutet och efter finansministerns uttalande har man anledning att hoppas, att denna fråga skall bli utredd, och det ganska snart. Jag tror för min del, att man i särskilt hög grad har anledning att tillämpa den differentiering, varom finansministern talade, på sådana personer som avses i denna motion. Det gäller bl. a. gamla läroverkslärare, som ha fått vänta på sin löneroglering under utredningar, som pågått från 1919 till 1937, alltså nära tjugo år, och vilka, enligt vad som allmänt erkänts, under denna tid fått tjäna staten mot orimligt låga löner. När nu dessa komma i ett sådant läge, att de även i pensionshänseende bli illa ställda, måste man ju säga, att det är litet väl hårt, och jag tror, att det skulle vara enbart en gärd av rättvisa, om man försökte bringa denna fråga till sin lösning tidigare än vad som avses. Hela denna grupp står i en särställning i pensionshänseende.

Ang. förbättring av tjänstepensionerna för vissa lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga läroanstalter.

Ang. förbättring av tjänstepensionerna för vissa lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga läroanstalter. (Forts.)

Jag vill även till kammarens protokoll uttala, att den grupp det här gäller är mycket liten och att en tredjedel av den redan överskridit 75-årsgränsen. När det i början av riksdagen i statskontoret undersöktes, hur många — eller rättare sagt hur få — det gällde, visade det sig, att flera hunnit gå bort under den korta tid, som förflutit sedan motionen avgivits. Skola vederbörande ha någon nytta av en förbättring härvidlag, så skall det väl vara medan de äro i livet. Jag vill därför på det varmaste anhålla hos regeringen, att den icke dröjer för länge med behandlingen av denna fråga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

*Ang. viss om-
läggning av
driften vid
riksbankens
pappersbruk
i Tumba
m. m.*

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 63, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande viss omläggning av driften vid riksbankens pappersbruk i Tumba m. m.

Därvid anförde:

Herr Lundberg: Herr talman! Det hade nog varit önskvärt, att utskottet starkare framhållit, att det inköp av en pappersmaskin för Tumba pappersbruk, som det här är fråga om, är en rationaliseringsåtgärd av teknisk natur och ingenting annat. Utskottet hänvisar till en utredning, som kommitterade inom bankofullmäktige verkställt, av vilken framgår, att man kan räkna på en besparing på årskostnaden av 111,000 kronor, om man gör detta utlägg på 486,000 kronor. Detta är nog teoretiskt riktigt, men i praktiken ligger det nog till på ett annat sätt. Minskningen i driftkostnaderna uppstår genom minskade arbetslöner till personalen. Det är cirka fyrtio man som på detta sätt bli utrationaliserade. Om man nu icke behöfde ta hand om denna personal, skulle naturligtvis denna vinst verkligen uppstå. Men det förhåller sig givetvis icke på det sättet, utan man måste sysselsätta denna personal, tills pensionsåldern är uppnådd. Detta betyder, att man icke kan räkna med någon vinst i egentlig bemärkelse på många år, vilket utskottet även antytt. Jag vill med särskild skärpa framhålla det sakförhållandet, att pappersbrukets kapacitet är för liten. Vederbörande äro fullt på det klara med att man icke kan utöka driften med den tillverkningsmetod, som nu användes, det vill säga handmetoden. Att köpa det ytterligare behovet av sedelpapper från andra pappersbruk anse även fullmäktige utslutet, på grund av att den nödiga kontrollen är svår att ordna. Man avstyrker därför helt detta alternativ. Det återstår då endast det tredje alternativet, nämligen att övergå till maskindrift. Det är detta som utskottet förordar, och då jag för min del tror att detta är det enda möjliga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Då herr Lundberg icke ställde något yrkande, kan det ju synas överflödigt att hålla något ytterligare anförande. Jag finner det emellertid angeläget att säga ett par ord.

Det är nog otvivelaktigt, att införandet av maskiner vid Tumba bruk kommer att medföra minskade driftkostnader. Med maskiner kan man utan tveivel framställa den nödiga kvantiteten av sedelpapper för en mindre kostnad, än därest man skulle tillverka motsvarande kvantitet med de nuvarande gammalmodiga metoderna. Men sedan är det en öppen fråga, huruvida man därigenom kan åstadkomma en bättre räntabilitet för hela anläggningen. Detta

Ang. viss omläggning av driften vid riksbankens pappersbruk i Tumba m. m.

(Forts.)

vågar jag icke uttala mig om. I varje fall är det väl tämligen säkert, att det kommer att dröja ganska länge, innan man uppnår ett sådant resultat, och detta av flera skäl. Ett av skälen vidrördes av herr Lundberg, nämligen att man icke utan vidare kan göra sig av med den överflödiga arbetsstyrkan. Riksbanken kan icke bete sig som en privat företagare kan göra, då han rationaliserar driften. Man är nödsakad att hålla den överflödiga personalen under armarna längre och bättre än vad en privat företagare brukar göra. För min egen del har jag därtill den uppfattningen, att det av flera skäl är önskvärt, att man till en del bibehåller handtillverkningsmetoden vid Tumba bruk. Dels bör man ha denna metod såsom en reserv, dels tycker jag, att man åtminstone bör ha kvar några personer, som kunna utföra arbetet enligt den gamla förnämliga hantverksmetoden. Emellertid kunna fullmäktige givetvis icke opponera sig mot den reservation, som ligger i herr Lundbergs uttalande, ty det är för fullmäktige tacknämligt, om riksdagen icke har alltför högt spända förväntningar på brukets räntabilitet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående reparations- och moderniseringsarbeten inom det s. k. Stora stenhuset vid Tumba bruk;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1938/39, i vad rör pensionsväsendet;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 67, i anledning av väckt motion om pension och gratifikation åt förre vaktmästaren hos riksdagens andra kammare E. E. Johansson;

nr 68, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1938/39 till befattningshavare vid riksdagens verk; och

nr 69, angående provisorisk avlöningsförstärkning under budgetåret 1938/39 till befattningshavare vid riksdagens verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 10.

Föredrogs, punktvis, bankoutskottets utlåtande, nr 70, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14 och 15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

bankutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1938/39 till pensionering av civila tjänst innehavare m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt m. m.; och nr 73, angående vissa anslag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1938/39;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1938/39;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 och 75 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar;

statsutskottets utlåtande, nr 204, i anledning av motioner i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse av § 11 förordningen den 18 juni 1864 (nr 41) angående utvidgad näringsfrihet.

Vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 12.

Ang. behandlingen av politiska flyktingar i vårt land.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av väckta motioner angående behandlingen av politiska flyktingar i vårt land; och anförde därvid

Herr Tengström: Herr talman! Jag skall be att till utskottet få framföra mitt tack för det sätt, på vilket åtminstone den ena av dessa motioner blivit behandlad. Jag avser då motionen om hjälp åt politiska flyktingar, som hemfalla under fattigvårdslagens bestämmelser.

Jag har emellertid en vädjan att framföra till chefen för socialdepartementet, en vädjan som man också kan utläsa ur utskottsutlåtandet och som det är

Ang. behandlingen av politiska flyktingar i vårt land. (Forts.)

skäl att understryka här i dag, nämligen att denna lilla sak, som kan ändras utan mycket besvär och tidsutdräkt, måtte genom kommitténs försorg ordnas utan att resultatet av arbetet på revisionen av fattigvårdslagen i dess helhet avvaktas.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Ang. förslag till lag om semester m. m.*

Genom en den 22 april 1938 dagtecknad proposition, nr 286, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om semester samt lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270), dels ock inhämtat riksdagens yttrande beträffande å den internationella arbetsorganisationens konferenser år 1936 antagna förslag till konvention (nr 52) angående semester, rekommendation (nr 47) angående semester samt förslag till konvention (nr 54) angående årlig semester för sjömän.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft tjugutvå i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

- nr 346 av herr *Strand*,
- nr 349 av herr *Nordborg*,
- nr 350 av herr *Elon Andersson m. fl.*,
- nr 351 av herrar *Johan Larsson* och *John Björck*,
- nr 352 av herr *Domö m. fl.*,
- nr 353 av herr *P. Sandström m. fl.*, och
- nr 354 av herr *Albertsson*; samt

inom andra kammaren:

- nr 485 av herr *Ericsson* i Kinna,
- nr 487 av herr *Lundström* i Skövde *m. fl.*,
- nr 490 av herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.*,
- nr 491 av herr *De Geer* i Lesjöfors,
- nr 496 av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*,
- nr 497 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*,
- nr 501 av herrar *Lindberg* i Stockholm och *Cruse*,
- nr 502 av herr *Aqvist m. fl.*,
- nr 504 av herr *Hellberg*,
- nr 505 av herr *Olsson* i Staxäng,
- nr 506 av herr *Bagge m. fl.*,
- nr 507 av herr *Fredberg*,
- nr 508 av herr *Bäckman m. fl.*,
- nr 509 av herr *Persson* i Grytterud *m. fl.*, och
- nr 510 av herr *Carlström m. fl.*

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 2, 6, 8 och 10 §§ samt övergångsbestämmelserna i lagen om semester hava följande lydelse:

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

2 §.

Där för arbetstagare i någon yrkesgrupp med hänsyn till anställningens art eller varaktighet, anställningsort, levnadsålder eller andra sådana omständigheter längre semester i allmänhet utgår än som föreskrives i denna lag, skall dylik sedvänja, med beaktande av övriga bestämmelser i lagen, lända till efterrättelse för arbetstagarna i yrkesgruppen.

Har mellan arbetsgivare och arbetstagare träffats avtal, som innefattar avstående från rätt till semester eller i något avseende mindre förmåner för arbetstagaren än vad i denna lag stadgas, vare avtalet i sådan del ogillt, med mindre annat i lagen angives.

6 §.

Arbetsgivaren äge bestämma, när semester skall utgå. Därvid skall iakttagas, att semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommeelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Vad sålunda föreskrivits om att semestern skall utgå i ett sammanhang skall icke gälla beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lantushåll.

Semestern må icke utan arbetstagarens medgivande förläggas till tid, då arbetstagaren i samband med havandeskap avhåller sig från arbete eller är oförmögen till arbete av anledning, som i 4 § andra stycket sägs, eller fullgör sådan militär tjänstgöring, varom i samma stycke förmåles.

Semester för arbetstagare å fartyg må icke utan arbetstagarens medgivande utgå annat än i svensk hamn.

8 §.

Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad för vecka eller längre tidsenhet, äge uppbära den å semestertiden belöpande lönen. För annan arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande hans genomsnittliga inkomst för dag, då arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av senast förflutna kvalifikationstid, för vilka semesterrätt föreligger. Hänsyn skall därvid icke tagas till lön, som utgått för tid utöver den för arbetstagaren normala arbetstiden. Har arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av orsak, som omförmåles i 4 § andra stycket, skall vid beräkning av semesterlörens storlek hänsyn tagas beträffande frånvaro på grund av semester till den för semestertiden uppburna lönen samt beträffande frånvaro på grund av övriga orsaker till den lön, som arbetstagaren sannolikt skulle hava uppburit för berörda tid, därest han utfört arbete för arbetsgivarens räkning.

Arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost men under semestern icke till någon del uttager denna förmån, äge rätt till skäligen ersättning för kosten. Ersättning för kost utgår härvid jämväl för söndag, helgdag och sedvanlig fridag, som infaller under semestern.

Vid beräkning av semesterlön skall hänsyn icke tagas till förmån av fri bostad eller till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

10 §.

Användes arbetstagare vid jordbruk uteslutande till djurskötsel, må arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning till arbetstagaren med belopp, motsvarande vad denne skulle hava uppburit i lön under semestern.

Övergångsbestämmelserna skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag hava följande lydelse:

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, från och med vilken dag semester-rätt enligt lagen kan förvärfvas. Lagen skall dock icke verka rubbning i sådant avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid.

Med anledning av denna lag upphäves från och med den 1 januari 1939 5 § m) lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

I motionen II: 490 hade, bland annat, hemställts, att ett tillägg måtte fogas till det i 6 § andra stycket i förslaget till lag om semester angivna undantaget för arbetstagare vid jordbruket m. fl. yrkesområden av följande lydelse: »Med avseende på nämnda arbetstagare skall dock iakttagas, att minst hälften av antalet semesterdagar skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskom-melse om annan ordning träffats med arbetstagaren.»

I motionen II: 491 hade yrkats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t an-hålla, att utredning måtte verkställas i fråga om en kalenderreform i syfte att minska antalet av de nuvarande helgdagarna.

I motionen II: 496 hade, bland annat, i fråga om 6 § i förslaget till lag om semester föreslagits, att semestern skulle utgå i ett sammanhang under tiden den 2 maj—30 september, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagaren. Det i propositionen föreskrivna undantaget från skyldighet att utgiva semestern i ett sammanhang hade jämväl medtagits av dessa motionärer, vilka däremot icke föreslagit något undantag från skyldig-heten att förlägga semestern till tiden den 2 maj—30 september.

I motionen II: 497 hade på denna punkt gjorts samma hemställan som i motionen II: 496. I motionen II: 497 hade vidare yrkats, att 10 § måtte utgå ur lagen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lag om semester icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag om semester;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda, i utskottets hemställan intagna förslag till lag om ändring av 56 och 90 §§ sjö-manslagen den 15 juni 1922 (nr 270);

C. att riksdagen måtte förklara, att riksdagen för sin del anslöte sig till vad föredragande departementschefen i det vid propositionen fogade statsrådsproto-kollet den 12 mars 1938 uttalat rörande de konventionsförslag, som fogats vid propositionen, samt att vid sådant förhållande den därvid fogade rekommenda-tionen icke föranledde något riksdagens uttalande;

D. att motionerna I: 346, 349, 350, 351, 352, 353 och 354 samt II: 485, 487, 490, 496, 497, 501, 502, 504, 505, 506, 507, 508, 509 och 510, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

E. att motionen II: 491 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle 8 § i lagen om semester erhålla följande lydelse:

8 §.

Under semester — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — lön utgå.
Arbetstagare, som — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — ar-betsgivarens räkning.

Arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost men under semestern icke till

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
någon del uttager denna förmån, äge rätt till skälig ersättning för kosten. Ersättning för kost utgår härvid jämväl för söndag och helgdag, som infaller under semestern.

Vid beräkning — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — särskilda kostnader.

Övriga här ovan intagna paragrafer i förslaget till lag om semester ävensom övergångsbestämmelserna skulle enligt utskottets förslag erhålla den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Vid utlåtandet voro fogade följande reservationer:

1) av herrar *Tamm, Hagman, John Björck* och *Molander* samt fröken *Andersson*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka 2 § första stycket i Kungl. Maj:ts förslag till lag om semester;

2) av herr *Holm*, vilken yrkat bifall till de i motionen II: 490 framställda yrkandena;

3) av herr *John Björck*;

4) av herrar *Tamm, Wistrand* och *Skoglund* samt fröken *Andersson*, vilka påyrkat följande ändringar av lagförslaget:

att 8 § måtte ersättas med följande lagrum:

»Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, äge uppbära den å semesterdagarna belöpande lönen. Är lönen beräknad per timme, skall för varje semesterdag lön utgå för åtta timmar.

Är för arbetstagare, vars lön beräknas efter annan grund än tid, i kollektivavtal eller eljest fastställd viss tidlön, skall denna lön utgå under semestern, därvid vad i andra stycket säges skall gälla. Finnes särskild tidlön icke bestämd, skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga inkomst per dag, som arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av senast förflutna kvalifikationstid, för vilka semesterrätt föreligger».

samt att övergångsbestämmelserna måtte erhålla följande lydelse:

»Denna lag — — — tilländalupen tid.

Under åren 1939—1941 må semester med stöd av lagens bestämmelser likväl utgå med högst sex dagar.

Med anledning — — — om arbetarskydd.»

5) av herrar *Österström* och *John Björck*, vilka yrkat, att de till lagen om semester fogade ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna måtte erhålla följande lydelse:

»Denna lag — — — (lika med utskottets förslag) — — — tilländalupen tid.

Arbetstagare äger likväl icke på grund av lagen rätt till längre semester under år 1940 än åtta dagar och under år 1941 tio dagar.

Med anledning — — — (lika med utskottets förslag) — — — om arbetarskydd.»

6) av herrar *Norman* och *Wistrand*, som hemställt, att riksdagen, med bifall till motionen II: 491, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att skyndsamt utredning måtte verkställas i fråga om en kalenderreform i syfte att minska antalet av de nuvarande helgdagarna.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, rörande föredragningsättet, ordet av

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Herr **Österström**, som anförde: Herr talman! I fråga om föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 58 föreslås,

att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis och punkten A. på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, styckevis med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist;

att vid behandlingen av den paragraf eller det stycke, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres;

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar;

att beträffande nummerbeteckning av paragrafer utskottet må äga vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut; samt

att, för den händelse utskottets förslag kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölls.

*Punkten A.**Utskottets förslag till lag om semester.*

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Skoglund**: Herr talman! Av flera skäl måste det anses tillbörligt, att människor som ha ett tråget arbete beredas möjlighet till semester. Jag tänker framför allt på hälsovårdssynpunkten. Vad det betyder för människor, som stå i hårt arbete, att få tillfälle att koppla av från det vanliga vardagsarbetet, tror jag icke jag behöver här närmare utveckla. Jag vill icke heller fränkänna andra synpunkter betydelse. Det har exempelvis från en del håll anförts, att det kommer att betyda en social utjämning, om sådana grupper, som tidigare icke haft semester, komma att få rätt till sådan.

Vi ha tidigare från det håll jag företräder varit inne på semesterfrågorna här i riksdagen. Jag tänker närmast på våra motioner rörande en lagstiftning om arbetsavtal. Jag tror, att man i dag kan konstatera, att det inom den svenska riksdagen råder ganska stor enighet om, att man bör försöka bereda semester åt så många som möjligt. Vad meningarna däremot kunna bryta sig om, är huruvida det absolut riktiga är att gå fram lagstiftningsvägen eller om man icke i större utsträckning bör lita till att parterna på arbetsmarknaden ordna frågan avtalsvägen. Vidare kan det ju föreligga delade meningar om hur lång semestern bör vara och hur den i ena eller andra formen skall ordnas på det riktigaste sättet. De stora arbetargrupper, som genom avtal tillförsäkrat sig längre eller kortare semester, ha i många fall, skulle jag tro, när det vid förhandlingsbordet gällt att välja mellan möjligheten till högre avlöning och några dagars ökad semester, kanske föredragit den högre avlöningen.

Vad man icke kan se bort från i detta sammanhang, är de ekonomiska konsekvenser, som följa med en lagstiftning om betydligt utökad semester. Om vi jämföra den lagstiftning som nu skall genomföras i Sverige med vad man i andra länder vågat sig på, måste vi nog säga oss, att Sverige hör till dem som vågat gå längst. Vi behöva bara erinra oss den Genèvekonvention, vilken regeringen i detta sammanhang åberopar. Där har man icke vågat gå längre än till att förorda en semester på sex arbetsdagar. Se vi på ett sådant land

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
som Belgien, som redan har en semesterlagstiftning — man har nu framlagt vissa ändringsförslag — har man där stannat vid sex dagars årlig semester. Dessutom har man stadgat viktiga undantag: lagen gäller endast företag, som sysselsätta mer än tio personer o. s. v. I England har en kommitté utarbetat ett förslag till lag om semester, där man också går mera försiktigt fram än hos oss. Jag erinrar om detta, därför att jag tror, att när man talar om de ekonomiska konsekvenserna, så är detta en mycket stor realitet, som icke får bagatelliseras.

Den utredning, som verkstälts här i Sverige och på vilken den kungliga propositionen bygger, stannade ju inför en semester på tolv dagar. Ingen vill bestrida, av skäl som jag tidigare angivit, att en sådan semestertid kan anses önskvärd. Vad man emellertid kan diskutera är vilka följder som en sådan semesterrätt kan medföra, vad det kan kosta att genomföra den och om man kan riskera att därigenom sänka landets totala produktion. Den proposition som andra lagutskottet har behandlat och som nu skall avgöras av riksdagen, har ju följt utredningen och föreslår även tolv dagars semester.

Socialministern söker påvisa, att det kan finnas vissa mera ideella värden, som väga upp de ekonomiska kostnaderna, såsom att människorna skola kunna vara vid bättre hälsa och få större arbetsglädje. Jag förnekar ingalunda, att det är värden som man bör räkna med och taga hänsyn till, men det är nog litet svårt att närmare angiva dessa i några slags enheter.

Vi ha från högerhåll biträtt det framlagda förslaget i dess väsentliga delar. Vi äro med om att bestämma en semestertid av tolv dagar. Vi ha ansett oss, om än inte utan viss tvekan, kunna gå med på detta, tack vare att socialministern gjort vissa ändringar i det framlagda kommittéförslaget. Jag tänker då närmast på att statsrådet gjort den ändringen att semester kan tagas ut under en längre tid av året än kommittén har tänkt sig. Vi äro dock medvetna om, att detta är en reform, som kan under vissa omständigheter medföra konsekvenser, vilka måste anses långt ifrån önskvärda, exempelvis i den mån det skulle komma att visa sig, att vår industri — jag tänker då särskilt på vår exportindustri — får svårt att hävda sig i konkurrensen med andra länder. En sådan utveckling skulle ju omedelbart medföra minskade arbetstillfällen, och den kunde också medföra sänkta löner eller åtminstone förhindra de möjligheter som kunde förefinnas att förbättra lönerna för de anställda.

Det har under ärendets remissbehandling framhållits, att det varit önskvärt med en bättre ekonomisk utredning än den som nu förefinnes. Jag tror, att detta är ett riktigt påpekande. Vi röra oss här med mycket osäkra siffror. Kommerskollegium talar om 55,000,000 kronor, men då är att märka att detta ämbetsverk bygger på en helt annan beräkning av semesterlönen än propositionen. Arbetsgivareföreningen nämner en betydligt högre siffra, nämligen 116,000,000 kronor. Jag skall dock genast bekläna, att jag tror, att det är mycket svårt att åstadkomma någon tillförlitlig kostnadsberäkning i denna fråga. Det är av flera skäl inte så lätt att få en vederhäftig beräkning. Det hindrar dock inte, att man kanske kunnat komma åtskilligt längre i det fallet än vad kommittén gjort.

Vid behandlingen av det föreliggande förslaget har man också gjort den reflexionen att man i propositionen sammanblandat två olika principer, principer som var för sig äro rätt så oförenliga. Den första skulle jag vilja kalla den rena hälsovårdssynpunkten. Det är denna synpunkt som för mig varit avgörande, då jag gått med på detta förslag. Det måste ju, som jag tidigare sagt, av flera skäl anses lämpligt, att människorna bli avkopplade från det dagliga arbetet någon tid, och det är enbart glädjande ur hälsovårdssynpunkt. Denna princip har emellertid statsrådet här och var i propositionen övergivit

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

och i stället gått in för en motsatt princip, som bygger på semesterersättning. Det förefaller mig, som om Kungl. Maj:t i högre grad än åtminstone jag anser lämpligt betraktar semestern som intjänt lön, vilken man kan kvittera ut direkt på avlöningslistan. Man stannar vidare inför ett spørsmål, som Kungl. Maj:t inte har kunnat lösa. Jag tänker på de stora grupper som tyvärr inte kunna beredas någon semester vare sig genom lagstiftning eller på något annat sätt, nämligen småbrukare, bönder, hantverkare och innehavare av mindre butiker m. fl. Alla dessa människor föra onekligen en hård tillvaro och få det inte bättre utan snarare svårare genom det beslut vi nu gå att fatta. Det skulle inte förvåna mig, om dessa människor kände sig bittrare och mera övergivna, när de se, hur bra vi ordna det för andra grupper men utesluta dem. Emellertid måste jag tyvärr erkänna, att jag i likhet med Kungl. Maj:t inte för närvarande kan finna någon som helst lösning av detta sistnämnda spørsmål.

Vi ha ifrån det parti jag företräder i utskottet reserverat oss på två punkter.

Den första punkten gäller semesterlönen. De sakkunniga ha enligt mitt förmenande rätt så ingående diskuterat frågan om hur man skulle försöka ordna en rättvis semesterersättning under semestern. De erkänna, att de inte ha funnit några enhetliga principer, efter vilka man kan beräkna semesterlönen. De sakkunniga påvisa, hurusom beträffande stora grupper av arbetare avtal träffats om att timlönen skall ligga till grund för semesterlönen, men påpeka, att även andra beräkningsgrunder förekommit. Majoriteten av de sakkunniga ha stannat vid att förorda en beräkning, som bygger på genomsnittsförtjänsten per dag under kvalifikationsperioden. Propositionen följer de sakkunnigas förslag i detta hänseende. På denna punkt ha vi reserveranter sagt, att vi tro, att det kommer att medföra mycket stora besvärligheter med en sådan beräkningsgrund, och att det också kommer att bli ganska dyrbart. Vi kunna därvidlag stödja oss på en rad yttranden, vari framhållits enligt min mening mycket vägande synpunkter. Jag skall bara helt hastigt angiva några av de myndigheter som förordat, att timlönen skulle ligga till grund för semesterlönen och som avstyrkt de sakkunnigas förslag i denna del. Det är bland andra kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen. Byggnadsstyrelsens motivering fäste jag mig särskilt vid; den framhöll, att det skulle bli mycket egenartade och ojämna resultat, och man följde de sakkunnigas förslag. Det är vidare stadsfullmäktige i Stockholm, som under hänvisning till att Stockholms stad sedan länge har använt timlönsberäkningen säger, att detta system inte varit förbundet med några olägenheter eller varit föremål för någon kritik. Industriförbundet och flera andra ha yttrat sig likartat. Jag upprepar ännu en gång, att jag tror, att den beräkningsgrund som statsrådet här har föreslagit, kommer att leda till mycket stora svårigheter och medföra mycket krångel och tvistigheter. Därtill kommer att vi inte kunna bortse från kostnadssynpunkten.

Den andra reservation som vi ha fogat till utskottsutlåtandet innebär ett yrkande om längre övergångstid. Näringslivet kommer genom denna lag att bli utsatt för en oerhört stor påfrestning. Det gäller för näringslivets män att försöka anpassa sig på ett sådant sätt, att det inte blir något driftsavbrott, och att inte lagens genomförande medför sänkt produktion och minskade möjligheter att utbetala avlöningarna. Vi önska inte heller att kostnaderna omedelbart slås ut på konsumenterna och sålunda helt flyttas över på dessa, utan att näringslivet kan anpassa sig genom rationaliseringsåtgärder. Vi förmena, att om en längre övergångstid blir bestämd, skulle denna anpassning kunna ske på ett mjukare och mindre påfrestande sätt än enligt det föreliggande förslaget. Jag har visserligen bemärkt, att statsrådet har gjort en liten

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
uppmjukning i jämförelse med de sakkunnigas förslag, men jag anser i alla fall det föreliggande förslaget i denna punkt otillfredsställande. Vi reserverar föreslå, att man skall vid den tidpunkt då semesterlagen träder i kraft stanna vid sex dagar och först år 1942 skulle man gå upp till tolv dagar. Om man velat resonera med oss om saken, hade vi varit villiga att diskutera även andra förslag, som avsåge att göra övergången mjukare. Vi ha trots, att om man lämnat större möjlighet att förhandlingsvägen ordna övergången, skulle man ha nått ett tillfredsställande resultat med mindre besvärligheter än som nu kanske kommer att ske. När man i så stor utsträckning varit enig om detta förslag, tycker jag, att man från dem som företråda majoriteten, borde kunnat visa oss det tillmötesgåendet, att man mera ingående än som skett övervägt möjligheterna att få en längre övergångstid. Så har emellertid icke skett, och vi ha då inte haft annan möjlighet än att foga en reservation till utlåtandet. Jag upprepar vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att jag tror, att det av flera skäl kan anses önskvärt, att människor få semester. Men det kan dock hända, att det blir sådana följder av den lagstiftning vi genomföra, att vi få vara beredda att göra både den ena och den andra jämkningen i det lagförslag, som nu antages.

Herr talman! Med vad jag nu anført skall jag be att få yrka bifall till 1 § i lagförslaget. Jag kommer sedan att framställa yrkande om bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen vid de särskilda paragraferna.

Herr Österström: Herr talman! När det nu föreliggande förslaget om någon stund kommer att antagas av riksdagen, äro vi på det klara med, att det är en verkligt stor reform, som här beslutas. Jag vet inte, om det är möjligt att påstå, att det finnes något annat motstycke till denna reform än 8-timmarsarbetslagen. Under sådana omständigheter måste man väl säga, att det är märkligt, att detta förslag skall kunna godkännas, utan att motstånd från något håll blivit rest inför detsamma. Det synes mig, som om det skulle vara riktigt, att det slås fast, att detta vittnar ganska högt och våltaligt och förnämligt om den sociala solidaritetskänsla, som svetsar alla detta lands folkgrupper samman kring strävandena för en verklig och lycklig utjämningspolitik. När det är på det sättet, har jag bara en stark känsla av — och därvidlag skall jag följa den föregående ärade talaren — att det är riktigt att inte förbinda beslutet om denna reform med alltför mycken klagan och jämmer och med alltför många olycksprofetior. Det riktiga är, att vi gå med på detta nya erkännande framför allt därför att det är något riktigt. Men samtidigt kan det icke förnekas — och det vore ganska mycket av brottslighet i att dölja det — att en stor del av de problem, som den nya lagstiftningen för med sig, gällor problem, som inte kunna lösas vare sig i kanslihuset eller i riksdagens kamrar.

Det ena av dessa problem är frågan om den lagstadgade fritidens användande. Det kanske till sist blir det allra största problemet. Jag föreställer mig, att vi alla äro ense om att det inte är likgiltigt, hur Sveriges medborgare komma att utnyttja den ledighet, som nu genom statsmakternas försorg och genom näringslivets ansträngningar kommer att erbjudas dem. Det är ett problem av mycket stor räckvidd, som måste lösas genom medverkan från de väldiga folkorganisationers sida, som vi lyckligtvis ha i detta land. Jag tror, att det är detta som gör, att vi med skäligen stort lugn — oavsett att detta problem står klart för oss — kunna gå till ett beslut nu. Jag är övertygad om, att vi äro medvetna om den ofantliga kraftkälla, som verkligen finnes i dessa stora folkorganisationer. När man från olika håll hört berättas, hur ogynnsamma återverkningar genomförandet av 40-timmarsveckan haft i det hän-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

seende jag nu berört och snuddat vid utan att närmare ingå därpå — det är dock ett faktum att sådana föreligga — förstår man, att detta är en mycket viktig detalj, som det är angeläget att vi alla, var och en i sin stad och efter sin förmåga, böra bidra till att lösa på ett lyckligt sätt.

Den andra uppgiften, som är olöst och återstår, har herr Skoglund med sin argumentering och med sitt sätt att uttrycka sig berört. Det är uppgiften att ekonomiskt möjliggöra denna fritid utan att det kommer att drabba de stora arbetargrupperna på ett ekonomiskt oförmånligt sätt. Det är den uppgiften, som det svenska näringslivet nu får, att genom organisatoriska insatser och på rationaliseringssträvanden områda ordna på bästa möjliga sätt, så att parterna, när de mötas vid förhandlingsbordet, inte komma att känna, hur konsekvenserna av denna lagstiftning ögonblickligen torna upp sig i betydande svårigheter. Jag tror emellertid, att denna kammare gör klokt i att beakta, att sådana risker verkligen finnas, att det är så, att ingen stor social reform numera kan beslutas, när den kostar relativt mycket pengar, utan att hela folket får vara med och betala den. Här finns ingenting annat än näringslivets organisatoriska anpassning. Här finnas inga fonder, som kunna betala detta. Det måste betalas av produktionen och produktionens resultat. Det är en ofantligt viktig uppgift som statsmakterna alltså anförtro det svenska näringslivet. Det är inte bara min förhoppning utan min förvisning, att det svenska näringslivet skall sätta in alla sina stora, för att inte säga enorma, resurser för att föra detta igenom. Men just från denna utgångspunkt och med öppen blick för de vanskligheter, som i detta sammanhang finnas och som ganska snart komma att visa sig, är det några motionärer tillhörande mitt parti, som vilja möjliggöra en smidigare övergång till detta nya. Jag är fullt på det klara med, att denna nya lagstiftning bör genomföras, därför att det följer så mycket socialt gott med den, därför att det följer så mycket av stora, lyckliga verkningar med denna reform. När den kan beslutas i enighet, när den kan anbefallas av alla parter, av alla partier och av alla medborgargrupper, har man i dessa motioner velat verka för, att ingen risk skall behöva tagas, som inte är nödvändig. Följaktligen har man velat ha en längre och smidigare övergångstid än som i Kungl. Maj:ts förslag och av utskottets majoritet är förordad. Jag skall inte på det sätt som är ganska vanligt, när reservanter tala, säga, att det är hopplöst att ställa ett sådant yrkande. Det är möjligt och kanske troligt, att så är i detta fall. Men jag tycker, att det är på något sätt otäckt att behöva erkänna ett givet nederlag för en saklig ståndpunkt. Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till den av herr Björek och mig till utlåtandet fogade reservationen, vari vi yrka bifall till det som är begärt i motionerna nr 350 i första kammaren och nr 502 i andra kammaren. Jag tycker, att det är på något sätt otrevligt — jag erkänner det gärna — att man i utskottet inte velat gå med på denna jämkning. Hade man gjort det, skulle denna reform kunnat genomföras i den fullständiga enighetens tecken. Jag tycker som så ofta eljest, att vi kunna kosta på oss den gesten. Det är inga värden, som bli läderade därigenom. Det hade varit en gård av rättvisa åt näringslivet, som dock till sist skall bära upp detta genom sin anpassning, genom sina organisatoriska insatser och överhuvud taget med sin vilja att föra den svenska ekonomien i lugn och ro framåt.

Med den reservation som jag här gjort ber jag, herr talman, att varmt få anbefalla utskottets föreliggande förslag till antagande.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Rasjön.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag vill också liksom den senaste ärade talar-
ren slå fast, att det i dag gäller en mycket stor social lagstiftningsfråga, som

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

med avseende å storleksgraden gott kan jämföras med det beslut som vi en gång för många år sedan fattade om åstadkommande av en 8 timmars arbetsdag. Men jag skulle vilja, just med hänsyn härtill och med hänsyn till att det här gäller en hälsoreform — en reform alltså som faller inom ett område, som egentligen inte borde ligga inom det politiska stridsfältet — och eftersom det gäller att åstadkomma en lagstiftning, som syftar till ett efterlängtadt och behövt avbrott i det dagliga enahanda slitet för tusenden och åter tusenden av landets arbetare — säga något ytterligare. Och det är, att det hade varit mycket tacknämligt, om vi i dag från olika partier hade kunnat stå samlade omkring den proposition och det utlåtande, som här föreligga. Det hade varit verkligt upplyftande, om t. ex. herr Skoglund stått upp här i dag och yrkat bifall till det föreliggande förslaget och herr Österström och jag där-efter hade instämt samt att ett flertal från olika partier genom instämmanden hade samlat sig omkring detta förslag. Det skulle ha gjort ett intryck av nationell solidaritet mot arbetstagarna i en stor och betydelsefull fråga. Nu ligger det ju inte så till, som framgår av reservationerna och av de båda föregående talarnas yttranden. Men samtidigt som man konstaterar detta måste man dock rättvisligen erkänna, att oppositionen från de borgerliga partierna i denna fråga har inskränkt sig till det minsta möjliga, och detta är verkligen glädjande. Jag tycker bara det, att när man gått så långt, kunde man ha tagit steget fullt ut.

Här föreligga nu alltså reservationer från de partiernas sida, vilkas representanter här förut yttrat sig, och där går man in för att man inte på en gång borde ha gått så långt som man nu gått i den kungl. propositionen. Man skulle i lagstiftningen ha bestämt en lång övergångstid, innan man kom fram till det som här föreslås i propositionen. Från andra hållet återigen har man — det har också framkommit i en del motioner — framfört den uppfattningen, att detta förslag inte ger tillräckligt. Det utestänger en stor del gruppen från att komma i åtnjutande av de fördelar som lagen skulle ge.

För min del skulle jag vilja säga, att jag har lättare att förstå de deklara-tioner, som kommit från det senare hållet, ty det är ett faktum, att även om utskottets förslag i detta utlåtande nu bifalles, komma ju en stor del medborgargrupper att stå utanför möjligheten att erhålla semester. Men jag måste trots detta, trots att det finns sådana skönhetsfläckar — om jag får uttrycka mig så — i detta förslag, likväl slå fast, att *som helhet* betraktat innebär ändå detta förslag ett mycket stort steg framåt.

Ty det är ju att märka, att förut ha vi haft en lagstiftning på detta område i arbetarskyddslagen, som inneburit, att en arbetare kunde få 4 dagars ledighet, men i den lagen har det utskrivits och står alltjämt endast utskrivet, att arbetsgivaren *bör* ge honom en sådan förmån. Nu gå vi över till en lagstiftning av i stort sett *tvångande* slag, som medför, att efter en viss övergångstid skola arbetarna erhålla 2 veckors semester.

Det är ett stort steg detta, det måste erkännas. Och jag måste för min del säga, att jag har särskild anledning att konstatera detta så till vida, att jag många gånger har varit med om att i andra lagutskottet behandla motioner som väckts om arbetarsemester. Och jag har då haft det mindre angenäma uppdraget att stå upp här i kammaren och avstyrka sådana motioner. Men jag vill slå fast, att om man vid de tillfällen, då sådana motioner varit föremål för behandling, hade sagt, att om endast några år ha vi en lagstiftning i detta land, som innebär, att arbetarna skola obligatoriskt tillerkännas 2 veckors semester — om man sagt det, säger jag, för endast några år sedan då vi behandlade dessa frågor, skulle någon kunnat säga, att den, som framförde detta påstående, var en stor optimist eller kanske t. o. m. utopist.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Jag har från denna utgångspunkt — med hänsyn alltså till att denna lagstiftning, även med dess skönhetsfläckar, som *helhet* betraktad innebär ett stort framsteg — för min del avstått från att reservera mig på vissa punkter, där det väckts motioner som jag har vissa sympatier för. Och jag har därvid tröstat mig med det gamla ordspråket: Rom byggdes inte på en dag. Det har jag för övrigt ofta tröstat mig med, ty vid alla tillfällen, då vi antagit sociallagar, har det gått till på det sättet, att man första gången, då man lagt grunden till lagstiftningen, inte kommit så långt som man velat komma. Men erfarenheten har visat — exempelvis när det gällt lagstiftning om arbetslöshetsförsäkring, om folkpensioneringen, om sjukkassorna, om arbetarskydd m. m. — att det funnits möjlighet att sedan undan för undan förbättra lagen. Huvudsaken är enligt mitt sätt att se, att man lägger en god grund för en lagstiftning, som sedan kan förbättras.

Jag nämnde något om skönhetsfläckar, och jag måste ju säga, att den kvalifikationsbestämmelse för erhållande av semester, som nu finns i detta lagförslag och som stadgar 6 månaders anställning hos en viss arbetsgivare såsom villkor för erhållande av semester, givetvis kommer att medföra, att en del kategorier av arbetare, exempelvis ett stort antal skogsarbetare och flottningsarbetare uppe i Norrland, ställas utanför lagen. Härvidlag har emellertid utskottet pekat på möjligheten att genom *avtal* åstadkomma bestämmelser om erhållande av semester för dessa arbetstagare. Vidare utestängas ju på sätt och vis en del arbetare inom jordbruket — med avseende å en del av dessa finns ju den bestämmelsen, att de inte kunna kräva att få ut sin semester *i en följd*. Beträffande detta har det väckts en motion, som går ut på, att man skulle genomföra en bestämmelse av det innehållet, att åtminstone *hälften* av den semester, som dessa arbetstagare inom jordbruket skola ha rätt till, skulle få uttagas på en gång och i en följd. Det har inte varit möjligt att i utskottet erhålla majoritet för detta yrkande, men utskottet har dock på den punkten gjort ett visst medgivande. Utskottet har sagt, att det finns starka skäl, som onekligen tala för att även jordbruksarbetarna skola erhålla åtminstone viss del av semestern i en följd. Och vidare har utskottet skrivit, att utskottet förutsätter, att arbetsgivarna inom jordbruket låta sig angeläget vara att i den utsträckning så är möjligt tillmötesgå arbetstagarnas berättigade önskemål och att i varje fall någon försämring i den enligt kollektivavtal eller eljest tillämpade ordningen icke vidtages. Jag har ju den uppfattningen, att ett sådant uttalande av utskottet bör vara till fördel för dessa arbetare, när de förhandla med arbetsgivarna. Man kan då visa på, att här har riksdagen dock faktiskt principiellt ställt sig på den ståndpunkten, att den semester som här skall givas bör givas på det sätt man begärt i den motion, som framförts i sammanhang med denna proposition. Ja, jag har nu angivit några av orsakerna till att jag inte reserverat mig på denna punkt och på ett par andra punkter.

Jag skall nu be att få säga några ord om ett problem, som herr Skoglund var inne på, och kanske herr Österström också i någon mån, nämligen frågan om vi överhuvud taget ha råd att så där på en gång gå in på en lagstiftning sådan som denna. Ja, i det avseendet måste jag säga, att min åsikt är, att de debatter, som bruka föras här i kammaren varje gång fråga är om att bygga på en social reform, gagna ganska litet. Jag tror, att en förutsättning för att man skall kunna göra några bestämda påståenden i det hänseendet är, att man har tillgång till mycket vidlyftiga utredningar angående de eventuella kostnaderna. Överhuvud taget torde man kunna säga, att någon sådan där fullt tillförlitlig utredning i regel inte är att tillgå och knappast kan åstadkommas, då man går att avgöra en fråga sådan som denna. I detta fall kanske

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
man också får trösta sig med det förhållandet, att vi tidigare gått in för ungefärligen lika stora reformer som det här är fråga om och klarat dem på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt.

I fråga om kostnaderna för denna reform har det nämnts en massa siffror. Det är överhuvud taget oerhört svårt att säga vilka siffror, som i det avseendet kunna vara de riktiga, och saken blir ytterligare invecklad bl. a. därigenom, att en reform sådan som denna medför icke bara ökade *utgifter* utan också ökade *inkomster* på skilda håll inom samhällslivet. Om man t. ex. betraktar företagareverksamheten som en helhet i vårt land, märker man i fråga om en reform sådan som denna, att den medför ökade inkomster för t. ex. hotell och för kommunikationsväsendet överhuvud taget och för en massa människor, som syssla med att befordra dessa semesterfirare från en plats till en annan. Det är visserligen sant, att en del av dem som det här är fråga om icke ha råd att företaga så långa resor, men en del resa dock, och där har man sålunda en plus-post så att säga.

Vidare har det ju också sagts, att, om man genomför en semesterlagstiftning, detta nödvändiggör att man anskaffar vikarier för dem som ha semester. Dessa vikariat suga väl då upp en del av dem, som annars icke skulle få något arbete, de arbetslösa alltså. En lagstadgad semester kan sålunda som resultat medföra, att statens utgifter för understöd åt de arbetslösa minskas. Jag menar alltså, att — även om man härvidlag har att räkna med en mycket stor bruttoutgiftssumma — så finns det dock vissa inkomstposter, som kunna dragas ifrån denna summa, och som göra att slutsumman, när allt kommer omkring, kanhända inte blir så fasaväckande stor som många tror.

Men nu vill jag för min del säga, att hela denna fråga om vi ha råd eller inte råd att gå in för denna lagstiftning är en fråga, som riksdagen, enligt mitt sätt att se, en gång för alla avgjorde, då riksdagen beslöt att ge vissa befattningshavare semester och i många fall en mycket lång semester, ja ända upp till en och en halv månad. Jag ser saken så, att då riksdagen första gången gick in för semestern, kunde man möjligen diskutera frågan, om man hade råd eller inte råd. Men sedan riksdagen en gång givit åt stora delar av vårt folk, befattningshavare och andra löntagare, rätt till semester, menar jag, att vi *principiellt* tagit ställning till denna sak. Hävdar man emellertid den uppfattningen, att de som redan fått semester, skola få behålla denna, men att de grupper, som det här är fråga om, inte skola få någon sådan, eller en mycket kort sådan, då betyder detta, att man alltjämt går in för en *klasslagstiftning* på detta område. Jag läste häromdagen en ledare i Dagens Nyheter, i vilken denna tidning rent ut sade ifrån, att en lagstiftning som den det här är fråga om syftar till ett avlägsnande av klasskillnaden. Det var som sagt inte i en socialdemokratisk tidning utan i Dagens Nyheter, som jag läste detta uttalande.

När vi behandla den här frågan, rinner mig i minnet Runebergs ord i dikten om den gamle soldaten, som fått en medalj: »Giv åt Stål en penning även *eller tag ock min.*» Det är en nobel uppfattning, tillämplig även på vår tid, som möter i dessa ord. Alltså här ligger saken så till, att när vi en gång infört semesterbestämmelser för stora mängder av arbetstagare här i landet, tjänstemän och andra, då bjuder också konsekvensen, att man i ett samhälle, som inte längre är så klassbetonat som det en gång varit fullföljer principen och ger även de människor, som det här är fråga om, en lagstadgad semester med full betalning. Jag vill i det här sammanhanget också påpeka, att de små inkomsttagarna givetvis ha mycket mindre möjligheter än de större att sätta av något av sin inkomst till semestern. — Ja, detta är några av de synpunkter, jag i detta sammanhang velat framföra.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Jag skall också be att, innan jag slutar, något litet få uppehålla mig vid vad herr Skoglund i sitt anförande var inne på, då han gjorde gällande, att när man skall betala lön under semestern, är det också rimligt, att ackordstagarna under sin semester få sin ersättning bestämd efter *tidlönen*. Jag kan för min del icke ansluta mig till denna uppfattning. Liksom regeringen ha jag och mina partivänner gått emot ett förslag i den riktningen, såsom jag tror, på mycket goda grunder. För de arbetare som arbeta på ackord finns det ju visserligen ofta fastställd en viss timlön. Det är emellertid inte av något större intresse, hur stor denna timlön är, ty det är mera sällan som den utgår. Skulle man nu bifalla det förslag, herr Skoglund rekommenderade, skulle detta med avseende å ackordsarbetarna betyda, att de på sätt och vis komme i en lägre lönestandard under den tid, de ha semester, än under den tid de äro i arbete. Meningen med hela denna lagstiftning är emellertid, som departementschefen på ett ställe säger, att vederbörande arbetstagare under semestertiden skall tillerkännas i stort sett samma inkomster, som vederbörande har, då han är i arbete.

Ja, herr talman, jag skall inskränka mig till det här anförda. Jag vill endast tillägga, att jag för min del med entusiasm yrkar bifall till det här föreliggande förslaget i förvisning därom, att — även om man i fortsättningen skulle kunna konstatera vissa ur olika synpunkter mindre fördelaktiga bestämmelser här och där i lagen, ja, kanske t. o. m. något otydliga bestämmelser på en eller annan punkt — det skall bli möjligt att även, då det gäller denna lagstiftning liksom annan lagstiftning på det sociala området, allt mera sakligt och lagtekniskt förbättra och fullända densamma. Jag tror för min del, att denna lag kommer att medföra större arbetsvilja samt att den kommer att bli till fördel för produktionen och för hela den samhälleliga trevnaden i landet överhuvud taget.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till här förevarande paragraf i lagförslaget.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Jag skulle inte ha besvärat kammaren i dess elfte timme, om det inte vore så att jag tillsammans med en kammarkamrat gjort mig skyldig till en motion i denna fråga. Jag ber emellertid få säga, att när vi väckte denna motion var det inte alls på grund därutav, att vi undervärderade det utomordentliga framsteg, som betecknades av detta lagförslags framläggande. Inte heller ville vi därmed ge till känna någon ringaktning för det utomordentliga arbete, som de sakkunniga och socialministern nedlagt på att komma fram till den lösning, som nu föreligger i utskottets förslag.

Vår motion grundar sig på våra allvarliga bekymmer för hur denna lag skall komma att tillämpas för vissa inkomsttagaregruppers vidkommande, främst för sådana grupper, som ha ett arbete av säsongbetonad karaktär, t. ex. skogs- och byggnadsarbetare och i övrigt sådana som äro anställda hos skiftande arbetsgivare. Det är ju självfallet, att den långa kvalifikationstiden för dessa grupper måste innebära betydande risker för att de skola kunna gå miste om semestern och semesterns fördelar.

Jag vill till det sagda anförda ytterligare en synpunkt, som vi motionärer anlagt på denna sak och som är av mera allmän natur. Vi ha förmenat, att exempelvis tendensen på byggnadsmarknadens område att så att säga sammankrympa säsongen skulle kunna ytterligare stimuleras genom denna lagstiftning, d. v. s. att byggnadsindustriens företagare skulle börja sträva efter att ytterligare förkorta byggnadstiden, vilket i sin tur skulle medföra, att deras arbetare finge det svårare att komma i åtnjutande av någon semester. Vidare skulle

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

förslaget kunna ha en ganska ofördelaktig inverkan på vissa arbetsgivares önskan att hålla sina arbetare i arbete under en längre tid. Det finns nämligen företagare inom byggnadsverksamheten som sträva efter att så planera sin verksamhet, att deras arbetare kunna få arbete även vintertid. Men det är ju alldeles uppenbart, att en konkurrent, som använder sig av en annan metod, d. v. s. förkortar byggnadssäsongen, skulle kunna gynnas framför den, som på sin verksamhet anlägger mera vidsynta sociala synpunkter genom att eftersträva en mera kontinuerlig sysselsättning.

Vi ha trots oss kunna råda bot på dessa svårigheter dels genom en förkortning av kvalifikationstiden till fyra månader och dels genom inrättandet av s. k. semesterkassor. Utskottet har nu varit mycket bestämt avvisande så vitt angår det första uppslaget, nämligen kvalifikationstidens förkortning, medan däremot utskottet när det gäller semesterkassorna ställt sig mera välvilligt i sitt avstyrkande. Utskottet säger nämligen, att därest det skulle visa sig, att uppenbara olägenheter uppstå på grund av lagens konstruktion, så står ju alltid den möjligheten öppen, att man kan uppta frågan till förnyad prövning. Detta innebär ju enligt vårt sätt att uttolka skriften ett löfte om en välvillig behandling, därest denna fråga, vilket jag anser tämligen säkert, inom en snar framtid skulle komma upp till förnyad prövning. Utskottet hyser också den förhoppningen, att organisationerna skola kunna kraftigt medverka till att de olägenheter som vi påtalat i vår motion skola kunna elimineras. Det är också min förhoppning, att så skall ske. Men det kan ju hända, att detta inte är tillfyllest, utan att det blir nödvändigt att komma med andra åtgärder. Jag tror för min del — och i det avseendet tror jag, att jag också kan tala å min medmotions vägnar — att dessa semesterkassor förvisso bäst skulle kunna lösa denna fråga. Själva idén med särskilda semesterkassor kan ju te sig avskräckande ur organisatorisk synpunkt, men det är säkerligen möjligt att kunna konstruera en organisation, som utan att behöva bli alltför byråkratisk, ändå kan göra det möjligt att samla upp semesterlönen allteftersom den intjänas så, att man på det sättet skall kunna komma fram till ett system enligt vilket arbetstagaren, när semestertiden kommer, skall ha en bestämd semesterersättning att lyfta. Jag tror, att förrän vi kommit dithän, ha vi inte löst semesterfrågans grundförutsättning, nämligen att semesterlönen skall vara en del utav arbetsinkomsten och inte något slags ynnestbevis för välförhållande i arbetet eller dylikt.

I sakens nuvarande läge skulle det emellertid vara ganska meningslöst att framställa ett yrkande om bifall till vår motion, ett yrkande som säkerligen endast skulle möta ett bleklagt nej. Då jag dessutom för min del anser, att ett demonstrationsyrkande i den föreliggande situationen skulle vara synnerligen malplacerat, och då trots de skönhetsfläckar, herr Hage talade om, denna semesterlag äger så utomordentligt stora förtjänster, skall jag, herr talman, avstå från att framställa något yrkande.

Häruti instämde herr *Akerström*.

Herr **De Geer** i Hanaskog: Herr talman! Då jag redan från början, när denna fråga kom på tal, och jag kom i kontakt med densamma, utan tvekan gick in för de principer, som varit grundläggande för den kungl. propositionen, är det naturligtvis för mig mycket glädjande att kunna konstatera skillnaden mellan den bedömning av frågan som nu förekommer och den som kom till synes, då semestersakkunniga framlade sitt betänkande. Jag har inte utan stor glädje kunnat konstatera, hurusom i dag t. ex. herr Skoglund mycket milt och välvilligt sett på denna sak, medan vissa högertidningar tidigare, efter vad jag med beklagande kunnat förmärka, mycket kraftigt fördömt hela denna sak.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

För mig har det hela tiden stått klart, att om man skulle gå in för idén om lagstadgad semester, så måste det hela nästan fullständigt bli beroende utav, hur stort värde man satte på den rekreation, den vila och den avspänning, som följer med en semester.

Jag lade nu märke till, hurusom även herr Skoglund tänkte på själva värdesättandet av rekreationen som sådan. Han nämnde t. ex. någonting om — i vart fall var det andemeningen — att det är mycket svårt att kunna komma till någon bestämd uppfattning om värdet av en sådan här rekreation, som han dock för sin del tillmätte en stor betydelse. Ja, det är uppenbart, att det är svårt att här göra en värdesättning, men jag tycker nu för min del, att det är lika svårt att komma med en värdering av de kostnader, som bli en följd av ett eventuellt genomförande av 12-dagars semestern. En av huvudpunkterna i den karakteristik, som bestods den kommitté, jag hade äran tillhöra, var nämligen just att man sett så att säga alltför slarvigt och enkelt på hela problemet, och att man inte gått till grunden med detta, då man inte gjort någon undersökning av, hur stora kostnaderna för en sådan här reform skulle kunna bli. Nu har jag hört både här i dag och tidigare också, att man börjar sväva på målet angående möjligheterna att kunna få fram en utredning om, hur stora kostnader det hela skulle dra. Jag anser under sådana förhållanden, att det är ganska förlåtligt, hur önskvärt det än i och för sig hade varit med en kostnadsberäkning i detta fall, att man inom kommittén inte kunnat komma till någon klarhet uti detta stycke. Jag medger gärna, att jag, liksom många andra, är övertygad om att kostnaderna bli mycket betydande. Utskottet har bland annat sagt, att enighet torde råda om värdet ur hälso- och rekreations-synpunkt av en sammanhängande årlig ledighet av icke alltför kort varaktighet. Utskottet har säkert bedömt frågan rätt med dessa ord, men det förefaller mig, som om alla icke voro lika eniga i varje fall om värdet av semestern, som utskottsmajoriteten synes vara. Hade man varit verkligt enig om värdet, så skulle man icke, såsom har skett under de senaste månaderna, försökt skjuta undan saken med framhållande framför allt av fruktan för de stora kostnaderna. Om man inom industri och jordbruk, som jag tror, förstår den oerhörda betydelsen av att få en vilotid och en avspänning, så bör man också, trots fruktan för kostnaderna, med gott samvete kunna gå in för den semester, som jag förmodar i dag kommer att bli beslutad. För min del är jag också övertygad om att skall det bli verkligt värde med semestern, kan man icke gå in för kortare tid än två veckor, som meningen nu är att riksdagen skall besluta.

För mig har det givetvis varit av särskilt intresse att sätta mig in i hur denna semester skulle komma att verka för jordbruket. Jordbrukets förhållanden äro ju så pass olika industriens, att man måste säga sig, att det för jordbrukets del är nödvändigt med andra bestämmelser än de, som äro avsedda för industrien. Såväl enligt den kungl. propositionen som enligt utskottets förslag skall man därför ha en smidigare tillämpning av lagen vid jordbruket.

Det talas i lagförslaget om att god sedvänja skall bevaras. Jag skulle vilja använda ordet god sedvänja i en annan bemärkelse än den tidigare anförda. Jag skulle anse det vara en verkligt god sedvänja, som måste arbeta sig fram även utan lagbestämmelser, att man i jordbruket försöker få fram en sammanhängande semester av exempelvis 6 dagar. Jag vet såsom jordbrukare vilka stora kostnader som uppstå för en sådan sammanhängande semester och för semester överhuvud taget, men jag är övertygad om att vi jordbrukare ändå måste gå in för att få det ordnat i den riktningen. Det har sagts, och det kanske kan ligga något i det, att jordbrukets arbetare icke skulle behöva

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

någon semester och i varje fall icke så lång semester som man behöver inom industrien. Var och en, som känner till jordbrukets förhållanden, måste dock säga sig, att det vore orätt, om just jordbrukets arbetare skulle ställas i en särklass och för framtiden behöva känna sig satta i en särskilt dålig ställning. Jag tror, att även jordbruksarbetarna — så mycket kännedom har jag om landsbygdens förhållanden — behöva en avspänning, behöva se något nytt och behöva komma ut och se andra delar av landet. Jag sympatiserar mycket med den tanke, som tidigare har framkommit, att man borde bereda jordbruksarbetarna möjlighet att exempelvis komma ut på omnibussresor o. dyl.

Det har i dag sagts, att vi tala här endast om jordbruksarbetarna men glömma bort den stora grupp, småbrukare och mindre jordbrukare, som icke kunna få någon nytta av denna reform. Ja, mina damer och herrar, det förstår jag mycket väl och lika väl som någon annan, men jag kan icke se, att det i denna lag finns möjlighet att komma till rätta med den saken. Om det på annat sätt kan komma fram något förslag, som skulle bereda möjlighet för de mindre jordbrukarna och icke minst för deras hustrur att få en avkoppling och kunna komma ifrån sitt dagliga slitande, så kan jag försäkra, att min röst skall i varje fall avges härför.

För jordbruket kommer den reform, som väl nu blir beslutad, att svida och svida ganska hårt, som jag hörde någon säga vid ett tillfälle. Reformen kommer att kosta betydande summor. Jordbrukarna, i varje fall majoriteten bland dem, förstå säkerligen nödvändigheten av att vi taga detta steg för att få ökad trivsel och ökade fördelar för jordbruksarbetarna. Vi måste överhuvud taget gå in för alla åtgärder, som kunna minska flykten från landsbygden. Nu tror jag för min del — jag är så förhoppningsfull — att om jordbrukarna i riksdagen gå in för en sådan åtgärd, som kommer att beslutas i dag, så skall det också visa sig, att riksdagen, såsom den numera är beskaffad, kommer att i fortsättningen betrakta det såsom en hederssak att också ordna så drägliga förhållanden beträffande produktpriserna, så att jordbruket kan gå med på en reform som denna utan att behöva komma i särskilda svårigheter. Jag tillåter mig, herr talman, fastän det icke hör till den föreliggande frågan, att säga, att när den stora jordbruksutredning, som nu blivit igångsatt, kommer med sitt resultat och därvid kanske föreslår åtgärder, som kunna verka till fördel för jordbruket, så kan förmodas att riksdagen icke sätter sig emot sådana åtgärder utan skall inse, att sådana beslut, som vi i dag fatta, behöva motsvaras av en rimlig kompensation till jordbruket.

Det är en annan fråga, herr talman, som jag också skall be att få beröra, innan jag om ett ögonblick slutar mitt anförande. Det är något, som jag också skulle vilja kalla för en hederssak, en hederssak, som är av utomordentligt stor betydelse, åtminstone som jag ser saken, ifall denna reform verkligen skall få glädje med sig. Det är, att hela arbetarklassen skall sätta det såsom en absolut hederssak, att semestern skall uttagas och utnyttjas för sitt egentliga ändamål, så att man icke under densamma arbetar i sitt fack eller på annat sätt, i varje fall icke såsom regel. Jag är därför mycket tacksam för den paragraf i lagförslaget, där det bestämmes, att arbetare, som utför avlönat arbete inom sitt yrke under någon del av semestern, skall mista rätten till lön under semestern. Jag skulle bliva ändå mera tacksam, om det kommer att visa sig, att en sådan bestämmelse icke alls skulle behöva tillämpas, utan att det verkligen blir en allmän känsla för att beslutet av i dag avser att skapa verklig rekreation och icke endast är en lönefråga.

Det har talats så mycket om att man skulle ha en lång övergångstid, innan lagen träder i kraft. Men, herr talman, när man vet, att det står ett mycket stort antal medborgare i landet bakom denna reform och att den har stor be-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

tydelse ur rekreationssynpunkt, så kan jag icke förstå annat än att det riktiga, trots de betydande kostnaderna, måste vara, att reformen kommer till stånd i den takt, som den kungl. propositionen föreslår.

Riksdagen har i år beslutat många stora saker — jag behöver icke specificera dem — i en enighet, som har varit ganska märklig och mycket glädjande. Jag tror mig kunna förutspå, att samma enighet också nu i huvudsak skall kunna utveckla sig. Även denna stora reform, ty jag kan icke annat än anse det vara en verkligt stor reform, skall kunna beslutas om icke i enighetens tecken så i alla fall på ett sätt, som man knappast tidigare inför den kritik, som har förekommit, skulle ha väntat sig. Det måste vara av mycket stort socialt värde, att hela arbetarklassen i och med denna reform får en känsla av att arbetarna i allmänhet icke ställas utanför den förmån, som semester innebär och som har tillkommit så många andra grupper tidigare.

Den fråga, som på senaste tiden varit framme icke minst i pressdiskussionen, nämligen huruvida det finns möjlighet att verkligen använda semestern, om det verkligen går att få plats för alla semesterfarande på järnvägar o. s. v., är ju en fråga av sekundär betydelse men samtidigt mycket viktig. Jag kan dock för min del icke förstå annat än att den skall kunna lösas.

Jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Westman* och *Jonsson* i Skedsbygd.

Herr *Nordström* i Kramfors: Herr talman! Det kan kanske anses förmätet av mig att komma och störa den rörande enighet, som tycks vara rådande i denna fråga från herr Skoglund, som ju i denna kammare representerar företagavärlden och för dess talan, över herr Österström till herr Hage och herr Sundström i Skövde. Man tycks vara fullständigt enig i att beteckna det förslag, som här föreligger, som en av de största reformer, som man kanske någonsin genomfört. Det är kanske opassande att här i kammaren konstatera, att denna enighet säkerligen icke finns annorstädes än just här i kammaren. Jag skall anföra några ord ur ett av Sveriges största fackförbunds tidsningsorgan för att ge belägg för riktigheten av detta mitt påstående. Det heter där:

»Förslaget till lag om semester har nu — sedan det varit utsatt för diverse chiropraktiska behandlingar — hunnit fram till riksdagen. Projektet heter kungl. maj:ts proposition n:r 286 och ser rätt medtaget ut. Att så skulle vara fallet kunde man för resten befara med hänsyn till alla de kusliga amputationsyrkanden, som från högröstat håll ordinerats patienten redan från början. Det skedde framför allt i de läger, vilkas representanter vid de senaste avtalsuppgörelserna naturligtvis satt och diskonterade den redan då bebådade lagen om 12 dagars semester.»

Jag tror, att detta konstaterande i de svenska metallarbetarnas fackorgan av att lagförslaget ser rätt medtaget ut tämligen riktigt återger den uppfattning, som är allmänt utbredd i den svenska arbetarklassen. Jag skall icke därmed förneka, att lagförslaget i och för sig betyder ett erkännande av att det är statens plikt att i någon form stadfästa rätten till semester, men med den utformning, som förslaget har fått, är det otvivelaktigt så, att den stora massan av arbetare, som hittills icke har kunnat skaffa sig semester genom sina fackorganisationer, i själva verket skola utelämnas, när riksdagen går att fastställa en semesterlag. De fackorganisationer, som genom egen makt icke lyckats bryta arbetsgivarnas motstånd, ha icke heller lyckats göra sig

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
hörde i riksdagen så mycket, att de kunnat få riksdagens hjälp att erövra rätten till semester. I stort sett är det ju så, att det föreliggande lagförslaget endast stipulerar status quo och lagfäster semesterrätt för sådana arbetargrupper, som själva ha lyckats få semesterprincipen erkänd. De ha icke lyckats få 12 dagar, utan de ha fått 6 eller 7 dagar eller 4 eller 5 dagar eller 8 dagar. Det är dessa grupper, som nu genom statsmakternas hjälp skola få semestern förlängd till 12 dagar. Alla övriga grupper däremot, som hittills icke förmått skaffa sig semester, skola alltså lämnas utanför. Det är kanske då icke så märkvärdigt, att man uttalar förnöjsamhet från herr Skoglunds och herr Österströms sida. Riksdagens arbetarrepresentanter borde ha anledning fråga sig, om icke denna förnöjsamhet från företagarvärldens sida har fog för sig. Jag tror, att det är de svenska arbetsgivarna, som ha anledning vara nöjda med det förslag, som här föreligger. Det är denna förnöjsamhet, som också tog sig uttryck i herr Skoglunds och herr Österströms yttranden i debattens början.

Efter det Kungl. Maj:t framlämnat sin proposition, avlämnade vi en motion, där vi togo upp några av de svagheter, som vi ansågo vidlåda det föreliggande förslaget. Det har redan förut understrukits, att de bestämmelser, som man är beredd att antaga i fråga om kvalifikationstid för rätt till semester, är ett skickligt utarbetat förslag för att utestänga stora grupper av arbetare, trots att man principiellt påstår, att lagen skall gälla allmän semester. Man säger, att lagen principiellt skall gälla alla arbetstagare i landet, men man är trots detta strax efteråt redo att kasta omkull denna allmänna semesterprincip genom de omnämnda kvalifikationsbestämmelserna. Det är icke blott skogsarbetare och betskötare, som herr socialministern talar om, när han föreslår kvalifikationstiden till sex månader, vilka komma utanför rätten till semester, utan det gäller den stora massan av byggnadsarbetare, grovarbetare, hamnarbetare och sågverksarbetare. Det borde ändå icke vara någon hemlighet för kammarens ledamöter och ej heller för utskottet och riksdagen, att mitt under pågående högkonjunktur finns det en hel rad sågverk i vårt land, där varje arbetare i genomsnitt icke får mer än 3 dagars arbetstid per vecka, därför att sågverket arbetar varannan vecka. Sådana arbetare bliva enligt det föreliggande förslaget undantagna från rätten till semester. De komma icke att nås med den lilla nedsättning i fråga om antalet dagar från 18 till 16, som utskottet vidtagit, när det gäller rätt till semester. Det finns, som sagt, redan nu efter den sista krisen och mitt i en pågående högkonjunktur en hel rad sågverk, som arbeta på sådant sätt, och med tanke på de tecken till en annalkande kris, som flerfaldiga gånger omvittnats här i riksdagen, har man anledning befara, att kontinuerligt arbete möjligen kommer att införas på allt flera arbetsplatser med resultat, att ännu flera arbetargrupper komma att utestängas från rätt till semester.

När socialministern gav semestersakkunniga direktiv, gjorde han gällande, att kommitténs uppgift skulle vara att utreda frågan om införande i lag av generella och till sin natur tvingande bestämmelser rörande semester för i princip samtliga kategorier arbetare och andra löneanställda. Detta är den grundval, på vilken de sakkunniga gått till verket. Det visade sig emellertid sedan, att när de sakkunniga på grundval av dessa direktiv utarbetat sitt förslag och förelagt det för Kungl. Maj:t, så följde Kungl. Maj:t icke ens de till kommittén givna direktiven, enligt vilka lagen skulle omfatta samtliga arbetare, utan Kungl. Maj:t har till och med försämrat det förslag, som de sakkunniga kommit med i fråga om kvalifikationstiden. De sakkunniga stannade vid fyra månader. Det är ganska symptomatiskt för det heliga klassamarbetets innehåll, att ett av de motiv, som socialministern anförde för

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

en utsträckning av kvalifikationstiden, är, att därigenom skulle skogsarbetare och betskötare falla utanför lagen. Först ger man direktiv om att lagen skall omfatta samtliga arbetare, och sedan inför man en kvalifikationsbestämmelse, som utestänger mycket stora delar av arbetstagarna. Jag måste än en gång fråga kammarens ledamöter, om det icke finns fog för herrar Skoglunds och Österströms förnöjsamhet — en förnöjsamhet, som jag tror vara ett uttryck för den svenska företagarevärldens uppfattning. Jag ber emellertid att än en gång få understryka, att denna förnöjsamhet icke sträcker sig utanför detta riksdagshus, och att denna förnöjsamhet icke heller finns bland de arbetarkategorier, till förmån för vilka man här säger sig lagstifta.

Jag skall icke gå in på någon detaljbehandling av de frågor, som vi tagit upp i vår motion. Jag har redan berört den huvudsakliga invändningen i fråga om kvalifikationstiden, att denna kvalifikationstid är det medel, med vilket man upphävt principen om en allmän semester. Denna bestämmelse om kvalifikationstiden har också för oss varit det avgörande momentet, på grund varav vi icke ansett oss kunna ansluta oss till föreliggande förslag, vilket förslag de svenska arbetarna haft anledning hoppas att få annorlunda utformat.

En annan av de punkter, där vi anse en justering av behovet påkallad — särskilt med tanke på att vi anse det nödvändigt, för att lagen icke skall försämrade redan gällande praxis — är frågan om semestertidens förläggning. Det har hittills lyckats en hel rad fackföreningar att få semestertiden förlagd till sommarmånaderna maj, juni, juli, augusti och september. Det är emellertid fara värt, att också det resultat, som fackföreningarna själva lyckats skapa, spolieras genom den utformning, som 6 § fått i regeringspropositionen, och vilken utformning också godkänts av utskottet. Jag behöver säkerligen icke gå in på någon vidlyftigare motivering, varför arbetarna måste slåss för att få semestern förlagd till sommarmånaderna. Det är här icke blott fråga om att det är trevligare och lämpligare ur hälsosynpunkt. Det är också en kostnadsfråga för arbetarna. Man tar i allmänhet mycket större hänsyn till kostnadsfrågan, när det gäller företagarna, men huru staten och näringslivet skola ha möjlighet att kunna bära denna börda, tar man icke mycket hänsyn till. Genom att förlägga semestern till vintertiden blir det dyrare för den fattiga arbetaren att på rätt sätt kunna utnyttja semestern. Det råder väl ingen tvekan om att man kan ordna sin semesterledighet — med det avbrytande av det dagliga enahanda, som man anser vara nödvändigt för att semestern skall fylla sin uppgift — på ett enklare och billigare sätt sommartid än man har möjlighet till annan tid av året. Detta är ett ytterligare skäl utöver rekreationsskälet och utöver alla andra skäl, som förut anförts för att semestern skall förläggas till sommaren. När man då konstaterar, att fackföreningarna lyckats att utan statens stöd få semestern förlagd till sommarmånaderna, är det förvånansvärt, att man tornar upp så stora svårigheter, att man icke skall kunna bemästra dem utan lämna full frihet för arbetsgivarna att placera semestern, när det behagar dem.

Utskottet har sedan vidtagit en försämring i Kungl. Maj:ts förslag, i och med att utskottet borttagit propositionens bestämmelse därom att sön- och helgdagar icke skola inräknas i semestern. När utskottet nu föreslår, att helgdagarna skola kunna inräknas i semestern, betyder det otvivelaktigt att arbetsköparna skola komma att försöka placera semestertiden till helgerna och därigenom minska semestertiden och utnyttja helgdagarna såsom semestertid. Detta är möjligt, därför att 6 § ger arbetsgivarna frihet att placera semestern, när de finna för gott. Detta betyder enligt vår mening en fara för att nu gällande praxis skall stjälpas av statsmakterna.

Man föreslår dessutom ett undantag från bestämmelsen, att semestern skall ges i ett sammanhang för arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande bi-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
närings- och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lanthushåll. Enligt det förslag, som utskottet framlägger, få helgdagarna endast räknas med, därest minst sex semesterdagar ges i en följd. Man kan då göra det tankeexperimentet, att man för dessa kategorier arbetstagare placerar semestern till påskhelgen. Då har man möjlighet att få två à tre dagar borträknade från semestern. Man skulle endast få ett par, tre arbetsdagar till semestern, och resten skulle vara helgdagar.

Upprepade gånger kommer socialministern i propositionen — utskottet citerar mycket noggrant socialministerns yttrande — tillbaka till att semesterlagen skall vara till ur rekreationssynpunkt, att den skall ge arbetarna möjlighet till att få tillräcklig vila o. s. v. Socialministern trycker, som sagt, upprepade gånger just på denna rekreationssynpunkt för att därmed rättfärdiga semestern. Man kan då ställa sig frågande, varför icke även jordbruksarbetare, skogsarbetare, byggnadsarbetare och djurskötare också skulle ha behov av rekreation under en viss tids sammanhängande ledighet. Det finns icke någonstans i propositionen eller i utskottsutlåtandet några skäl angivna, varför icke skogsarbetarna skulle ha behov av samma rekreation, eller varför icke djurskötare skulle ha behov av samma rekreation som övriga arbetare, och i lagen finns icke någonstans upptagna några skäl, varför dessa grupper skulle behöva vara undantagna från lagen. Det är dessutom enligt min uppfattning upprörande, när man i propositionen anför såsom motiv härför lantarbetsgivareförbundets yttrande om att statarna i vårt land redan ha 27 fridagar om året eller eventuellt 52 fridagar d. v. s. en fridag i veckan, men de, som enligt avtal ha endast 27 fridagar, ha icke mer än en fridag var fjortonde dag. Detta anför man såsom skäl, varför det skulle vara obehövt med en längre sammanhängande ledighet för djurskötarna.

Herr talman, mina damer och herrar! Jag sade nyss, att det var upprörande, och jag kan egentligen icke fatta, att socialministern velat åberopa ett sådant uttalande från lantarbetsgivareföreningen såsom motiv för att undantaga dessa från alla bestämmelser. Man har fullständigt uraktlåtit att ge djurskötare någon som helst semester utan inför en speciell undantagsbestämmelse i lagen, som säger, att djurskötare skola kunna erhålla semesterersättning.

I det utlåtande, som utskottet här framlagt, och som så varmt omhuldas av herrar Skoglund, Österström och Hage, säger man också, att de grupper, som man icke kan semesterlagstifta för, ha möjlighet att genom förhandlingar med arbetsgivaren söka bilda särskilda semesterkassor, därest sådana genom arbetsgivarna i samråd med arbetarna kunna komma till stånd. Inom yrken, där en sammanhängande anställningstid av sex månader i allmänhet icke uppnås, kunna jämväl dessa arbetare erhålla semester i proportion till av dem utfört arbete. Ja, visst finns den möjligheten, och denna möjlighet ha Sveriges fackföreningar haft så länge, som det funnits fackföreningar i landet. Möjligheten att kämpa till sig semester har alltså funnits, men det är ju därför, att fackföreningarna icke förmått att åstadkomma en enligt riksdagens nuvarande uppfattning tillräcklig semester, som riksdagen i dag är redo att fatta beslut om en sådan. Ändå kan utskottet komma och säga, att möjlighet föreligger: »Först taga vi alltså hand om arbetargrupper med kontinuerligt arbete och med fasta arbetsplatser, och för dem, som redan haft möjlighet att skaffa sig en viss semester, lagstifta vi.» För övriga arbetargrupper åter, som hittills icke varit tillräckligt kraftiga för att skaffa sig semester, har utskottet alltjämt icke någon annan utväg att anvisa än att de skola slåss och kämpa för att därigenom kunna skaffa sig semester. Detta är en cynism mot byggnadsarbetare, skogsarbetare och mot alla de grupper arbetare, som i dag stå utanför, och som icke ha haft möjlighet att genom de fackliga organisationerna skaffa sig semester. Det är också cyniskt

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

från utskottets sida att komma och hänvisa till den vägen, alltså att man genom de fackliga organisationerna skall skaffa sig semester, när man hittills icke förmått göra det. Jag tror mig tala i samtliga arbetstagares intresse, när jag säger, att därför att de icke varit så starka, att de själva förmått skaffa sig semester, ha de haft rätt att begära riksdagens hjälp för att få semester.

Dessutom tillkommer ju en tes, som man under senaste åren skapat, nämligen att innebörden i den reformpolitik, som man fört i detta land, skall vara att hjälpa de sämst ställda arbetargrupperna här i landet. Jag måste i dag notera, att, såvitt det gäller semesterlagen, tycks man icke alls bry sig om denna tes.

Herr talman! Jag anser, såsom jag tidigare sagt, att det föreliggande förslaget betyder ett avsevärt steg framåt mot att staten skall erkänna sina förpliktelser att hjälpa medborgarna till en lagstadgad semester. Jag anser mig emellertid samtidigt icke kunna på grund av de stora brister och den svaghet, som vidlåda detta förslag, yrka bifall till utskottets förslag, utan jag finner mig alltjämt tvingad att i skogsarbetarnas, korttidsarbetarnas och säsongarbetarnas intresse yrka bifall till den motion, som jag har avlämnat i ärendet.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.54 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 2 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Ang. förslag till lag om semester m. m. Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid beträffande 1 § av det under *punkten A.* i utskottets hemställan intagna, av utskottet tillstyrkta förslaget till *lag om semester* enligt förut skedd anteckning ordet till

Fröken **Andersson**, som anförde: Herr talman! Jag skall be att i största korthet få inför denna »väl besatta» kammare motivera min anslutning till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen. Denna reservation, för vilken det rimligtvis bör finnas ett visst hopp om livet, eftersom den är undertecknad av representanter för socialdemokraterna, folkpartiet och högern, rör frågan om sedvänjan och dess relevans för semesterns längd. I detta fall uppstå en hel del svårigheter, framför allt tydningsvårigheter.

Om man först tar själva begreppet sedvänja, frågar man sig, vilket också med all kraft understrukits av lagrådet, hur detta begrepp skall tydas, vad man rimligtvis kan mena med sedvänja i detta sammanhang. Lagrådet anser — och det har också framhållits från en hel del andra håll — att just denna fråga om huru man skall tyda ifrågavarande begrepp kommer att ytterligare medföra många stridigheter. Detta är ju en fråga som i första hand gäller tjänstemän och kontorister m. fl. Det står här i lagen, att där för arbetstagare i någon yrkesgrupp med hänsyn till anställningens art o. s. v. semestern är längre, så skall sedvänjan råda.

Jag har här talat om sedvänjan, men lika svårt som det är att bestämma detta begrepps innehåll, är det att draga upp gränserna för vad man menar med en yrkesgrupp. Som bekant finnes inom de yrkesområden det här är fråga om ej alls så klara gränser, som förhållandet i regel är, när det gäller de s. k. kroppsarbetarna. Vidare finnas på dessa områden ganska skiftande bestämmelser angående semester, vilka hänföra sig till anställningens längd, till vederbörandes ålder o. s. v., o. s. v. Härvidlag kan alltså uppstå den frågan, vilken grupp inom yrkesområdet som avses. Skall det vara den, där man har den längsta semestern, och skola alla flyttas upp till denna nivå? Enligt lagbestämmelsens innebörd bör detta sistnämnda rimligtvis vara fallet.

Det uppstår sålunda här en hel rad praktiska svårigheter. Men även om dessa kunna lösas efter en hel del stridigheter, så kvarstår dock den ur min synpunkt största faran, att man kommer att fastlåsa semestern vid ett visst läge. Det är nämligen alldeles självklart, att om ifrågavarande bestämmelse kommer att kvarstå i lagen, kommer detta att utgöra ett direkt hinder för de anställda att i mån av förmåga få sin semester ökad. Det ligger ju i öppen

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

dag, att det för en arbetsgivare är ganska äventyrligt att ge en viss grupp, som han av det ena eller andra skälet anser vara förtjänt eller ha behov därav, en längre semester, därför att om han skulle ge denna grupp en sådan längre semester, så anmälde sig genast frågan om sedvänjan. På det sättet skulle alla grupperna inom ifrågavarande yrkesområde komma att så att säga lyftas upp och erhålla denna längre semester. Man behöver ej fundera länge på denna sak för att förstå, att det kommer att möta mycket stora svårigheter för de grupper, som jag här omnämnt, att få sin semester ökad. Departementschefen har klart och tydligt i propositionen hävdadt, att det här är fråga om en minimilagstiftning, men jag förmenar, att om en viss del av denna paragraf skall stå kvar, kommer det ej att bli en minimilagstiftning utan fastmera en normallagstiftning.

Nu vet jag fuller väl, att från vissa tjänstemannagrupperns sida uttalats önskemål om att ifrågavarande bestämmelse skulle ryckas in i lagen. Men jag vågar icke förty påstå, att den i alla händelser i tidens längd kommer att bli till direkt oförmån för dessa tjänstemannagrupper själva. Man har velat införa denna bestämmelse med den motiveringen, att arbetsgivarna eljest kanske skulle bli frestade att pruta ned semestern för de grupper som nu ha en längre sådan. För min del tror jag, att detta är en mera i teorin än i praktiken förefintlig risk.

Jag tycker, att man här med fullt fog kan anställa en jämförelse med vår arbetstidslagstiftning. Jag tänker i detta sammanhang på lagen om åtta timmars arbetsdag. När denna infördes, var det åtminstone mig veterligt ej någon som ville göra gällande, att det skulle förefinnas risk för att arbetsgivarna skulle öka arbetstiden för de grupper, som hade en kortare sådan, endast på grund av åttatimmarstagens tillkomst. Så skedde för övrigt ej heller i praktiken. Jag tror, att den risken ej kommer att förefinnas här i nämnvärd utsträckning, om ens i någon utsträckning alls. Med hänsyn till dessa och en hel rad andra faktorer, som jag ej skall taga upp tiden med att här framdraga, har jag för min del just ur tjänstemannasympunkt ej velat vara med på lagen i den utformning, som utskottsmajoriteten på denna punkt föreslagit.

Av dessa skäl ber jag alltså, herr talman, att på grundval av den här avgivna reservationen få yrka, att första stycket i andra paragrafen av lagen om semester måtte utgå.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*.

Vidare yttrade:

Herr Holm: Herr andre vice talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet återfinnes en av mig avgiven reservation, vari yrkas bifall till de yrkanden som framställdes i motionen nr 490 i denna kammare. I denna motion hemställas om vissa ändringar i det föreliggande förslaget till lag om semester.

Med den utformning lagförslaget fått komma vissa arbetargrupper att intaga en ganska markant särställning gentemot övriga arbetstagare i samhället. De arbetargrupper, på vilka jag här syftar, äro arbetare vid jordbruk och dylika företag. Det var med en viss bestörtning, som lantarbetarrepresentanterna i denna kammare togo del av lagförslaget i den kungl. propositionen och där kommo underfund med denna särställning. Detta är ej att förstå så, att det var bestämmelsen om dagarnas antal, som gjorde oss bestörta, utan det förhållandet, att det ej fanns någon som helst bestämmelse om dessa dagars förläggning. Detta var, kan man säga, helt och hållet överlämnat till arbetsgivarna. Det var arbetsgivarna obetaget att efter eget gottfinnande utportionera dessa tolv dagar över hela året. Mot detta ha vi reagerat på det sätt mo-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
tionen utvisar. I motionen begäres som tillägg till lagförslaget en bestämmelse om att minst sex dagar skola utgå i ett sammanhang för arbetare i jordbruk och dylika företag. Även om det för jordbrukets vidkommande skulle uppstå svårigheter, om ej oöverbärliga, så dock av den storleksordning, att semesterens utgående i ett sammanhang ej anses önskvärdt, så finnes enligt mitt förmenande ej något bärande skäl att avslå den rimliga begäran som framkommit i motionen om sex sammanhängande dagar.

Att man ej velat införa en sådan bestämmelse, är ännu mer frapperande, om man ser det mot bakgrunden av gällande kollektivavtal, där för närvarande för jordbrukets och trädgårdsskötselns vidkommande finnes en bestämmelse om fyra till sex dagars sammanhängande semesterledighet. Man förstår den oro som för närvarande gör sig gällande inom dessa arbetargrupper, när det för dem vid ett hastigt påseende måste se ut, som om denna rätt, som nu finnes enligt gällande avtal, skulle tagas ifrån dem. Man kan ju här göra den invändningen, att frågan fortfarande kan ordnas avtalsvägen. Ja, jag är medveten om den saken, så mycket mera som det är den enda väg vi ha att gå. Men det hade varit mycket värdefullare, om vi fått in denna bestämmelse i förevarande lag, så att vi vid kommande avtalsförhandlingar haft denna fråga avförd ur stridslinjen. Jag är mer än väl medveten om — och det var med tillfredsställelse jag åhörde herr De Geers anförande — att stora grupper av lantarbetsgivarna ej komma att resa avsevärda svårigheter utan att det skall kunna gå tämligen lätt att med dessa grupper vid kommande avtalsuppställningar ordna semesterfrågan. Men jag känner också till — och det få vi ej förbise — att det finns olika slag av lantarbetsgivare. Vi ha även bland dem ganska hårdfjällade krabater, som ej i första taget vilja ge med sig och gå utöver vad lagen föreskriver.

Jag vill nu gå över till en annan paragraf i det föreliggande lagförslaget, den som utslutande behandlar djurskötarna. När man undersöker djurskötarnas arbetsförhållanden och ser, vad lagförslaget i föreliggande fall innehåller, blir man litet betänksam. Djurskötarnas arbetstid är för närvarande så lång, att jag höll på att säga, att om det är någon vid jordbruket som är i behov av semester, så är det dessa — och beträffande dem föreskrives endast semesterersättning. Det enda bärande skäl, som kan anföras för att djurskötarna ej skulle erhålla semester, är svårigheten att anskaffa vikarier för dem. Om jag påstår, att svårigheterna därvidlag äro överdrivna, tror jag ej, att jag gör mig skyldig till någon orätt. Till yttermera visso vill jag påpeka, att vi i gällande kollektivavtal ha en bestämmelse som säger, att övriga jordbruksarbetare äro skyldiga att vid behov — vid sjukdomsfall, ledighet och vakanser — ersätta djurskötarna och utföra deras arbete i tur och ordning ända upp till fjorton dagar i följd, och detta utan att erhålla förhöjning av den ordinarie lönen. Således har en sådan arbetare, som har lägre lön än djurskötaren, ändå ej rätt att uppbära djurskötarens högre lön, för den tid han tjänstgör som vikarie för denne.

Djurskötarnas arbetstid enligt gällande arbetstidslagstiftning är, kan man säga, delad på två linjer. Enligt lagen får den ej överskrida 108 timmar på en tvåveckorsperiod. Detta gör, att man som sagt gått in på två linjer. Den ena linjen är, att man har en arbetstid på nio timmar och en ledig dag i veckan. Enligt den andra linjen har man en arbetstid på åtta timmar och aderton minuter. Arbetstiden på en tvåveckorsperiod blir i det senare fallet densamma som i det förra, men det blir endast en ledighetsdag på fjorton dagar. Nu finns i gällande avtal en bestämmelse som säger, att djurskötarna skola ha respektive fyra och sex sammanhängande ledighetsdagar, sex dagar för dem som ha den längsta arbetstiden per dag, således nio timmar, och fyra dagar för

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

dem som ha en arbetstid av åtta timmar och aderton minuter. Jag ber att få påpeka, att dessa fridagar skola tagas av de femtiotvå, respektive tjugusju ledighetsdagar, som djurskötarna ha under året. För att få dessa sex respektive fyra fridagar i en följd, som avtalet säger, har man gått till väga på det sättet, att man har två sexveckorsperioder om vardera 324 timmar, och dessa båda sexveckorsperioder skola uttagas under tiden maj—augusti, om jag ej missminner mig. Man får fördela denna arbetstid hur man vill och på varje upptänkligt sätt. Kvar står emellertid det faktum, att djurskötarna för att erhålla sex respektive fyra fridagar i en följd få en onormalt lång följd av arbetsdagar. Det är dock om denna arbetargrupp som det heter, att i stället för semester skall semesterersättning utgå.

Jag beklagar, att man ej har kunnat tillmötesgå önskemålen hos denna arbetargrupp, som spridd över hela vårt avlånga land utför det tunga och mödosamma arbete, som i synnerhet jordbruksarbetet utgör. Denna begäran om en förläggning av dessa sex semesterdagar i en följd är dock så billig och rimlig, att det är förvånande att den ej kunnat samla majoritet i utskottet. Utskottet skriver rätt starkt i sin motivering, det är jag villig att erkänna, för bifall till motionen, men detta är ju inte juridiskt bindande. Jag underkänner ej på något sätt den moraliska vikten i utskottets uttalanden på denna punkt, men det hade varit, som jag nyss sade, värdefullare, om man haft frågan ur världen vid kommande avtalsuppgörelser.

Man hör och ser nu och då i tal och skrift, hur man beskärmar sig över flykten från landsbygden och bristen på arbetskraft i jordbruket. Jag vill påstå, att genom det föreliggande lagförslaget förbättras ej detta förhållande — i den mån detta påstående om brist på arbetskraft inom jordbruket kan ha fog för sig. Jag är tvärtom av den uppfattningen, att den rörliga arbetskraften, sålunda den yngre, kommer att i största möjliga omfattning och så snart tillfälle ges söka sig till andra yrkesgrenar, där de få sin semesterfråga mera tillfredsställande ordnad. Jag läste senast i går Uppsala Nya Tidning, där flera uttalanden gjordes om bristen på djurskötare. Jag vågar påstå, att med bestämmelserna i förevarande lagförslag kommer ej bristen på djurskötare att minskas. När man är medveten om att denna lag kommer att verka i den riktningen — jag har resonerat med åtskilliga lantarbetsgivare, och de ge mig rätt på denna punkt — att det ej kommer att bli lättare att få arbetskraft, utan att den kommer att verka i motsatt riktning, är det så mycket mer beklämande, att man då så att säga med öppna ögon stänger dörrar som borde hållas öppna.

Herr talman! Jag beklagar, att vid denna så värdefulla lag häfta, om uttrycket tillåtes mig, sådana skönhetsfläckar, som jag här har berört. Jag kommer, när förslaget behandlas paragrafvis, att i de paragrafer, beträffande vilka i motionen ändringar föreslås, yrka bifall till i motionen framställda ändringsförslag.

Herr Carlström: Herr andre vice talman! Då jag jämte ett par kamrater i kammaren har väckt en motion i denna fråga, i vilken vi gjort vissa yrkanden, skall jag be att få säga några ord.

Det har i dag rätt en ganska sällsam enighet beträffande nödvändigheten och behovet av denna semesterlagstiftning. Jag känner mig nästan litet besvårad av att jag i en motion har vågat hemställa att semestern för jordbruket, alternativt det mindre jordbruket, skulle begränsas till sex dagar eller sju, som det ju blir, om man medräknar helgdagen. Detta kan synas ganska egendomligt, när man nu från skilda håll har konstaterat, att denna lagstiftning är så efterlängtd och nyttig, och att den åstadkommit en sådan enighet.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Man skulle ju nästan kunna tro att enigheten beror på att även arbetsgivarna äro tämligen övertygade om att denna lagstiftning nu bör genomföras. I betraktande av den stilla samförståndsstämming, som är rådande i denna fråga, är det ganska egendomligt att i den kungl. propositionen på sidan 32 läsa följande: »Samtliga handelskamrar, Sveriges industriförbund, fullmäktige i järnkontoret och *alla de hörda arbetsgivarorganisationerna* hava bestämt avstyrkt bifall till lagförslaget.» Kungl. Maj:t har även infordrat yttrande från en sammanslutning, som kunde representera jordbruket, nämligen Riksförbundet Landsbygdens Folk, och där har man i varje fall bett om *uppskov* med lagens genomförande. Med hänsyn till dessa fakta finner jag det mycket egendomligt, att man nu här i kammaren kan vara så ense om att detta är någonting, som vi alla skulle glädja oss över och som säkerligen den stora massan av landets folk känner sig tilltalad av.

Jag skall inte nu på något sätt bestrida denna semesterlags nytta och nödvändighet vid de större industriföretagen. Jag har inte heller ett ögonblick tänkt att på denna punkt framställa någon anmärkning mot lagen. Jag förstår mycket väl att människor, som stå mellan fyra väggar i en osund luft vissa timmar på dagen och ha ett enerverande och hårt arbete, ha ett stort behov av denna fritid. Jag skall till och med gå så långt, att jag säger, att vi skulle behöva en sådan fritid allesammans.

Jag har emellertid talat med jordbrukare, som ha en eller två arbetare anställda — vi ha förresten fått mottaga den ena skrivelserna efter den andra rörande denna fråga — och frågat dem: vad tycker ni om denna lag? De ha svarat: bra, men vi skulle nog vilja vara med allesammans, om vi hade möjligheter därtill. Men det lär väl ligga till på det sättet, att dessa mindre företagare få ökad arbetsbörda och ökat slit i samma mån som de nödgas lämna sina anställda semester. Den stora kategori av Sveriges jordbrukare, som vi bruka benämna småbrukare, har egentligen inte någon semester alls. Husturna i dessa hem ha kanske arbetat 15 till 20 år utan att få en enda dags semester, men de ha fått reda sig i alla fall. — När nu stora grupper av medborgare skola erhålla semester, skulle jag vilja kalla dessa kategorier för de »kvarlåtna». — Att de fått avstå från semester är kanske i och för sig intet det värsta; man bör ju inte missunna sina medmänniskor att få det litet bättre; även om man själv inte kan ha det så bra, men i den mån dessa jordbrukare ha lejd arbetskraft få de ta på sig ett ökat arbete under arbetstagarens semester, och *alla* få vara med om att bära den kostnadsökning som produktionen vållas genom lagen.

Beträffande de kostnader, som genomförandet av denna semesterlag skulle medföra, heter det i propositionen att dessa icke kunna exakt fastslås. Utskottet yttrar med anledning härav följande: »Utskottet kan icke finna, att något väsentligt skulle vara att vinna genom nya och mera djupgående kostnadsberäkningar, för vilka i övrigt stora svårigheter skulle möta. Vilket resultat man än kan komma till genom nya kostnadsberäkningar, torde meningarna alltid komma att bryta sig om möjligheten att bära kostnadsökningen och om lämpligheten att pålägga näringslivet en sådan börda. Det må emellertid framhållas,» heter det sedan, »att större delen av de ökade kostnaderna kommer att i längden slås ut på i stort sett samtliga medborgare i landet.» Ja, det är så sant som det är sagt. Ingen i denna kammare skall inbilla sig, att hela denna kostnad, de hundra millioner, som man har räknat med, skall kunna återvinnas genom rationaliseringsåtgärder.

Herr Österström talade om de enorma resurser, som företag och industrier förfogade över i detta hänseende, och gjorde gällande, att det inte skulle innebära någon svårighet för dem att kunna anpassa sig efter de nya förhållan-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

dena och kunna bestrida de ökade utgifterna. Ja, det är ju möjligt att industrien kan göra det, men i sådant fall måste den väl pressa sina arbetare så mycket hårdare, vilket ofta blir en följd av rationaliseringsåtgärder, och så får man anledning att kräva än längre semester. En sak är emellertid säker, och det är, att jordbrukarna, skogsarbetarna och alla andra, som nu inte ha kunnat få komma med på grund av att de mestadels arbeta i egen regi — om de ha arbete — och som aldrig kunna räkna med att få semester för egen del, få vara med och *betala kostnaderna* för denna semesterlag. Det är just detta som jag tycker är en smula tråkigt, att man har så bråttom att genomföra sociallagstiftning här i landet endast för vissa kategorier även om andra som just inte har det bättre få ökade bördor härigenom. Som skäl härför framföres alltid, att detta är nödvändigt just för dessa. Och så kommer man till oss jordbrukare och säger, att vi måste också vara med, ty annars kan det hända — som herr Holm nyss framhöll — att vi icke få några arbetare till vårt jordbruk. Ja, det skulle verkligen vara intressant att veta, hur många fler landsjungfrur och pojkar i jordbruket vi få genom denna semesterlag. De äro säkerligen ganska lätt räknade.

Man tycks vara mån om att överföra de förhållanden och förmåner, som finnas inom industrien, till jordbruket, i syfte att gagna detta. Men är det så säkert, att man uppnår detta resultat? Är det inte snarare att befara, att jordbruket kommer allt mer på efterkälken, i samma mån som dylika åtgärder pressa fram en höjd lönestandard på andra områden, en lönestandard, som jordbrukarna ha ganska besvärligt att upprätthålla? Det är också påtagligt, att många småföretagare i våra bygder med en eller två arbetare föra en förtvivlad kamp mot storindustrien. Jag har nyligen talat med flera sådana företagare, och de ha sagt: »Det är inte alls så säkert, att vi ha det bättre än våra arbetare och inte heller att vi ha större inkomster. Men nu skola även vi pressas in under denna lag.» Det är att märka, att semesterlagen till skillnad från arbetstidslagarna går så att säga ända ned till botten; den gäller även för arbetsgivare, som ha endast en arbetare anställd. Beträffande arbetstidslagen ansågs det ändå skäligen att inte pressa in de allra minsta företagarna under dess ram.

Jag har givetvis inte väckt denna motion med tanke på att få den bifallen. Herr Lundqvist i Rotebro sade i går kväll, att propositionerna i regel äro bifallna, innan de komma på riksdagens bord, och det ligger under sådana förhållanden snubblande nära till hands att lägga händerna i kors och sitta i sin bänk och se på, därför att det är det enda, som vi nu kunna göra. Men detta kanske inte är så riktigt heller. Det kanske är riktigare att vi, som äro representanter för landsbygden och företräda hundratusentals män och kvinnor därute, säga ifrån vad de tänka och tro. Ty jag är övertygad om att Sveriges mindre jordbrukare och småbrukare i denna stund till övervägande antal fundera över om denna lag kan ge den demokratiska rättvisa, som man eljest så vitt och brett talar om. Om jordbrukarna och småföretagarna hade samma möjligheter som industrien att ta ut ökad betalning för sina produkter skulle de inte blott med glädje ge sina arbetare denna semester utan även ta litet semester själva. Under sådana förhållanden funnes det ingen anledning att tala om vissa grupper, som känna sig efterblivna, men som saken nu ligger till ha de inte dessa möjligheter.

Anledningen till att jag har framlagt denna motion och att jag tagit till orda här i kammaren är inte, att jag har hoppats att jag skulle — med den likriktningens passadvind som nu blåser — få mina yrkanden bifallna eller något ändrat i förslaget. — Herr Hage tycker förmodligen att det är gräsligt, att det i dag finnes någon som vågar ha ens en avvikande mening. — Jag har framfört denna motion och hållit detta anförande, därför att jag har velat fram-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

ställa den frågan till regeringspartiernas ledande falang — frågan kanske hellre skulle kunna ställas till jordbrukarna inom regeringspartierna, men de ha väl knappast någon rätt att svara nu — äro herrarna beredda att samtidigt som man steg för steg pressar fram jordbruket i nivå med industrien i fråga om arbetstid, semester och andra förmåner för arbetstagarna, ge jordbrukarna de ekonomiska möjligheter, som de behöva för att kunna effektuera de order, som statsmakterna nu ställa på näringen? Ty det är uppenbart, att genomförandet av åtgärder av detta slag måste vara förpliktande för statsmakterna.

Det är alltså inte min mening att vara så djärv, som någon talare var på förmiddagen, och yrka bifall till framställningarna i motionen. Jag är inte ens säker på att utskottet har läst dessa motioner, fastän klämmarna visserligen äro refererade i utlåtandet. Men jag har som sagt likväl velat framföra dessa spörsmål och säga dessa ord här i dag. Ty då jordbruksnäringens folk inte på egen hand med hjälp av sina organisationer kunna pressa sig till vare sig semester eller andra ekonomiska fördelar på samma sätt som industriens, kommer väl den frågan att uppstå, om statsmakterna äro redobogna att åt denna näring ge vad som är behöfligt för att även vi, jordbrukets och småbrukets folk, skola få komma med i ledet och känna tacksamhet över att sådana förslag som det i dag föreliggande ha blivit genomförda.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall inte upptaga kammarens tid i kväll med någon mera grundlig utveckling av de synpunkter, som ha varit bestämmande för regeringen, då dessa förslag framlades. Jag skall endast tillåta mig att beröra ett par punkter.

Så länge jag kan minnas, i varje fall sedan min tidigare ungdom, så har det varit ett faktum, att vissa grupper av medborgare i samhället ha haft en sammanhängande rekreationsperiod av större eller mindre längd. I allmänhet torde man redan på nittioalet ha haft semester bland vissa anställda, kanske i främsta rummet intellektuella grupper, som har sträckt sig betydligt längre än till en sammanlagd tidrymd av 14 dagar. Det har betraktats som en alldeles självklar och naturlig sak, och jag behöver kanske inte särskilt understryka, att denna förmån av en sammanhängande rekreations- och viloperiod har tillkommit samma medborgargrupper, som i olika andra avseenden ha haft förmånen att leva på samhällets solsida.

Om man nu vill försöka genom en lagstiftning införa en något längre sammanhängande rekreationsperiod än som redan är avtalsmässigt reglerad för lönearbetarna i allmänhet, betyder det enligt min uppfattning icke bara, att dessa kroppsarbetande lönearbetare få en ny förmån, utan det betyder, att man tar ett nytt steg i samhället för att avlägsna klassmärket. Jag vågar för min del göra det påståendet, att ju flera klassmärken i fråga om livsföring de olika medborgarna emellan, som försvinna ur det svenska samhället och från den svenska demokratien, desto lyckligare kommer detta samhälle att bli. Det är åtminstone min uppfattning, att man med åtgärder av detta slag, som tillförsäkra stora förut från dylika förmåner utestängda medborgargrupper rättigheter, som ge dem möjligheter till en livsföring, som kanske inte är likadan men till en viss grad i varje fall likadan som förut privilegierade medborgargrupper, stärker samhällssolidariteten i allmänhet; man åstadkommer med andra ord på lagstiftningens väg en effekt, som är gagnelig, icke bara för människorna i samhället utan också för samhället som helhet.

Då man här talar om de kostnader, som detta skulle medföra för näringslivet, så vill jag bara erinra därom, att det kan hända att de pengar detta eventuellt kommer att kosta — jag är nämligen inte alls säker på att det kommer att kosta någonting att tala om ur samhällets synpunkt — äro mycket billiga

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

pengar jämfört med de värden för samhällets egen del, som man vinner. Vad kostnadsberäkningarna beträffar, har det i dag — nu senast av herr Carlström — talats ganska mycket om dem. Ja, jag tror mig ha klart påvisat i propositionen, att för jordbrukarnas del kan det aldrig bli fråga om större utgiftsökning än ungefär 4 % på de lönekostnader, de nu ha. Om jag tar en jordbrukare med en arbetare och jag beräknar denna arbetares inkomst, kosthållet inbegripet, så högt som till 1,500 kronor, kan denne jordbrukares ökade årliga utgifter på grund av denna semesterlagstiftning icke bli mera än 60 kronor. Det sannolika är att det icke blir någon ökad kostnad, ty en jordbrukare, som endast har en arbetare, reder antagligen upp sina förhållanden utan att behöva anställa någon vikarie, men troligtvis med den konsekvensen, att han själv får arbeta något mera. Det är klart, och det kan inte bestridas, att det kan bli en följd.

Möjligheterna att göra kostnadsberäkningar äro överhuvud taget synnerligen små då det gäller att bedöma en sak som denna. Det finnes nämligen ovägbara värden, som vinnas genom denna reform, värden, som inte kunna taxeras i pengar. Om jag utgår från att, särskilt vad industrien beträffar, den nuvarande arbetsmetoden och den nuvarande arbetsordningen innebär en process, som verkar starkt slitande på den kroppsliga organismen, så är det mycket möjligt, att en återuppbyggnad under en årlig sammanhängande rekreationsperiod på 14 till 15 dagar kan betyda ett tillskott. Det är inte alls säkert, att det ens ur ekonomisk synpunkt blir någon verklig förlust för samhället. För de enskilda näringsidkarna blir det naturligtvis en ökad utgift — det ligger i sakens natur — men ur allmän, nationell och samhällsekonomisk synpunkt är det ingalunda så givet, att en sådan semesterlagstiftning leder till någon verklig ekonomisk tunga.

Jag skall tillåta mig att i detta avseende ställa en fråga, som jag nog själv skall besvara också, men beträffande vilken jag undrar, om man icke är ganska allmänt ense om svaret. Det har anförts mycket energiska, jag vågar icke säga mycket vägande, men mycket energiska invändningar mot detta förslag om semesterlagstiftning från arbetsgivarorganisationer, från industriförbundet o. s. v., ur den synpunkten, att det skulle bli svårt för näringslivet att bära de ökade kostnaderna. Ehuru även här ha förekommit mycket skarpa uttryck — arbetsgivarreföreningen har t. ex. förklarat, vill jag minnas, att lagen vore ett allvarligt hot mot vårt näringsliv — ha ju ändock uttrycken varit rätt milda västanfläktar, jämförda med de omdömen, som en gång fälldes inför utsikten att vi skulle få en lagstiftning om 8 timmars arbetsdag. Om vi skulle försöka slå i handlingarna från år 1919 och åren dessförinnan, då man förberedde en lagstiftning om införande av lagstadgad 8 timmars arbetsdag, är jag övertygad om, att vi skulle finna många, som säkert på grund av den övertygelse de hade, förklarade, att en sådan lagstiftning skulle komma att ruinera det svenska näringslivet. Om vi se detta mot bakgrunden av dagens situation och utgå ifrån, att både utlänningars och våra egna beskrivningar av det svenska samhället äro åtminstone något så när sanningsenliga, och då anse oss kunna konstatera, att åtminstone vad den svenska industriarbetarklassen beträffar den har en högre standard än måhända någon annan industriarbetarklass i Europa — Danmark är ett jämförelseobjekt, som sannolikt har det lika väl ställt som Sverige —, så ställer jag den frågan: Låt oss anta, att pessimismen år 1919 hade segrat, att statsmakterna icke vågat ge sig på en lagstiftning om 8 timmars arbetsdag, utan vi hade haft kvar en arbetstid på i genomsnitt 9 eller 10 timmar — finns det verkligen någon i kammaren, som vågar göra troligt eller själv håller för troligt, att vårt folks allmänna ekonomiska standard skulle ha varit väsentligt högre i dag, därest vi hade fast-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

hållit vid denna längre arbetstid? Det har visat sig, att de ekonomiska framstegen ha varit väl förenliga med en förkortad arbetstid. Det är visserligen mycket oförsiktigt att uppträda såsom spåman, men jag är icke riktigt säker på, om icke efter ytterligare 15, 16 år, när semesterlagen har varit i full kraft, man kan komma att konstatera: ja, det var naturligtvis en övergångstid, då det var litet besvärligt, men i grund och botten har lagen bara bidragit till att öka vårt folks kraft och t. o. m. kanske bidragit till att öka vårt folks ekonomiska styrka. Det skulle icke ett dugg förvåna mig, om man en vacker dag — precis som man i dag tänker om 8-timmarsdagen kontra 9- eller 10-timmars arbetsdagen — skulle bli ganska allmänt ense om, att dylika invändningar tillhöra den sortens ekonomiska kalkyler, som icke räkna med att det finns ett levande liv, utan som bara se på några torra siffror om momentant ökade faktiska utgifter för de företag, som ha fått bekosta semestern, och om man då skulle vara överens om, att i själva verket var det t. o. m. ur ekonomisk synpunkt en måhända nyttig gärning som skedde den gången, den svenska riksdagen beslöt att införa en lagstadgad semester om tolv arbetsdagar. Det skulle som sagt icke förvåna mig i varje fall.

Jag hörde en talare i första kammaren redogöra för en undersökning särskilt inom metallindustrin beträffande antalet arbetsdagar per år i olika länder inom denna industri. Jag har icke kontrollerat hans uppgifter, men jag har ingen anledning att icke tro, att hans uppgifter äro fullkomligt korrekta. I länder som Spanien, Frankrike och Belgien omfattade arbetsåret mer än 300 arbetsdagar, jag vill minnas i Spanien 311 arbetsdagar. För Tyskland och andra länder var det 298, 299, och för Sveriges del var det endast 294 dagar. Dessa uppgifter lämnade han särskilt med hänsyn till att en utredning begärts om lätthelgdagarnas eventuella avskaffande, och det framgick, som nämnt, att Sverige har ett arbetsår, som är kortare än i stort sett alla andra europeiska länders. När jag hörde dessa uppgifter, tänkte jag på samma sak som jag nyss berörde, om teorien från företagarehåll och näringslivshåll, att ju längre arbetstid och ju längre arbetsår man har, dess större blir produktionen, dess högre borde följaktligen den ekonomiska standarden vara. Huru kan det då komma sig, att Sverige med sitt kortare arbetsår och sin kortare arbetstid under året anses — jag skulle tro med rätta — för större delen av befolkningen ha en ekonomisk standard, som är högre än andra länders? Fakta och teorier gå på intet sätt ihop. Spanien borde vara det land, som hade den högsta standarden, eftersom det har ett arbetsår, som omfattar de flesta arbetsdagarna. Ja, vi veta allesammans, att motsatsen är sanning. Jag drar icke den slutsatsen, att följaktligen, ju mindre man arbetar, dess rikare blir man, jag drar bara den slutsatsen, att i alla sådana förhållanden finnas fullkomligt ovägbara ting, som icke kunna uppskattas i pengar. Det tjänar icke mycket till att resonera om vem som har rätt eller orätt i teorien; man har bara att konstatera det faktum, att ett land med ett kortare arbetsår, om jag så får uttrycka saken, har en standard, som — om jag jämför med Spanien — sannolikt ligger ungefär 50 % högre, om icke mera, än ett land med mycket längre arbetsår.

Jag säger icke att ni skulle ha orätt, som nu äro mycket ängsliga beträffande kostnaderna. Jag bara säger, att förutsättningarna för en sådan slutsats äro mycket osäkra, och att det finns ingen anledning att tro, att ni ha mera rätt än vi, som betrakta frågan om en semesterlagstiftnings verkningar med mera optimism än de som nu på grund av de betungande kostnaderna äro ytterst betänksamma och skaka på huvudet och, även om de vilja vara med om lagstiftningen, vilja ha den uppskjuten, så som högerreservanterna önska det, betyder det i själva verket att från och med nu skulle lagen i verkligheten träda

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

i kraft först om 3¹/₂ år. Jag nämner detta, därför att jag icke kan för min del erkänna, att den argumentation, som här rör sig med kostnadsberäkningar och dylika ting, är så vägande och så bärande, som man från de speciella förespråkarna för näringslivet vill göra gällande.

Jag kommer så över till en sak, som ju har varit föremål för mycken diskussion. Det är frågan om från vilken utgångspunkt man skall bedöma den lön, som vederbörande skall ha rätt att tillgodonjuta under semestern. Det har sagts — det var särskilt herr Skoglund som ansåg det — att om man genomförde en ackordslönebestämmelse, vore det oriktigt och kanske t. o. m. orättvist mot somliga löntagare att gå efter en sådan linje. Jag skall icke bli lång. Jag vill bara påpeka ett par saker. Vi ha här i landet åtminstone tre eller fyra hundra tusen lönarbetare, som arbeta enligt avtal, i vilka en timlön är bestämd, men de ha aldrig arbetat efter denna timlön. Särskilt inom metallindustrien är timlönen en lön, som utbetalas till överåriga och till mindre arbetsföra — praktiskt taget alla andra arbeta på ackord, och man kan väl i stort sett beräkna, att deras faktiska inkomster ligga åtminstone c:a 40 % över den i avtalet fastställda timlönen. Då säger jag, att om det skall vara någon mening med semester, om den skall betyda på allvar, att människorna skola få leva ungefär som de bruka, då vore det ganska orimligt, att de under semestertiden skulle ha en lägre inkomst än den de ha de 50 veckorna under året de arbeta och kanske haft 10 år i sträck, kanske 15, ja, 20 år i sträck, alltså en betydligt lägre lön de två veckor de äro lediga än då de arbeta. Jag kan icke tro, att det är lämpligt, såvitt jag förstår, därest semestern skall rätt utnyttjas. Om den skall medge möjlighet till resor för semestertagaren och hans familj, så kommer semestertiden att bli en tid med något större utgifter i stort sett än under arbetstiden. Skulle man då samtidigt minska den vanliga inkomsten, så måste resultatet bli i varje fall, att lösningen av semesterfrågan blir mindre värdefull. Detsamma gäller tidslängden, som jag emellertid icke här skall komma in på.

Jag skall heller icke i övrigt nu yttra mig om detaljer i lagförslaget. Jag skulle bara beträffande lantarbetarna vilja säga det, att i hela den motivering, som finnes för lagförslaget, i hela den uppläggning, som skett både från Kungl. Maj:ts sida och från utskottets sida, förutsattes det, även om det icke kunnat skrivas direkt in i lagen, att någon försämring av rådande förhållanden icke borde få äga rum med åberopande av den nya lagen. Att man icke har vågat föreslå en bestämmelse om sammanhängande semesterperiod för lantarbetare, beror helt enkelt därpå, att lantarbetarna vid olika stora jordbruk arbeta under mycket olika förutsättningar; men i gällande avtal med svenska lantarbetsgivarföreningen har ju bestämts en sammanhängande semestertid av viss längd, som, om den faller ut under midsommardagarna, i regel ger arbetaren en sammanhängande semester på en hel vecka. Det vore ju rätt egendomligt, om svenska lantarbetsgivarföreningen på en lagstiftning nu skulle svara med att begära, att bestämmelsen om sammanhängande semestertid skulle utgå ur avtalet. Jag vet, att man fruktar detta på lantarbetarhåll. Jag vill å andra sidan säga, att om det i praktiken skulle visa sig, att semesterlagen på ett sådant sätt, jag vågar säga, skulle komma att missbrukas, får man väl ta under övervägande att införa tvingande bestämmelser även på en sådant punkt. Det är detta man av vissa praktiska skäl har velat undvika, men lantarbetsgivarföreningen har ju för sig och sina medlemmar erkänt, att det går att praktiskt ordna en semester, som är sammanhängande under en viss tid, och ett sådant erkännande finns det väl ingen anledning för denna arbetsgivarförening att ta tillbaka, därför att en lag om semester träder i kraft. Det var den ena saken jag ville vidröra.

Sedan medger jag, att jag undrade rätt mycket över det anförande, som herr

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Carlström höll. Jag utgår ifrån, att han icke menade så illa som det faktiskt lät, men det lät uppriktigt sagt mycket illa. Han förklarade sig övertygad om, att de mindre jordbrukarna gingo och undrade över, om genomförandet av en sådan lag verkligen kunde innebära någon demokratisk rättvisa, som han uttryckte sig, överhuvud. Han sade visserligen, att han missunnade ingen en möjlighet till ledighet. Men jag kunde icke komma ifrån det intrycket, att det var en ganska primitiv avund — jag är tämligen övertygad — icke å egna vägnar, ty jag tror herr Carlström kan ta sig ledigt, men å deras vägnar för vilka han ansåg sig tala — som i alla fall lyste igenom detta anförande. Det var icke första gången, som jag har frågat mig, huru det kan vara, att herr Carlström, som åtminstone är en teoretisk liberal, faktiskt emellanåt snobbar i andra kammaren med de reaktionäraste åsikter, som få uttryck i denna kammare överhuvud. Jag måste ju säga, att t. o. m. om allt vad han sade vore riktigt, att det finns så många småföretagare och mindre jordbrukare — och för min del kan jag gärna tillfoga de många husmödrarna — som icke kunna komma i åtnjutande av de förmåner, som en dylik lagstiftning skapar, beror det helt enkelt på att man icke kan lagstifta beträffande människor, som själva förfoga över sin tid och sin egendom. Lagstiftningen gäller endast anställda, man kan icke lagstifta beträffande de andra. Men att detta förhållande, att alltså grupper bli utelämnade, vilkas möjlighet att taga en semester eller sammanhängande viloperiod beror på deras egna ekonomiska förhållanden närmast, att det skulle utgöra ett skäl på något sätt emot en lagstiftning för människor, som icke äro självständiga utan som ha att tjäna för lön hos andra, det kan jag för min del icke inse och icke erkänna. Man får väl hoppas, att samhällsförhållandena skola utveckla sig så, att även deras standard blir en smula förbättrad — det kom herr Carlström in på lite grand — så att de skola, därest de själva så önska, nå de ekonomiska förutsättningarna för att också kunna få en viloperiod.

I varje fall, herr talman, vågar jag uttrycka den förhoppningen, att kammaren nu skall bifalla utskottets förslag i alla avseenden, och jag gör det i den övertygelsen, att man genom en lagstiftningsåtgärd av detta slag bidrar till att förbättra det svenska samhället — man bidrar till att det kommer att kännas i ännu högre grad än förut som ett allas medborgarhem.

Herr **Carlström**, som nu för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Då herr statsrådet sade, att jag gått in så mycket på de ekonomiska problemen, vill jag bara understryka, att jag därvid citerat utskottet, som här har sagt, att det måste bli avsevärda kostnadsökningar, och att jag tyckte, att det skulle verka litet besvärligt, att medborgare, som icke skulle få någon nytta av denna lag, måste vara med och bidra till kostnaderna för densamma genomförande. Jag förstår, att herr socialministern tycker, att det »låter illa», när man talar sanning och säger, huru det i verkligheten ligger till. Det kan jag icke hjälpa, det måste låta så.

Vidare sade herr statsrådet, att härmed ett nytt steg togs för att utplåna klasskillnaden. Jag vet icke om den bestämmelse i den nya lantarbetstidslagen, enligt vilken man nu skall föra bok över varje arbetstimme, har bidragit till att utplåna klasskänslan. Den har i stället skilt arbetsgivare och arbetare åt, och klasskänslan har ökats. Jag skall icke försöka att här uppehålla mig längre vid denna sak. Som socialministern ser saken, ligger det ganska klart, att allt vad han anser riktigt och sant, är naturligtvis sant och riktigt. Förhållandena äro sådana, maktkonstellationen är sådan. Jag har icke velat gå emot, att industriarbetarna få dessa 14 dagars semester, jag har icke heller velat gå emot att de större jordbrukarnas arbetare få det, som alternativt här har

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

påyrkats i vår motion, och jag trodde, att organisationen ändå utan lagstiftning skulle kunna ta ut dessa 14 dagar vid storjordbruket. Men jag har en känsla av, att medtagandet av alla småbrukare och infogandet av deras folk i dessa lagbestämmelser, på samma sätt som man gör för industrien, vilket nu skett gång efter annan, är ett bevis på, att man icke känner det levande, verkliga livet, så som det förhåller sig i Sveriges land ute i bygderna.

Härpå yttrade:

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr andre vice talman! Med en motivering, som här i riksdagen brukar kallas för välvillig, har ju andra lagutskottet avstyrkt den motion, som jag tillsammans med kammarens övriga lantarbetarrepresentanter har väckt och i vilken hemställts om vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag till lag om semester. Jag är villig att erkänna det positiva i utskottets motivering. Jag är villig erkänna, att man överhuvud taget har gått så långt, som det varit utskottet möjligt. Och jag är också tacksam för den deklaration, som socialministern nyss i sitt anförande har gjort och som ju framför allt annat ger oss en viss möjlighet att hävda våra synpunkter hos lantarbetgivarna. Nu är det emellertid på det sättet, att därest man kunde vara övertygad om att man skulle vinna någonting positivt med denna utskottsmotivering, så hade man helt naturligt kunnat vara betydligt mera tillfredsställd med densamma. Men det är ju så, att vi, som ha det tvelaktiga nöjet att ute på den svenska landsbygden försöka hävda respekten för gällande avtal, vi som ute i landet ha till uppgift att försöka få lantarbetgivarna att förstå, att även lantarbetare böra behandlas med rättvisa och så, som arbetstagare i övrigt i allmänhet behandlas, vi ha ganska svårt för att tro, att det skall vara möjligt för oss att hävda denna princip, då den icke direkt har sagts ut i lagtexten.

Nu är det helt naturligt, såsom min kamrat herr Holm nyss sagt, att det även finns lantarbetgivare av olika slag. Det skulle vara oriktigt av mig att icke erkänna, att det även bland arbetsgivare finns en hel del humana och vidsynta sådana, som utan tvekan söka på allra bästa sätt behandla sina arbetare. Jag kan också såsom ett glädjande exempel därpå konstatera den deklaration, som här i dag avgivits av herr De Geer, och som visar, att det även bland lantarbetgivare finns sådana med moderna principer. Vi veta emellertid, att vi ofta måste slåss för att få respekt för vårt avtal och för att få arbetsgivarna i allmänhet att hålla detsamma i helgd. Vi veta, hur man försöker utnyttja varje punkt och varje komma däri till fördel för arbetsgivarna och till nackdel för arbetarna.

Den motion, som vi väckt, har ju, såsom det här redan framhållits, icke syftat till några extra förmåner för lantarbetarna; den har icke syftat till att ge dem något utöver vad lagförslaget tillförsäkrar andra grupper av arbetstagare. Men vad motionen främst syftar till och som jag förmodar, att kammarens ledamöter också konstaterat, om de tagit del av motionen, det är just likställighet mellan lantarbetare och andra grupper av arbetstagare i vårt samhälle. Vi anse det för vårt vidkommande vara en fullkomligt oriktig princip, när man går in för att genom en lagstiftning ändra på en rätt, en sedvänja, som vi sedan länge haft införd i vårt avtal med arbetsgivarna. Det är nämligen på det sättet, som också sagts här av herr Holm, att vårt avtal med arbetsgivarna innehåller bestämmelse om att ett visst antal dagar av semestern skall utgå i ett sammanhang. Vi kunna peka på ännu äldre tradition än avtalets bestämmelse i detta avseende. Kammarens lantbruksrepresentanter känna sannolikt mycket väl till den gamla tradition, som kallas för »slankveckan». Den har

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
tillförsäkrat arbetstagarna på jordbrukets område sedan en mångfald år tillbaka en sammanhängande ledighet av en vecka vid arbetsårets utgång. Vi ha alltså haft i princip fastslaget, icke blott i gällande avtal utan även genom gängse praxis och tradition, denna rätt till en sammanhängande årlig ledighet av en vecka. Och ingen må förundra sig över, om vi finna det ganska egendomligt, att då man nu stiftar en ny lag på detta område, man icke har respekt för de bestämmelser, som vi redan avtalsvägen fått fastslagna.

Man är inom utskottet och, jag förmodar, inom hela riksdagen ganska enig om betydelsen av denna sammanhängande semesterledighet. Utskottet säger på sid. 9 i sitt utlåtande: »Enighet torde råda om värdet ur hälso- och rekreationssynpunkt av en sammanhängande årlig ledighet av icke alltför kort varaktighet. Det torde icke vara erforderligt», säger man, »att nu närmare utveckla detta ämne, utan utskottet vill inskränka sig till att härutinnan hänvisa till vad föredragande departementschefen anför.» Och man säger även längre fram i samma utlåtande: »Vid ett bedömande ur nationalekonomisk synpunkt bör också beaktas, att arbetsresultatet kan förväntas bli bättre tack vare en genom semestern vunnen förbättrad kondition och ökad arbetsglädje hos arbetstagarna.»

Ja, det är ju helt naturligt, att så är fallet. Och jag vill bara här till kammarens protokoll slå fast, att detta är ingenting, som man särskilt kan framhäva, enbart då det gäller andra grupper av arbetstagare; det har sin fulla giltighet även för lantarbetarna. Även för dem finns samma allmänmänskliga behov av vila och rekreation, samma behov av att komma bort ifrån det vardagliga arbetet och få ombyte av miljö för att sedan komma tillbaka med stärkta krafter till sitt dagliga arbete. Detta är sålunda ingen motivering, som särskilt gäller för andra arbetargrupper, utan denna motivering har, menar jag, sitt fulla berättigande även då det gäller lantarbetarkåren.

Jag hoppas, att kammarens ledamöter icke dela de sakkunnigas uppfattning om lantarbetarna och deras förmåga att utnyttja sin semester. På sidan 165 i den kungl. propositionen återfinnes ett uttalande av de sakkunniga beträffande denna detalj. Man säger följande: »Det torde i regel ej heller vara önskvärt för jordbruksarbetare att erhålla semestern i ett sammanhang. På grund av den fortfarande relativt låga avlöningen kunde de icke hava råd att företaga någon semesterresa och, om en sådan resa, komme till stånd, torde den ställas exempelvis till släktingar i avsikt att stanna endast några få dagar. Även med den nuvarande kortare semestern om sju arbetsdagar förekomme allmänt en uppdelning.»

Ja, herr talman, jag tror det är överflödigt att göra några kommentarer till detta resonemang. Jag tror det är tillräckligt, att jag till kammarens protokoll har läst in vad en kungl. kommitté vid behandlingen av en så viktig social fråga som denna har haft för uppfattning om en sådan grupp arbetstagare som den stora lantarbetarkåren.

Utskottet erkänner på sid. 24 för sitt vidkommande, att den motion, som vi här framfört, har haft de allra starkaste skäl. Man säger: »Trots de starka skäl, som onekligen tala för att även jordbruksarbetarna skola erhålla åtminstone viss del av semestern i en följd, har utskottet likväl icke ansett sig kunna tillstyrka yrkandet i motionen II: 490, att minst halva antalet semesterdagar skall utgå i en följd för arbetstagare vid jordbruket.» Det är emellertid, så vitt jag förstår, ett överdrivande av svårigheterna, som man där har gjort sig skyldig till. Man erkänner det berättigade i den motion, som vi väckt, och jag kan också konstatera efter samtal med arbetsgivare ur skilda politiska partier, att lantarbetgivarna ge oss fullkomligt rätt i det yrkande vi framställt. Man har även medgivit, att det praktiskt taget icke råder några

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

större svårigheter att ge lantarbetarna denna sammanhängande semester, utan man är villig erkänna, att det hade varit möjligt att realisera detta önskemål. När man talar om svårigheter i detta sammanhang, bör man icke heller vara blind för att även för industriens vidkommande blir det svårigheter av ganska betydande karaktär då det gäller genomförande av lagen. Och när jag hörde herr De Geer i Hanaskog förklara sig vara övertygad om att jordbrukarna måste gå med på denna sammanhängande semester, gjorde jag givetvis den reflexionen: när man ändå på det hållet är övertygad om att man snart nog avtalsvägen måste reglera detta förhållande, varför har man då icke kunnat gå yrkandet i vår motion till mötes och sålunda slopat detta speciella undantag för lantarbetarna?

Jag kan också konstatera, hurusom man på visst håll även inom pressen är inställd på samma resonemang, som vi föra i denna sak. Jag skall be att få citera vad Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning för den 31 maj i år säger om denna speciella detalj i lagen. Tidningen skriver: » I ögonen fallande är vidare den njugghet, med vilken lagen utmätt lantarbetarnas semesterförmåner. Förslagsställarna ha härvid gått så långt, att de kommit i konflikt med sina egna principer. Lagen, som anger sig själv såsom en 'lag om semester', ger åt lantarbetarna ingen rätt till sammanhängande ledighet, åt djurskötarna ingen rätt till ledighet överhuvud. Om vissa andra arbetstagare förkunnas till och med uttryckligen, att de icke ha någon semesterrätt, endast rätt till semesterlön. Dessa skröpligheter äro givetvis betingade av de skiftande arbetsförhållandena och till en del oundvikliga. Men nog borde det vara möjligt att åt lantarbetarna säkerställa en sammanhängande ledighet av åtminstone 4 eller 6 dagar.» Det är sålunda precis samma resonemang som vi föra i detta avseende. I konsekvens med gjorda deklARATIONER från utskottets sida och de deklARATIONER, som enskilda arbetsgivare tillhörande olika läger hava avgivit på denna punkt, borde man naturligtvis också hava dragit den riktiga konsekvensen av detta resonemang genom ett bifall till den motion, som vi väckt i detta hänseende.

Vad angår det undantag man gjort för djurskötare är det naturligtvis precis samma förhållande där, som när det gäller undantaget beträffande övriga lantarbetare. Det ligger enligt mitt förmenande så till, att djurskötarna i lika stor utsträckning som arbetare tillhörande andra grupper av arbetstagare äro i behov av den vila och rekreation, som en semester är avsedd att giva. Herr Holm har också i sitt anförande nyss påpekat de möjligheter, som finnas, att tillfredsställa behovet av arbetskraft, så att man behöver heller icke peka på några svårigheter för arbetsgivarna i detta hänseende.

Herr andre vice talman! Det hade varit synnerligen tillfredsställande, om riksdagen i dag kunnat fatta ett beslut på denna punkt, som betytt, att stora sociala strider därigenom hade undvikits. Ty det är ju helt naturligt, att om lagstiftningen nu kommer att ställa lantarbetarna vid sidan, då det gäller denna semesterlag, så tvingas vi att avtalsvägen söka reglera detta förhållande. Även om man från olika grupper här är välvilligt inställd mot vårt yrkande, tror jag dock, herr andre vice talman, att i händelse vi tvingas taga en konflikt för att hävda våra intressen på denna punkt, så komma vi icke att mötas av samma välvilja. Det vore därför bättre, att lagstiftningen hade jämställt lantarbetarna med andra arbetstagargrupper och man alltså fått bort den gränslinje, som ett bifall till utskottets förslag här kommer att draga mellan olika grupper av arbetstagare. Det vore rimligt, herr andre vice talman, att när riksdagen går att besluta i en så betydelsefull social fråga som denna, man ginge in för att skapa likställighet mellan olika grupper av arbetstagar.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Och det är i förhoppning om att andra kammaren skall vara villig därtill, som jag ber att få yrka bifall till motionen II: 490.

I detta anförande instämde herrar *Falk, Larsson* i Julita, *Andersson* i Surahammar och *Landgren*.

Herr Fredberg: Herr talman! Jag har i anledning av den nu under behandling varande propositionen väckt en motion, vari jag framfört några synpunkter från den grupp näringsidkare, som faller under rubriken hantverkare och småindustriidkare. Innan jag emellertid övergår till de i motionen anförda synpunkterna, tillåter jag mig göra ett par allmänna reflexioner rörande det föreliggande förslaget.

Jag vill då först säga, att den jämförelse med 8-timmarslagen, som här i debatten har gjorts, icke synes mig vara fullt tillämplig i den fråga, som vi nu diskutera. 8-timmarslagen hade enligt min mening icke samma direkta ekonomiska konsekvenser för företagarna. Och vad beträffar de mindre företagarna stodo de den gången i stor utsträckning utanför denna lag, fastän jag vill säga, att de ganska snart anpassade sig till densamma utan större svårigheter. Denna jämförelse med 8-timmarslagen kan vara bestickande, men jag anser, att den endast i ringa mån är tillämplig här.

I den första diskussion, som förekom efter framläggandet av de sakkunnigas betänkande med förslag till lag om semester, lades huvudvikten vid välfärdssynpunkten. Den som arbetade hela året om behövde två veckor av vila och återhämtning, under vilken tid full betalning skulle utgå. Här var det fråga om en hälsovårdssynpunkt av stor betydelse. I pressdebatten om förslaget tidigare och nu har denna synpunkt alltjämt dominerat. De uttryck för näringslivets bekymmer, som över huvud tillåtits komma fram, ha avfärdats såsom utslag av njughet och egoism.

Man torde ej taga miste, om man säger, att denna inställning påverkats av jämförelsen särskilt med de i allmän tjänst, statligt eller kommunalt anställdas semesterförmåner. Man synes hava utgått ifrån, att det vore lika lekande lätt för den enskilde företagaren i stort som smått att bereda samma förmåner för sina anställda. I fråga om denna jämförelse må det tillåtas belysa dem med att erinra om att till dessa i det allmänna tjänst anställdas semesterförmåner få vi alla bidraga i mån av skatteförmåga, direkt eller indirekt. Här åter avses, att företagarna inom näringslivet, utom sina skattevägen lämnade bidrag till de förstnämndas semester, ensamma skola svara för kostnaden för deras semester, vilka ha anställning i det enskilda näringslivet.

Gent emot den erinran, som härvid självfallet framställes — utskottet har ju också gjort det i sitt utlåtande — att näringslivet får söka kompensera sig genom att kalkylera in semesteromkostnaderna i produktionsprisen, må ihågkommas, att i den mån detta genom en kortare eller längre utjämningsprocess blir möjligt och med bortseende från, huru många som vid denna utjämnning bland såväl företagare som arbetstagare få sitta emellan, enligt erfarenheten om att den enes bröd är den andres död, så kvarstår alltjämt den svårigheten för det enskilda näringslivet, att det under alla omständigheter skall bära det direkta ansvaret för framskaffandet av de belopp, som finansieringen av den lagstadgade semestern kräver. Dessa beloppas storlek har i den offentliga debatt, som förts, angivits olika. De ha varierat från sakkunnigbetänkandets 55 miljoner till från näringsidkarhåll beräknade 116 miljoner kronor, därvid i den senare summan dock jordbruket är medräknat. I varje fall rör det sig här beträffande kostnaderna om en väldigare socialreform än som på mycket länge sett dagens ljus här i landet. Vad som under senare år genomförts eller beslutats i fråga om exempelvis mödrahjälp, bo-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

sättningslån, folktandvård etc. blir småsaker i förhållande till nu ifrågakörande förslag.

Man kan göra den frågan: Skulle betänksamheten inför genomförandet varit lika liten hos dem, som ha makten, skulle prövningen av skälen för och emot varit lika minimal, om det gällt en reform, där det varit fråga om att skattevägen av det allmänna taga ut 80—90 miljoner kronor, för att nu nämna medeltalet av de från olika sidor gjorda beräkningarna av kostnaderna?

Jag vill inpassa, att jag förstår, att den grupp, som har herr De Geer i Hanaskog till talesman, ej behöver hysa betänkligheter. Då han gick in för förslaget, gjorde han ju det under den förvissningen, att statens ingripande i prusbildningen på jordbrukets produkter skulle kompensera semesterkostnaderna för jordbrukarna.

Utän att säga någonting om denna tanke i och för sig vill jag dock påpeka, att den grupp, som jag är talesman för, kan icke hysa några sådana förhoppningar. Det må också i någon mån förklara skillnaden i den entusiasm, med vilken man går in för föreliggande förslag.

I min motion nr 507 har jag närmast gjort mig till tolk för den betänksamhet inför denna lagstiftning, som hyses av stora grupper bland företagarna inom hantverk och småindustri. Det är där fråga om en grupp, som drabbas av lagens verkningar utan att i förväg hava fått giva till känna sin mening. Vid kommittébetänkandets utformning blev denna grupp, som dock utgör en betydande del av svenskt näringsliv, icke ens tillfrågad.

I fråga om propositionen så har Sveriges Hantverksorganisation genom kommerskollegium blivit satt i tillfälle att avgiva ett utlåtande. Någon vikt synes ej ha fästs vid detsamma, om det ens observerats. Dess avstyrkande utlåtande om semesterlagen i den utformning denna fått i kommittébetänkandet har, i den mån det ingått i kommerskollegii yttrande, i propositionen redovisats som tillstyrkande.

I de yttranden, som refereras i såväl sakkunnigbetänkandet som propositionen, har med styrka framhållits, att det förefinnes stor differentiering, om man håller sig till näringslivets områden, såväl i fråga om behovet av semester som i fråga om möjligheten att bära de med den betalda semestern förenade kostnaderna. Åt detta har icke propositionen och till synes icke heller utskottet ägnat något som helst beaktande.

Det torde eljest vara tydligt, att för t. ex. i storindustrin anställda arbetare — med arbetets större enformighet där och de mer skärpta krav på intensitet i arbetet — en längre tids semester är mer behövlig än när det gäller hantverk, jordbruk och småindustri, där arbetet i regel är mera omväxlande och där rationaliseringen ej i samma grad pressar arbetstakten.

Det kan emellertid med än större eftertryck sägas, att de ekonomiska befinnelserna för en likriktad semesterlag äro olika. Det torde vara fullt klart, att lönekostnaderna ingå till en procentuellt mycket större del i produktionskostnaderna vid hantverk, småindustri och jordbruk än i den rationaliserade storindustrin. Som semesteromkostnaderna till huvudsaklig del måste förläggas på lönekontot, komma nämnda kategorier redan därigenom i ett vid jämförelse ogynnsamt läge. Härtill kan sägas, att företagarna inom nämnda grupper i de flesta fall ha ytterst små reserver för att kunna bära ökade kostnader. Vad Sveriges smides- och mekaniska verkstadsidkares riksförbund i yttrande till Sveriges hantverksorganisation uttalar är signifikativt för hantverket och det mindre jordbruket i allmänhet. »Många» — säges det — »av vårt yrkes utöfvare, vilka här komma att betraktas som arbetsgivare, äro ej i bättre ekonomisk ställning än de hos dem anställda arbetstagarna, varför det kommer att få menliga följder för en sådan arbetsgivare, om han på

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

denna väg skall ytterligare hårt beskattas. Framhållas bör, att sådan arbetsgivare aldrig själv erhåller någon rekreation. I och med antagandet av här föreliggande lagförslag skulle han bli tvingad till att ytterligare utöka sin förut tillräckligt långa arbetsbörda.»

Ja, herr talman, med hänvisning till detta citat, vilket visar på ett faktiskt läge för många inom de grupper jag här omnämnt, kan jag påstå mig föra talan för grupper, som ha det trångt och bekymmersamt och som det nu föreliggande lagförslaget ökar svårigheterna för. Jag väntar mig ingen större förståelse för detta försök att föra dessas talan, därför att de, även om de ha endast en anställd och i realiteten äro arbetare, dock komma under titeln arbetsgivare, men vilka, trots denna titel, många gånger måste ha lika stora eller större bekymmer för att kunna trygga sina anställdas arbetstillgång och utkomst som för sin egen.

Nu har socialministern nyss uttalat, att till *förmån* för dessa, som ha självständiga göromål, kan man icke lagstifta. Nej! Men till deras *nackdel* kan man säkert lagstifta.

En synpunkt härvidlag, som borde få hantverk och småindustri ställda i gynnsammare läge inför statsingripande, är den större trygghet, som anställningen i hantverket och småindustrien säkerligen medför. Jag är förvissad om, att en utredning — om en sådan företoges — skulle utvisa, att hantverket och småindustrien i depressionstider med mycket lägre procent bidrar till arbetslöshetsklienteletets rekrytering än vad storindustrien gör. Det är alldeles säkert så, att företagarna inom dessa områden — det kan bero på företagens mera familjära konstruktion — göra mycket större ansträngningar att behålla sina anställda än vad storindustrien eller kanske ens staten gör. Detta borde i någon mån uppskattas. Tydligt är, att ju hårdare staten lägger sin hand över företagen genom ingripanden av olika slag, ju svårare blir det att i förenämnda avseende fullfölja tidigare traditioner på detta område. Huruvida en sådan utveckling sedan blir välfärdspolitik återstår att se.

Med detta har jag sålunda velat uttala — och jag tror mig därvid tala på hantverkets och småindustriens vägnar — att om man icke vill påskynda dess snabbare uppsugning av storindustrien, en utveckling, som åtminstone ej vore förenlig med landsbygdens intresse, borde man ej vidtaga sådana statsingripanden som ställa hantverket och småindustrien i ogynnsammare läge än storindustrien, vilket dock sker genom antagandet av en likriktad semesterlagstiftning.

Då man emellertid från det håll jag här talat om ej ifrågasatt att undandraga sig medverkan vid denna stora reform, har man dock ansett, att någon hänsyn bort och kunnat tagas till de synpunkter, som här anförts. Efter att hava tagit del av utskottsutlåtandet finner jag det dock lönlöst att yrka bifall till den eller de motioner, vari dessa mindre företagares ställning beaktas.

Då jag sålunda avstår från att göra det yrkande, som vore mig närmast, vill jag ändå göra ett yrkande, nämligen om bifall till den av herrar Österström och Björck avgivna reservationen. Denna avser ju, att när lagen nu genomföres i den omfattning, som propositionen innebär, man ändå ville lyssna till vädjandena om nödig anpassningstid. Ty det synes mig vara så, att om regeringspartiernas medlemmar ville lyssna till skäl, så borde man kunna gå med på detta rimliga yrkande, vilket biträts av de flesta myndigheter och korporationer som fått sina utlåtanden refererade i sakkunnigbetänkandet och propositionen, bland annat av kommerskollegium som tillstyrkt förslaget men gjort detta under vissa förbehåll. Ett av dessa förbehåll är, att de anse, att nödig anpassningstid bör givas.

Jag vill tillägga, att ett bifall till denna reservation skulle ej heller för

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

arbetstagarna, individuellt sett, innebära några alltför kännbara inskränkningar i de förmåner, som semesterlagen i alla fall ger.

Vid andra frågors behandling här i riksdagen har sagts, att i en kungl. proposition får icke en prick ändras. Det vore beklagligt ur demokratisk synpunkt, om så vore förhållandet. Nu ha vi emellertid i föreliggande utskottsförslag sett, att det går för sig att ändra. Jag syftar här på, att i propositionen ha upptagits 18 dagar i månaden som minimum för rätt till en dags semester. På grund av motion har utskottet ändrat detta till 16 dagar. Det är väl ingen tvekan om, att denna ändring går enbart i den ena partens intresse. Varför skulle icke utskottet kunnat sträcka sig till en ändring, som visat tillmötesgående också mot den andra parten och som denna skulle hava satt stort värde på? Om man därtill anser det vara av värde, att anpassning till lagen sker utan större störningar på näringslivets område, vore ett bifall till ett förslag som gynnar sådan anpassning också till nytta för båda parter.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat motivera de synpunkter, som jag har att anföra för hantverkets och småindustriens vidkommande. Då den reservation, som avgivits av herrar Österström och Björck, i viss mån tillgodoser dessa synpunkter, ber jag alltså att få yrka bifall till denna reservation.

Häruti instämde herr *Bäckman*.

Herr *De Geer* i Lesjöfors: Herr talman! Jag har väckt en motion om möjligheterna till inskränkning av de s. k. lätthelgdagarna: trettondagen, Marie bebådelsedag och Kristi himmelfärdsdag. Jag är principiell anhängare av semester, men jag räknar också på, att industrien, särskilt exportindustrien, skall kunna få en viss kompensation genom att en, två eller tre av dessa helgdagar skall kunna indragas.

Nu måste jag säga, att socialministern nyss, som det föreföll, ställde min argumentation på huvudet. Han meddelade, att i Frankrike hade de nio dagars längre arbetstid än här men lägre levnadsstandard. I Spanien hade de sjutton dagars längre arbetstid, men där är levnadsstandarden ännu sämre. Jag kan hänvisa till Honduras och Guatemala. Där har man trettio dagars längre arbetstid men än sämre levnadsstandard. Och negerstammarna i det svarta Afrika arbeta året runt men ha den lägsta levnadsstandarden.

Socialministern utförde icke den argumentationen utan stannade. Det är vanskligt med dylik argumentation.

Jag vill inskränka mig till att jämföra förhållandena i med vårt land likartade länder, utpräglade industriländer, inriktade på export. Jag har valt Tyskland och England. Om vi räkna bort semestern men räkna med Englands »bank-holidays», finna vi, att England har fyra dagars längre arbetstid än Sverige, och att Tyskland har tre dagars längre arbetstid.

Jag tycker, att mitt förslag är ganska väl motiverat, om vi skola eftersträva likvärdiga förhållanden med dessa båda våra främsta konkurrenter på den europeiska marknaden. Draga vi in dessa tre lätthelgdagar, bli vi fullt jämbördiga i arbetsdagar per år — semestern borträknad — med Tyskland och England.

Nu vill jag framhålla, att av dessa helgdagar äro trettondagen och Marie bebådelsedag men däremot icke Kristi himmelfärdsdag mycket nyckfulla, i det att de infalla på olika veckodagar.

Det är särskilt för järnhanteringen och sådana industrier, som arbeta med s. k. evig eld, mycket olyckligt. Det tar nämligen flera timmar att elda upp en ugn. Infalla dessa helgdagar på tisdagar eller fredagar, får järnhanteringen i regel ligga nere två dagar och icke en dag.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Sedan vill jag framhålla, att detta är icke ett intresse, som går mot arbetarna. Flera av mina kamrater här i kammaren, som representera arbetarintresset, ha sagt, att de stödja min motion. Det bevisas också därav, att som förste reservant, som yrkar bifall till utredningsförslaget, står andra lagutskottets ordförande.

De enda skäl, som enligt mina synpunkter kunna riktas mot förslaget, äro de religiösa. Jag har respekt för dem. Men jag vill framhålla, att denna fråga måste också behandlas av kyrkomötet. Det är det forum, där dessa religiösa synpunkter böra komma fram. Därför tycker jag knappast, att man från religiöst håll på sakens nuvarande stadium skall resa något motstånd mot det utredningskrav jag här framfört.

Jag skall be att, när denna fråga kommer upp, få yrka bifall till den av herrar Norman och Wistrand avgivna reservationen.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr andre vice talman! Jag vill gärna tro, att de ärade kammarledamöterna vilja hålla mig räkning, om jag som representant för landets skogsarbetarbefolkning framträder och säger några få ord. Jag vill gärna liksom andra lagutskottets vice ordförande understryka, att det lagförslag, som nu föreligger till behandling, i själva verket innebär en ganska stor reform. Men ehuru man kan giva detta obetingade erkännande åt detta förslag, så finnes det åtminstone från mina synpunkter sett en del svagheter i detsamma.

Vid ett studium av det föreliggande förslaget liksom även eljest har jag varit i tillfälle att konstatera, att den stora gruppen av skogsarbetare i vårt land icke kommer att bli beaktad eller erhålla någon avlönad semester vid genomförandet av detta förslag.

Det ligger nämligen så till, att den kvalifikationstid om sex månader, som fastslagits som förutsättning för att komma i åtnjutande av avlönad semester, är alldeles för lång för att skogsarbetarna överhuvud taget skola kunna komma i fråga. Jag måste för min del livligt beklaga, att Kungl. Maj:t efter övervägande funnit sig föranlåten att frånträda semesterkommitténs förslag om en kvalifikationstid av fyra månader, vilken, om den upptagits i förslaget, icke enbart givit ett mycket stort antal skogsarbetare formell utan även reell rätt till avlönad semestertid.

Såvitt jag kan förstå har man, när man gjort denna ändring i semesterkommitténs förslag, tagit hänsyn till de erinringar mot förslaget, som gjorts från skogsarbetsgivarnas sida. Dessa ha för övrigt bland annat framhållit, att det är omöjligt för skogsarbetsgivarna att under arbetet i skogarna föra någon kontroll över den tid, som skogsarbetarna å de olika arbetsplatserna arbeta. Man talar ju också om, att man icke för några dagsverkslistor under arbetet i skogarna.

För min del kan jag ej godkänna dessa argument från skogsarbetsgivarnas sida. Jag finner, att dessa påståenden enligt mitt sätt att se äro något egendomliga. För min personliga del har jag åtminstone vid några tillfällen varit med om att underhandla med skogsarbetsgivarna om arbetsvillkor för skogsarbetarna. Jag har därvid funnit, att de haft mycket väl reda på, huru många dagar som skogsarbetarna arbetat på den eller den platsen, liksom också, att de haft mycket väl reda på, huru stor förtjänst som skogsarbetarna i medeltal intjänat på de olika arbetsplatserna. Ja, jag kan säga, att, därest icke de, som från arbetarnas sida deltaga i sådana underhandlingar, själva hava fullkomlig klarhet angående den saken, så äro skogsarbetsgivarna i tillfälle att lämna besked därom.

Min erfarenhet på detta område säger mig, att skogsarbetsgivarna hava en ganska stor kunskap om vad som förekommer på de olika arbetsplatserna i skog-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

garna. Det är icke att undra på heller, ty de hålla under vintrarna och även under den övriga delen av året en del fast anställt manskap såsom apterare och skogvaktare och, såvitt jag känner till, så äro dessa fast anställda skyldiga att skaffa sig kunskap om allt, som förekommer på arbetsplatserna i skogarna, samt avlämna uppgift härom till arbetsgivarna.

Ehuru jag sålunda kan konstatera, att skogsarbetarna enligt det nu föreliggande förslaget icke hava någon utsikt att erhålla semester med bibehållande av sin avlöning, så kan givetvis icke detta föranleda mig att i den förestående voteringen rösta för avslag på det detsamma, visst inte! Det är dock beklagligt, att skogsarbetarna på grund av mer eller mindre uppkonstruerade argument den ena gången efter den andra bliva uteslutna från delaktighet i förmånerna av de sociala åtgärder utav mera betydande omfattning, som beslutas här i riksdagen.

Jag skall icke uppehålla tiden längre. Jag skall sluta med att uttala den förhoppningen, att det icke skall komma att dröja alltför länge, innan man vidtager en sådan ändring i den lag om semester, som riksdagen nu kommer att antaga, att även skogsarbetarna få komma i åtnjutande av semester med bibehållen avlöning.

I detta anförande instämde herrar *Jacobson* och *Viklund*.

Herr Mårtensson: Herr talman! Det kan icke förnekas, att i det föreliggande förslaget finnas en del bestämmelser, beträffande vilka vi, som representera arbetarklassen, skulle önskat, att de varit avfattade på ett något annorlunda sätt än vad nu är fallet. Det kan även ifrågasättas, om icke utskottet särskilt på en punkt gjort alltför långt gående eftergifter. Trots dessa svagheter måste vi ändå erkänna förslagets stora betydelse för flertalet arbetare här i landet. Jag tror därför, herr talman, att jag tolkar mångas uppfattning, när jag säger, att socialministern gjort sig förtjänt av ett varmt erkännande för att han lyckats föra fram denna reform till sin lösning. Genom denna reforms genomförande har grunden blivit lagd för den allmänna semesterrätten här i landet. Jag är övertygad om att det så småningom skall lyckas att bygga upp denna lagstiftning så, att vi här i landet få en allmän semesterlag av sådan omfattning och av sådant innehåll, som vi i dag önska.

I den förhoppningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Närlinge: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i några korta meningar giva till känna, att jag kommer att rösta för antagande av det lagförslag, som nu här diskuteras. Jag kan också meddela, att jag på ett tidigare stadium haft tillfälle taga närmare del utav utredningsförslag, som remitterades till olika korporationer. Jag fann redan då vid genomläsandet utav de sakkunnigas förslag, att så starka skäl för antagande av en semesterlag presterats av utredningskommittén, att jag, när hushållningssällskapets förvaltningsutskott i det län, jag representerar, avgav yttrande — och i likhet med de flesta handelskammare och andra institutioner, som haft frågan på remiss, avstyrkte, att lagförslaget genomfördes — i ett särskilt yttrande tillstyrkte förslagets genomförande.

Jag gjorde det särskilt med tanke på att åtskilliga grupper av statstjänstemän och tjänstemän i privat tjänst redan åtnjuta en betydligt mycket längre semesterledighet än den, som nu av Kungl. Maj:t föreslagits skola tillkomma andra grupper av arbetstagare, och med tanke på att sistnämnda grupper äro minst lika nödvändiga kuggar i samhällsmaskineriet. I vår tid gör man ju

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
allt för att försöka skapa social rättvisa bland vårt svenska folk. Jag anser, att t. ex. den arbetargrupp, som jag närmast har att göra med, nämligen jordbrukets arbetare, är förtjänt av semester, ty deras arbete uti samhällsmaskineriet är minst lika nödvändigt och bör uppskattas minst lika högt som andra arbetstagares i samhället. Jag fann också till min stora tillfredsställelse, att de små förändringar, som föreslagits i det yttrande, som jag underskrivit, vidtagits av Kungl. Maj:t. I det avseendet vill jag särskilt erinra om att som villkor för åtnjutande av semester föreskrivits, att arbetstagaren skall ha haft anställning i sex månader och icke som i det ursprungliga förslaget fyra månader.

Vid genomläsande av 4 § i det uti propositionen intagna lagförslaget blev jag verkligen litet förvånad. Vad menas egentligen med »sedvanliga» fridagar. I olika delar av vårt land råda som bekant mycket olika sedvanor. Utskottet har på denna punkt på ett synnerligen tillfredsställande sätt förbättrat paragrafen så att icke någon som helst oklarhet kan råda om vad som menas med »sedvanliga» fridagar. Jag finner också den regeln fullkomligt i sin ordning, som utskottet inskrivit i 4 §, att helgdagar skola inräknas i semestern, om semestern icke utgår med mindre antal dagar än sex. Jag tror, att denna bestämmelse kommer att verka som en sporre särskilt för jordbrukarna att bevilja sina arbetare semester, exempelvis under midsommarveckan. Det är för övrigt redan nu vanligt, att jordbruksarbetarna få semester då. Jag är på den punkten enig med herr De Geer och anser mig böra instämma i hans uppmaning till arbetsgivarna att göra sitt bästa för att söka bereda arbetarna semester en vecka i följd.

Herr talman! Jag har med dessa korta ord velat tillkännagiva min anslutning till utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Lundberg: Herr talman! Från många håll här i kammaren har uttalats, att semesterlagen blir en mycket tung börda för Sveriges industri. Det är förvisso sant. Man har också uttalat den förhoppningen, att Sveriges industri skall visa sig bärkraftig nog att bära denna tunga börda, och man har väddjat till industriens ledande män att försöka göra allt vad som står i deras förmåga för att återverkningarna av denna semesterlag icke skola bli så svåra, att lagen icke kan bli helt till gagn för dem, som den är avsedd att bli till gagn för.

Som industriman skulle jag vilja säga, att det är helt naturligt, att industriens organisationer hava uttalat sina betänkligheter emot att på en gång plötsligt vidtages en så genomgripande förändring i det ekonomiska livet, som införandet av denna semesterlag faktiskt kommer att medföra. Det är en pålaga, som är så stor, att vi i alla avseenden måste räkna med den vid våra ekonomiska kalkyler.

Statsrådet Möller gjorde ett försök att draga upp en parallell med de förhållanden, som rådde då åttatimmarsdagen skulle genomföras. Han framhöll, att industrien då ställde sig på samma sätt betänksam och att trots de betänkligheter, som uttalades, det visat sig, att industrien mycket väl kunnat anpassa sig efter denna förkortade arbetstid. Det är riktigt. Industrien har kunnat göra det. Men jag undrar, om man icke får säga, att en av de mest bidragande orsakerna just till att industrien kunnat anpassa sig efter den förkortade arbetstiden varit, att den period av kraftig expansion, som ännu råder, råkade infalla ungefär samtidigt med att arbetstidslagen infördes. Samtidigt skulle jag vilja påpeka, att införandet av den förkortade arbetstiden naturligtvis även verkat stimulerande på rationaliseringsarbetet i industrien. Jag vågar icke säga det med absolut säkerhet, men det förefaller mig antagligt eller möjligt,

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

att den rest av arbetslöshet, som nu hotar att bli permanent, beror på den belastning, som arbetstidslagets införande medfört för industrien.

Jag vill ingalunda nu måla situationen så mörk. Situationen är allvarlig, och vi äro fullt medvetna om det ansvar, som påvilar oss. Jag vet icke, om jag vågar göra mig till tolk för Sveriges industri, men jag tror, att flertalet av industriens ledare äro beredda att instämma med mig, om jag säger, att vi lova att göra allt vad vi kunna, för att den idé, som ligger till grund för denna sociala reform, skall kunna genomföras på ett för såväl industriens arbetare som Sveriges folk i övrigt gynnsamt sätt.

Det är emellertid på en punkt, som jag vill reagera, och det gäller den extra pålaga, som här lagts på den svenska industrien genom att man frångått den praxis, vi sedan ganska lång tid haft med avseende på semesterersättningens beräknande.

Alla här i kammaren veta kanske, att i våra kollektivavtal i regel föreskrives, att semesterersättning skall beräknas efter timlön. Jag menar, att det hade varit mycket förnuftigt och klokt att stanna vid den praxis, som nu gäller, för att icke onödigtvis öka den pålaga, som lägges på industrien. Jag tror emellertid, att § 8 formulerats så, att den verkar orättvis även beträffande arbetarna. Jag kan nämna, att inom den industri, jag har att göra med, begagnar man sig i stor utsträckning för lossning, lastning och utexpedierande av färdiga produkter av vad jag skulle vilja kalla säsongarbetare. Sedan lång tid tillbaka har vid våra avtalsförhandlingar framhållits, i viss mån med rätta, att dessa mera »säsongbetonade» arbetare borde hava något högre dagsförtjänst än de arbetare, som kunna påräkna arbete hela året om. Jag har gjort en liten undersökning och konstaterat, att flertalet säsongarbetare på grund av att de hava arbete 16 à 18 dagar per månad skola hava samma rätt till semester som de arbetare, vilka arbeta hela året runt. Då kommer sålunda att inträffa, att en säsongarbetare, som endast arbetar en kortare del av året, kommer att få högre semesterersättning än en arbetare, som arbetar dag efter dag året runt. Det måste jag säga är orättvist.

För övrigt är hela § 8 så formulerad, att den är svår att tolka. Jag är rädd jag hör till dem, som komma att få besväret att många gånger söka tolka denna paragraf. Det föreskrives i § 8, att ersättningen skall gå ut efter timförtjänsten, varvid hänsyn skall tagas till arbete, som utföres på ackord, men icke till övertidsarbete. Vi hava inom vår industri en hel del andra former av ersättning. Skall sådant räknas in eller icke? Inom den kemiska industrien utgår särskild ersättning för visst arbete, som utföres på plats, där det är speciellt varmt eller smutsigt. Ersättning utgår för slitning eller nedsmutsning av kläder. Det är en hel del tolkningsfrågor, som jag är rädd komma att giva anledning till mycket bekymmer och många tvister med våra arbetare.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservation, som beträffande § 8 avgivits av herr Tamm med flera och som återfinnes på sid. 41 i utskottsutlåtandet.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Falk: Herr förste vice talman! Man har under en följd av år vid alla högtidliga tillfällen på olika håll varit angelägen att deklarera, att det i det politiska arbetet gäller att vidtaga åtgärder för att hjälpa och lyfta de sämst ställda grupperna i samhället ekonomiskt och socialt. Sådana deklARATIONER hava avgivits utav landsorganisationens ordförande och det socialdemokratiska partiet, och jag tror icke jag gör mig skyldig till någon felbedöm-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
ning, om jag säger, att bondeförbundet tjänat sina politiska sporrar till väsentlig del just på dylika deklARATIONER.

Vid ställningstagande till den fråga, som vi här behandla, ser det tyvärr ut, som om man alldeles glömt denna sin inställning. Här har man föreslagit en lagstiftning, som åt det övervägande flertalet arbetare giver en fördubblad semester, en fördubblad semester med väsentligt högre semesterersättning, än vad de kunnat tillkämpa sig genom sina kollektivavtal.

För att nå denna förbättring för industriarbetarna och andra har man emellertid måst offra en så väsentlig kår som lantarbetarna. Man har icke nöjt sig med att föreskriva bestämmelser, som säkra den ställning i semesterhänseende som de tillkämpat sig genom avtal, utan man har med öppna ögon föreskrivit lagbestämmelser, som försämrat de semestervillkor, som lantarbetskåren tillkämpat sig.

Jag förstår ju att glädjen över denna semesterlag är mycket stor hos den majoritet, som om en liten stund väl kommer att votera igenom lagen. Men det skulle vara underligt, om det icke i segerens sötma också blandade sig litet bitterhet. Det är betänkligt hur djup besvikelsen måste bli i lantarbetarkåren.

Jordbruksminister Pehrsson-Bramstorp deklarerade för ett år sedan i en debatt om ändring i lantarbetstidslagen, att vi måste förstå att vidtaga sådana åtgärder, att vi kunna få behålla det unga släktet i jordbruket, och han sade, att enda möjligheten vore att höja levnadsstandarden för de människor, som ha sin utkomst av jordbruket. Han deklarerade också, att innan vi komma dithän att lantarbetstidslagen förstå att betrakta sina arbetare som kamrater och parterna lära sig förstå att de äro beroende av varandra, komma vi ingen vart. Det är sannerligen ett litet underligt utslag av kamratanda, när man finner, hurusom i ett enda penndrag de strävanden och förmåner, som lantarbetarna tillkämpat sig genom sina fackliga organisationer, borttagas. Vi hade med arbetsgivareföreningen lyckats komma överens om en arbetstid för djurskötare på 9½ timmar. Genom den nya lagen sattes denna nya arbetstid ned med en halv timme eller till 9 timmar om dagen. Jordbruksministern ansåg vid det tillfället, att man icke kunde utnyttja kreatursskötarna tillräckligt med den arbetstid, som var föreslagen i lagen och vilken arbetstid arbetsgivareföreningen godkänt. För att kunna använda dem ytterligare en tid på dagen bestämdes att mjölkningen skulle undantagas från lagens tillämpning. Även den gången fingo djurskötarna vidkännas en direkt försämring av de resultat, som de genom tidigare träffade avtal uppnått.

Nu kommer man igen. Man är icke nöjd med att man enligt lagen kan få en kreatursskötare att arbeta i 11 à 12 timmar och däröver om dagen, allt naturligtvis i full överensstämmelse med arbetstidslagen. Man kan icke tilllåta, att arbetsgivareföreningen gör eftergifter undan för undan och giver lantarbetarna förmåner, utan här vill man stifta en lag, som lantarbetstidslagen kunna hänvisa till vid förhandlingarna.

Herrarna som stå bakom detta förslag — jag åsyftar då även de sakkunniga, som framlagt en förberedande utredning — få ursäkta, om stämningen på lantarbetarhall under sådana förhållanden blir litet bitter. De få också ursäkta, om de högtidliga deklARATIONER om samarbete och samförstånd och talet om höjande av de lägre folkklassernas ställning och om kamratskap och allt detta tages med mycket stor reservation från vår sida. Här har utskottet försökt att rädda situationen — det berättigade i de krav, som framlagts i motionen av herr Eriksson i Sandby m. fl., har icke kunnat bestridas — genom att förutsätta att förhållandena i anledning av lagen icke skola försämrast. Här har deklarerats från olika håll — även från socialminister

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Möller — att man förutsätter, att lantarbetsgivarna icke på grund av lagen skola försämlra våra förhållanden. Varför är det då nödvändigt att lagstifta, om vi fortfarande skola på förhandlingsvägen söka klara förhållandena? Kunna icke de starka fackorganisationerna bland industriarbetarna klara sin semester på avtalsvägen, då vi äro hänvisade att göra det? Jag må ju säga, att min bittra erfarenhet visar, att vad som skrives i motiveringen och vad som här uttalas, det fråga lantarbetsgivarna så litet efter. Större betydelse fäster man kanske vid de uttalanden, som gjordes av herr De Geer i Hana-skog och av herr Närlinge, som direkt uttalade, att de förväntade, att lantarbetsgivarföreningen och lantarbetsgivarna överhuvud taget skola giva sina lantarbetare en sammanhängande ledighet av 6 dagar. Det innebär ett öppet och direkt erkännande av de krav, som framställas i motionen, och vi komma, det vill jag lova, att sörja för att dessa krav bli genomförda. Men jag kan icke underlåta att säga, att jag blir icke det ringaste förvånad, om det från regeringens sida övas en mycket stark pressning på arbetsgivarföreningen för att vi skola komma i tjänligt läge vid underhandlingarna. Jag hyser alltså inga förhoppningar om att vi avtalsvägen skola lyckas, men att vi på den punkten skola strida till det yttersta, det kan jag utlova.

Det är lönlöst att ytterligare motivera det sorgliga förhållande, som här föreligger. Jag vet, att man kan nästan i förväg säga, hur voteringen skall utfalla i dag. Tar man ingen hänsyn till den förrådade lantarbetargruppen, så vill jag säga, att det kan hända, att det kommer tider, då man är litet mer villig att lyssna till de krav, som framställts, och det kan hända, att det kommer tider, då man måste erkänna, att man i dag begått en dumhet.

Trots detta vågar jag, herr talman, yrka bifall till de framställningar, som vi gjort i motionen. Vi komma på den punkten att begära votering.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Om man följt denna för stora grupper av vårt folk viktiga fråga ända från den tidpunkt, då sakkunnigeförslaget förelåg i utarbetat skick, således under hela det förberedande arbetet och till nu, då andra lagutskottets utlåtande föreligger, och då man i utskottets utlåtande kan konstatera den samstämmighet som råder, ställer man sig lite grand frågande till vad som åstadkommit denna, jag skulle vilja säga, storm i ett vattenglas, som framkallats från vissa håll under dagens debatt. Det föreligger icke någon principiell meningsskiljaktighet, det föreligger endast vissa meningsskiljaktigheter rörande tillämpningen och genomförandet av lagen, men alla tyckas ha anslutit sig till själva principen.

Varför har så skett? Jo, enligt mitt förmenande därför att tidsutvecklingen drivit oss dithän. Det är ju icke många dagar, sedan vi inom riksdagen antogo ett civilt lönereglemente, och det är väl icke utan att många, som i dag höra till dem, som ställa sig mest betänksamma mot kostnaderna för denna sociala reform, den gången icke alls voro betänksamma, när det gällde att öka kostnaderna för det svenska näringslivet, för de enskilda skattedragarna inom det svenska samhället. Om jag icke missminner mig, var det så, att riksdagen då beslutade en viss förlängd semester och sjukledighet för grupper av statsanställda, som kommit över en viss ålder. Jag hörde icke många, som då hade någon annan uppfattning, än att man skulle försöka åstadkomma den förbättringen. Jag skulle vilja erinra om vad finansminister Thorsson en gång yttrade i denna kammare. Han sade bl. a. att vi få väl ändå försöka att marschera lagom fort, så att det icke blir bara vissa grupper av samhället, som skola komma i åtnjutande av allt vad de arbetande grupperna inom

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
de olika områdena kunnat åstadkomma i skatteunderlag i det svenska samhället.

Då vi i dag ha att fatta ståndpunkt i semesterfrågan, gäller det stora arbetargrupper, som behöva en viss rekreation eller ledighet lika väl som många andra. Jag förstår mycket väl dem, som ställa sig betänksamma på grund av att detta innebär en belastning för näringslivet. Men på det håll, där man i så hög grad gör detta gällande, synes mig konsekvensen böra bjuda, att man även varnar för de ökade utgifter, som bli en följd av belastningarna i övrigt. Då det gäller att taga ståndpunkt till denna fråga, kan man naturligtvis gå så långt, att man säger, att nu orka vi icke med längre, ty detta leder icke blott till en direkt utgift för näringslivet utan även till utgifter i form av ökade skatter. Jag vill icke kritisera en dylik ståndpunkt, därför att jag har själv här varit med om förslaget. Jag vill å andra sidan erinra om, att man bör vara litet mer försiktig i sin kritik av just de bördor, som man påtager sig, när det gäller denna speciella fråga.

Jag känner det angeläget att här framföra några synpunkter främst med anledning av vad herr Carlström yttrade. Det finnes motioner här, vari man yrkar, att lagen skall begränsas att gälla endast dem, som ha ett visst antal arbetare. Många av representanterna för det parti, jag företräder, ifrågasätta om det är så angeläget att genomföra denna lag just nu. Det har emellertid rätt samstämmighet mellan alla om att skola vi vara med om att genomföra denna semesterlagstiftning med hänsyn till alla de förmåner, som erbjudas anställda av olika slag, så lät oss icke ställa jordbruksarbetarna, de må vara anställda i mindre eller större jordbruk, i sämre ställning än andra arbetare. Det ha vi varit med om att göra en gång tidigare, men vi begingo enligt mitt förmenande en dumhet den gången. När representanter för det parti jag tillhör från olika delar av landet, från södra till norra Sverige, hade överläggningar om dessa frågor, rådde samstämmighet i den saken. Jag har därför icke kunnat låna min röst till ett förslag med en dylik uppdelning, och detta av två skäl.

Det ena skälet är, att det är lika angeläget att de, som äro anställda vid företag med ett mindre antal arbetare, tillförsäkras samma rätt i samhället som de, som råka vara anställda vid företag, där det finnes ett större antal arbetare. Jag undrar om man inte till dem, som äro anställda i mindre företag med ett mindre antal arbetare, även bör räkna hantverkarna. Detta säger jag i anledning av vad en representant från Skaraborgs län yttrade. En uppdelning innebärande sämre villkor för vid mindre jordbruk anställda skulle enligt mitt förmenande innebära, att dessa jordbrukare finge minskad möjlighet att få den förstklassiga arbetskraft, som även det mindre jordbruket behöver.

Jag kan tala om för kammarens ledamöter, att oavsett att jag icke tillhör eller tillhört någon arbetsgivareorganisation, är det flera år, sedan jag sökte genomföra, att de hos mig anställda skulle få en sammanhängande semester av en vecka. Av vad skäl gjorde jag detta? Jo, de hade en del lediga dagar under året, då de behövde sköta om något för sig eller sin familj. Om jag räknar tillsammans dessa dagar, gå de säkerligen upp till 12 på året. Jag vet för övrigt ingen i mina trakter, som skulle neka sina arbetare någon dags ledighet, då de vilja ha sådan. Många gånger gå de kanske på sådana dagar helt enkelt hemma utan att ha någon direkt nytta av ledigheten mer än att de kunna begagna den till en behövlig vila. Om jag tänker på småbrukarna och de kurser och resor, som anordnas för dem, så var det ju delade meningar om anordnandet av dessa kurser, då man för många år sedan diskuterade den frågan i hushållningssällskapen. Då företrädde jag den uppfattningen, att

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

de pengar, som nedlades på dessa kurser och resor, voro väl använda pengar. Vederbörande få tillfälle att komma ut och se icke endast hur andra i samma yrkesgrupp i andra delar av landet ha det, utan de få även komma ut och se hur andra befolkningsgrupper ha det. De få en betydligt vidare syn på saker och ting, och blicken öppnas för nya intryck. Detta framhöll jag också för mina arbetare. Jag tror — sade jag — att ni få bättre nytta av ledigheten, om så många av er som kunna det tillsammans hyra en buss och resa i vårt vidsträckta land för att se er omkring. Ni få helt andra och nya intryck. Ni tror nu att allt är, som det är i den närmaste omgivningen. Så skedde också. Det var ett 40-tal, som hyrde en buss. De voro borta en vecka, och jag är övertygad om, att de, när de kommo tillbaka, hade fått många nya intryck. Första gången hade de bland annat besökt Särö, och de sade samstämmigt, att de icke trott att det fanns så vackra trakter i vårt land. Jag hade den bestämda uppfattningen, att det var en väl använd ledighet, såväl för dem som för mig. De hade fått en annan inställning till de olika frågorna.

Det är alldeles självklart, att det finnes yrken, som ha svårare att ordna en sådan ledighet, liksom det finnes yrken, där det går lättare. Av den anledningen synes det mig, att denna sak gagnas bäst för såväl arbetsgivarens som arbetstagarens vidkommande, om man går försiktigt fram härvidlag och låter det så småningom växa sig in i medvetandet, att arbetstagarna skola ha rätt till 12 dagars ledighet. Så småningom komma nog arbetsgivarna att bliva övertygade om, att det är bättre att sammanföra ledighetsdagarna än att giva ledighet en dag då och en dag då. Om det blir fråga om ledighet någon viss dag, kan det kanske mången gång bli mycket resonemang om en dylik sak — vederbörande kanske begär ledigt en dag, då tiden icke tillåter ledighet. Kanhända blir det mindre resonemang, om det blir ledighet några dagar i följd.

Herr Carlström sade någonting om att bonderepresentanterna i regeringen vore beredda att låta lagen gälla även för dem, som icke omfattas av denna lags bestämmelser. Han menade alltså, att de mindre jordbrukarna icke inbegripas i detta lagförslag. Jag vill säga, att vill herr Carlström vara med och uträtta något på detta område, så har han ju möjlighet därtill i den utredning, som han är med i. Där kan han komma med många fler uppslag, än han har kommit med i riksdagen, när det gäller att förbättra förhållandena för den grupp, han här åsyftar. Skulle det icke vidtagas mera åtgärder för en höjning av deras levnadsstandard och för att hjälpa dem ur en ekonomiskt brydsam ställning, än herr Carlström velat vara med om tidigare, skulle det sanneligen bli ganska bekymmersamt, och under sådana förhållanden enligt mitt förmenande mer bekymmersamt för dem än det är nu. Därmed vill jag icke ha sagt, att det icke är mest bekymmersamt för dem, som icke ha tillräckligt med arbete för familjen. Beträffande dem kan man icke säga, att de icke ha möjlighet att taga semester eller ordna med förkortad arbetstid, under förutsättning nämligen att de kunna sitt yrke och att de kunna åstadkomma en sådan arbetsfördelning i sitt yrke, att de kunna taga erforderlig ledighet.

Jag är för min del beredd att hjälpa till med och även taga råd av den utredning, som nu pågår, vilken utredning skall undersöka möjligheterna att på annat sätt och i större utsträckning åstadkomma förbättrade förhållanden. Jag har sagt det många gånger tidigare, att dessa pålagor, dessa extra utgifter, om man nu skall kalla dem så, komma att kräva ökade inkomster. Vi måste alltså öka inkomsterna för producenterna, om man skall kunna effektuera de sociala åtgärder, som vidtagas. Om man kan åstadkomma dessa ökade inkomster, måste de ju även tillkomma den grupp av människor, som själva utföra sitt arbete. Här resa vi riksdagsmän hit och resonera, som om praktiskt

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
taget allting vore möjligt att genomföra. Skall man sedan göra någonting, som icke farfar eller far har gjort, förklarar man sig vara av den uppfattningen, att man icke kan vara med om någon ändring av förhållandena. Ja, då är det icke underligt, om en hel del andra människor resonera på samma sätt. Men dess bättre tror jag att de svenska jordbrukarna icke resonera så. Jag tror de lärt sig inse, hur förhållandena utveckla sig, och därför äro de, ungefär som herr Lundberg ifrån Hälsingborg sade, beredda, även om det möter svårigheter, att genomföra detta för att nå det syfte, som hela lagförslaget innebär. Jag tror, att de svenska jordbrukarna, de må ha anställda flera eller färre arbetare, äro beredda att försöka vidtaga alla de åtgärder, som äro ägnade att höja trevnaden för dem, som äro anställda i jordbruksarbete, för att därmed åstadkomma bättre förhållanden och få större möjlighet att erhålla behöflig arbetskraft inom det svenska jordbruket.

Herr Falks yttrande föreföll mig väl pessimistiskt. Nu finns det ju pessimister, som vilja försöka göra svårigheter av allting. Om det nu finns andra, som göra svårigheter, därför att det är ekonomiskt oöverkomligt, så är det frågan om, huruvida inte herr Falk målar upp svårigheterna — i vilket syfte vet jag inte — på ett sådant sätt, att jag inte tror herr Falk därmed tjänar vare sig lantarbetarna eller denna semesterlag. Ty det är väl inte riktigt, då herr Falk säger, att antagandet av detta lagförslag, som är framlagt av Kungl. Maj:t, omintetgör en rätt, som arbetarna ha tillkämpat sig under en följd av år. Menar herr Falk, att det skulle vara svårare att vid kommande förhandlingar med arbetsgivareorganisationerna få den sammanhängande semester, som varit rådande under en följd av år, än det varit tidigare, då det inte varit fråga om lagstadgad semester? Särskilt med hänsyn till vad utskottet skrivit — även om inte heller jag överskattar motiverings betydelse — skulle det vara märkvärdigt, om förhållandena skulle ligga till på det sätt, som herr Falk vill försöka tyda dem till.

Herr Falk nämnde, vad jag sade, då det gällde lantarbetstidslagen. Jag står precis på samma ståndpunkt i dag. Jag kan inte tro det är nyttigt vare sig för jordbrukarna som sådana eller för vårt land i övrigt, om man inte försöker åstadkomma bättre förhållanden även för lantarbetarna. Skälet för att lantarbetstidslagen genomfördes var detsamma, nämligen att man ville försöka höja jordbruksarbetets kvalitet till den grad, att man skulle få större lätthet att få arbetarna att stanna vid detta arbete. Samma förhoppning, som jag uttryckte under den debatt, då det gällde lantarbetstidslagen, samma förhoppning är det, som nu gör, att jag anser att det är tid att genomföra denna lagstiftning, inte minst med hänsyn till de bestämmelser, som råda rörande semester i många andra fall. Men samtidigt som jag uttryckte denna förhoppning, att så skulle ske, uttryckte jag även den förhoppningen, att det skulle vara inte minst lantarbetarnas ombudsmän angeläget att hjälpa till att få en så förnuftig ordning, som det över huvud taget är möjligt. Jag sade, att vi skola så småningom komma dithän, att arbetsgivare och arbetare känna sig mera som kamrater, och att det är inte allenast för den enes räkning, som man åstadkommer förbättrade förhållanden, utan även för den andres. Samtidigt sade jag, att där kunna arbetarnas ombudsmän i stor utsträckning, därest de anse sig böra främja detta tillstånd, hjälpa till att åstadkomma sådana förbättrade förhållanden.

Den ärade representanten på Skaraborgsbänken nämnde, att det hade inte beträffande utskottets förslag skett något annat än som var till förbättring för den ena parten. Ja, det är ju svårt att bedöma, om det blir en förbättring eller om det blir en ökad kostnad — det kan jag inte säga. Men det beror väl på, att det inom vissa industrier finns anställda, som tyvärr inte ha arbete

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

under längre tid, och då skulle jag vilja säga, att det är ju ganska bekymmersamt för dessa arbetare, som naturligtvis ingenting hellre skulle önska än att de finge arbeta 24 eller 25 dagar i månaden. Följaktligen kan man säga, att det är en viss rättvisa att inte bestraffa dem, därför att de kommit in i ett yrke, där de inte kunna få sysselsättning längre tid. Men dessutom ha ur ifrågavarande paragraf borttagits sådana saker, varom tvekan kan råda. Och följlaktligen är det inte rätt att säga, att de förändringar, som vidtagits, ha länt endast den ena parten till fördel. Då tolkar man inte utskottsutlåtandet riktigt, ty här har man fått klara linjer ifråga om sedvanliga fridagar och dylikt.

Jag tror, då vi äro eniga om principerna, att vi kunna gå ut i landet i känslan av att vi genom detta beslut ha åstadkommit förbättrade förhållanden för stora grupper av samhällets medborgare, även om det kanske medför en viss utgift för dem, som ha dessa anställda, en utgift, som emellertid enligt mitt förmenande kan bäras. För övrigt är det enligt min mening ingen ökad utgift, ty det kan, åtminstone vad jordbruket beträffar, inte bli flera sammanlagda ledighetsdagar än vad som tillämpats under en följd av år, åtminstone i stora delar av landet. Men om vi gå ut i landet och litet var hjälpa till att genomföra detta i det levande livet, kommer det att lända såväl semesterlagarna som dem, hos vilka de äro anställda, och därmed hela vårt näringsliv till båtnad.

Herr **Carlström**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gav i viss mening nya direktiv åt jordbruksutredningen, men jag ber att vi få dem *skriftliga*, om vi skola bereda semester åt småbrukarna också.

Herr statsrådet tycks ha den uppfattningen, att med arbetstidslagen och semesterlagen kommer det att ske en återströmning av duktigt folk till jordbruket. Har herr statsrådet märkt, att den återströmningen redan börjat efter t. ex. den nya arbetstidslagen? Jag tror det är att övervärdera dessa lagar betydligt, om man tror, att man därigenom bättre skall få folk till jordbruket i fortsättningen. Faktum är i själva verket, att jordbrukets företagare få avstå en del arbetskraft, som de förut ha kunnat ha, genom dessa nya lagar och bestämmelser.

Men då herr statsrådet sade, att man måste följa med tidsutvecklingen, så undrar jag ändå, om inte en del folk på landsbygden tycker, att tidsutvecklingen gått *litet fort* på senare år, vad det kan ha berott på.

Det är uppenbart, att få vi resurser vid jordbruket att betala våra arbetare och ge dem semester, och få vi resurser att själva ta oss litet semester, så att det inte blir bara vi mindre jordbrukare, som få stå tillbaka — det var på det kapitlet jag var inne — ha vi inte anledning att klaga. Hur det går härmed skall framtiden utvisa. Jag ställde mitt uttalande till socialministern, att här måste ligga en förpliktelse från statsmakternas sida, om man går in för sådana åtgärder, att även åt jordbrukets folk — även åt dem, som socialt nu bli efter — ge möjlighet att rycka fram i ledet och jämsställas med andra.

Vidare yttrade

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Herr Carlström nämnde, att jag givit nya direktiv för jordbruksutredningen, men att herr Carlström önskade få dem skriftliga. Då skall jag bara be herr Carlström att läsa vad som skrivits i direktiven en gång till, ty det står uttryckligen i direktiven, att man skall beakta inte minst

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

de sociala reformerna på detta område och de ökade kostnader, som dessa sociala reformer draga, samtidigt som man även skall beakta ränteläget och de eventuellt ökade skördar, som uppnåtts på sista tiden — naturligtvis i den mån de inte berott på särskilt goda väderleksförhållanden. Om herr Carlström läser igenom direktiven, skall han finna, att det står verkligen sociala reformer, och dit räknar jag inte allenast — och det kanske även herr Carlström menar — de sociala reformer, som voro genomförda, då direktiven skrevos. Men jag har uttryckligen sagt, att anledningen till att denna utredning dröjt är, att man skall kunna få en större överblick över de merkostnader, som uppstått för jordbrukets produktion, och av den anledningen anser jag mig redan ha givit skriftliga direktiv beträffande denna utredning.

Vad sedan beträffar att man skulle följa med tidsutvecklingen, så följer herr Carlström, fastän herr Carlström knotar, med tidsutvecklingen, då det gäller att bevilja förmåner för andra grupper inom samhället. Även om herr Carlström knotar i viss utsträckning, röstar ju herr Carlström för detta. Jag menar, att det är väl orimligt att tänka sig, att här sitta vi och förbättra förhållandena för stora grupper av samhällets medborgare, men att vi skulle, enligt herr Carlströms mening, hålla tillbaka utvecklingen och låta sämre förhållanden råda för de grupper av människor, som äro sysselsatta vid jordbruket, såväl vid egen produktion som dem som äro anställda vid detta arbete. Tror herr Carlström, att det kan bli den utveckling, som tillgodoser vare sig de mindre eller större jordbruket? Jag tror det inte.

Herr **Falk** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill till jordbruksministern säga, att frågan huruvida jag gagnar eller skadar saken, då jag framställt den såsom jag gjort, kan jag egentligen inte avgöra. Jag har framlagt den såsom den faktiskt förhåller sig, den nakna sanningen, som här föreligger.

Jag är medveten om att det är många saker, som inte tåla att framläggas på detta sätt. De måste klädas i mer eller mindre svarvade fraser. Det är därför jag är så pessimistisk mot dessa vid olika tillfällen uttalade deklamationer. Jag är däremot mycket optimistisk vad det gäller lantarbetareförbundet, och jag är övertygad om att det vi inte kunna få här på lagstiftningens väg, skola vi få genom uppgörelse med arbetsgivareföreningen, som är något väsentligt annat. Att denna lagstiftning uppenbarligen försvårar en sådan uppgörelse kan väl ingen människa, som har någon erfarenhet av underhandlingar med en motpart, bestrida. Alldeles givet kommer lantarbetareföreningen att med stöd av denna lag försöka i det längsta hindra någon som helst uppgörelse.

Herr förste vice talmannen lämnade, jämväl för kort genmäle, ånyo ordet till

Herr **Carlström**, som anförde: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttalade sig här angående tydningen av riktlinjerna i de direktiv, som äro givna åt jordbruksutredningen, och jag skall för min ringa del försöka att så långt möjligt följa dem, men jag är rädd för att jag av viss anledning kommer att få gå reservantvägen.

Vidare yttrade

Herr **Skoglund**: Herr talman! Jag begärde ordet, då jag hörde min utskottskamrat Hage tala om de ekonomiska problem, som hänga samman med

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

den lagstiftning, som vi nu gå att antaga. Jag tycker han behandlade dessa ekonomiska spørsmål på ett allt för lättvindigt sätt. Jag tror inte, att vi andra, som biträda förslaget, kunna taga så lätt på dessa problem som herr Hage gjort.

Herr Hage framhöll bland annat, att när vi tala om en ekonomisk belastning för näringslivet, skola vi också komma ihåg, att semestern medför inkomster, som kanske uppväga en hel del av besvärigheterna. Herr Hage talade bl. a. om, hur människorna komma att resa i större utsträckning. Jag vill förstå herr Hage på det sättet, att han menar, att statens järnvägar skola tjäna mera pengar, att vi skola åka buss och bil och bo på pensionat o. s. v. Herr Hage tror, att denna reform kommer att avsevärt underlätta detta. Får jag göra herr Hage den frågan: Har herr Hage läst om de där människorna som bodde på en ö och levde på att tvätta åt varandra? Det är just, herr Hage, vad det i detta fall blir fråga om här. Nej, min uppfattning och de skäl jag har, då jag vågar gå med på detta förslag, är att jag hoppas, att *energiska och kloka företagare och skickliga och dugliga svenska arbetare skola förmå att utnyttja vårt lands naturtillgångar och skapa verkligt produktiva värden, som gör det möjligt för oss att, trots vad vi nu här göra, behålla vår höga levnadsstandard.*

När jag ser litet pessimistiskt på den här frågan, hänger det i inte så liten utsträckning samman med det svenska jordbrukets möjligheter. Jag är rädd för, att jordbruket får svårt, kanske svårare än någon annan näringsgren, att bära den belastning, som åstadkommes genom den lag, vi nu antaga. Jag skall inte fördjupa mig i detta spørsmål. Jag tillåter mig bara att säga till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att jag tyckte nog, när han höll sitt anförande här för en stund sedan, att han förenklade allvarliga och invecklade problem på ett sätt, som knappast anstår en ansvarig departementschef. Jag anser, att herr statsrådet skulle, när han får ett förslag genomfört med så stor enighet, som det här sker, kunnat bespara kammaren en hel del av vad han sade.

Herr Hage, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag vill erinra om att jag yttrade mig på det sättet på den punkt, som herr Skoglund nu berört, att jag sade, att om man betraktar företagareverksamheten i landet som en helhet, så kan det inträffa, att utgifter av det slag, som det här är fråga om, kunna komma att befrukta en viss del av företagareverksamheten och ge den ökade inkomster och även ge de människor, som där äro sysselsatta, ökade försörjningsmöjligheter.

Jag ville framhålla detta därför att man skall inte betrakta dessa utgifter, som bli en följd av denna lag, uteslutande som bruttoökningar. Från dessa bruttoökningar måste man, för att komma fram till ett nationalekonomiskt bedömande av denna sak, dra vissa inkomster, som bliva en följd av denna bruttoökning. Från *den* utgångspunkten tror jag man har anledning säga, att man bör inte se saken på det sättet, att man blott talar om en ökad belastning av hela företagareverksamheten, utan man måste även tänka på, att med dessa utgifter följa vissa inkomster, som måste dras av från bruttoökningen. Jag tror att det resonemanget är fullt riktigt.

Vidare anförde:

Herr Nyblom: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att uttrycka min glädje och tillfredsställelse över denna mycket betydande reform. Jag har ingen anledning att gå emot den till någon del. Jag är

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
emellertid något förvånad över de tämligen bittra uttalanden, som fällts här i dag ifrån representanter för lantarbetarna. Jag hade inte väntat mig, att man ifrån det hållet skulle yttra sig så pass skarpt och bittert som man i själva verket har gjort, ty man har ju på olika sätt försökt att även se till, att lantarbetarna skulle få del av sociallagstiftningens fördelar och dess sötma inte bara i detta fall.

Är det emellertid så, att man ifrån ett håll skall betona, att man har bittra känslor, så kan det finnas anledning att replikera, att det finns mycket stora grupper inom jordbrukarledet, inom företagarledet, som långt ifrån kunna anses vara tillfredsställda med hänsyn till de fördelar, som dessa grupper skulle ha kommit i åtnjutande av genom sociallagstiftningen. Jag tänker i detta fall närmast på de ungefär 200,000 småbrukare och mindre jordbrukare, som vi ha ute i landet och som visserligen i statistiken äro upptagna som egna, självständiga företagare, men som inte kunna betraktas på något annat sätt än som rena kroppsarbetare. Det är klart, att dessa människor ha en mycket för lång arbetsdag och ett mycket för långt arbetsår, väsentligt mycket längre än vad som i genomsnitt gäller för arbetargrupperna här i landet, alltså mer än 294 dagar. När man kommer i beröring med folket ute i bygderna, får man också ett klart begrepp om att för dessa människor gäller ingen 8-timmarsdag utan i många fall 16-timmarsdag. Jag träffade i söndags i Hållnäs i norra Uppland en småbrukare, som berättade för mig, att han nu under en längre tid haft arbete från kl. $\frac{1}{2}$ 4 på morgonen till fram mot 9—10 på kvällen. Han sade, att det var omöjligt för honom att överhuvud taget få någon hjälp i arbetet. Sådan är situationen. Semester för dessa människor — både företagarna och deras hustrur — är något absolut otänkbart. Det är för dem ett okänt begrepp. Söndag och söckendag arbetas det lika mycket, i varje fall av hustrun. Det är rätt betecknande vad en av dessa verkligen fattiga arbetarhustrur skrev till mig i ett brev. Hon är mor till elva barn, och hon skrev, att den enda ledighet hon haft i sitt liv har hon haft när hon legat i barnsäng. Men hon tillägger: jag har icke haft tid att ligga längre då än två eller tre dagar — sedan har jag måst gå upp igen.

Sådant är läget för dessa människor. Jag tror, att socialministern har rätt, då han säger, att man icke kan nå de självständiga företagarna med en sociallagstiftning av den karaktär, varom nu är fråga. Jag är säker om att han har rätt därvidlag. Men det finns möjlighet att hjälpa denna kategori på ett annat sätt, framför allt genom att ekonomiskt förbättra dess ställning och se till, att de produkter dessa personer saluföra, komma upp i ett högre prisläge. Då få de bättre lön för sitt arbete och sin möda.

Med hänsyn just härtill är det med tillfredsställelse jag i dagens debatt noterat speciellt socialministerns uttalande, att han hoppades, att utvecklingen skulle bliva sådan, att dessa grupper skola bliva bättre tillgodosedda än nu är fallet. Jag vill tillägga, att det nog är på tiden, att alldeles speciell uppmärksamhet riktas åt dessa medborgargrupper, som äro allra mest i behov av en höjning av sin sociala och ekonomiska standard.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att avgiva en deklARATION. Jag ansluter mig i allt till vad herr Holm här i kammaren yttrade rörande det berättigade i kravet på sammanhängande semester jämväl för arbetarna vid jordbruket. Då jag trots detta kommer att rösta för utskottets hemställan beträffande § 6, gör jag det därför att jag icke kan taga på mitt ansvar att medverka till att kamrarna skola stanna vid olika beslut på en punkt, där det kan bli svårt eller kanske omöjligt att nu åstadkomma en sammanjämkning. Till min röst för utskottets förslag vill

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

jag emellertid också foga den förhoppningen, att lantarbetgivarna skola förstå vad landet väntar av dem, nämligen att de, utan att därtill vara tvingade av lagen, skola tillerkänna lantarbetarna rimligt lång, sammanhängande semester. Skulle lantarbetgivarna i detta avseende komma att svika, då bör utan onödigt dröjsmål riksdagen få sig förelagt förslag till sådan ändring av lagen, att lantarbetarnas rätt till sammanhängande semester blir säkerställd.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Lundbom*, *Andersson* i Tungalsta, *Gustavson* i Västerås, *Lindahl*, *Hedlund* i Östersund, *Persson* i Undersvik, *Karlsson* i Munkedal och *Andersson* i Munkaljungby.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag och en del kammarledamöter ha under ett par år tidigare väckt motioner angående semesterrätt för alla arbetare och löntagare. Vid de tillfällen, då dessa motioner behandlats i riksdagen, har icke något intresse kommit till uttryck för själva tanken på en arbetarsemester. Motionerna ha emellertid tydligen haft det goda med sig, att de bildat opinion, ty i dag ha vi ju haft en mycket lång diskussion om saken, och allmänt erkännes nu rätten för arbetare att erhålla semester. Detta är jag mycket glad över.

Men jag är icke lika glad över det förslag, som i dag ligger på kammarens bord. Det har talats om vissa skönhetsfläckar, och här har också från åtskilliga håll riktats en mycket stark kritik mot att dels betydande arbetargrupper ställas utanför semesterlagen, dels andra arbetare, som redan genom avtal ha skaffat sig semester, kanske få denna sin semesterrätt försämrad. Det har även i diskussionen från skilda håll, särskilt från jordbrukarhåll, förklarats, att lantarbetarna också skola ha rätt till semester. Men man har gjort en liten reservation, som visar, att solidariteten i själva verket icke sträcker sig så synnerligen långt. Jag lade särskilt märke till ett uttalande av herr De Geer i Hanaskog, däri han förklarade, att det var mycket viktigt för lantarbetarna att erhålla en god semester. Han framhöll även, att han och jordbrukarna skulle göra allt vad på dem ankomme för att det skulle bli så god semester som möjligt. Men samtidigt värdjade han till jordbruksministern, att man i form av ökade priser skulle kompensera den merutgift, som jordbrukarna kunde tänkas få genom en längre semester åt lantarbetarna. Vad som signalerades då arbetstidslagen för lantarbetarna genomfördes, signaleras också nu, då man står här redo att besluta om en semesterlagstiftning. Man skall sålunda ha kompensation för den semester åt arbetarna, som här är föreslagen. Under sådana förhållanden är det ju icke så underligt, att man kan stiga upp i riksdagens andra kammare och säga, att jordbrukarna äro mycket villiga att gå med på en semester, bara statsmakterna sedan giva dem ett handtag, så att de få betalt för denna merutgift, som semestern innebär. En sådan deklaration visar ju i själva verket, att man i själ och hjärta icke anser, att lantarbetarna eller andra arbetare äro i behov av semester. Jo, man gör det, om man får fullt vederlag för vad semestern kan tänkas kosta! Det är, tycker jag för min del, ganska underliga deklarationer man kommer med i riksdagens andra kammare, när en semesterlagstiftning skall genomföras.

Jag har också studerat lagtexten, och då chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller är närvarande, skulle jag önska av honom få ett spörsmål besvarat, som icke har diskuterats här i kammaren i dag under den långa diskussionen men som jag finner vara rätt allvarligt. I § 6 heter det: »Arbetsgivaren äge bestämma, när semester skall utgå». I § 17 stadgas bl. a. följande: »Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av allmän domstol; dock att mål beträffande arbetstagar, vilkas arbetsavtal reg-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
leras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen». Nu skulle jag önska få reda på, hur man tänker klara upp detta problem. I en mängd avtal, säkerligen berörande ett par hundratusen arbetare, stipuleras, att semestern skall utgå under sommarmånaderna, i regel under juni, juli eller augusti månader. Om det nu blir tvist om denna sak på en arbetsplats, skall den enligt den föreliggande lagtexten av arbetstagaren hänskjutas till avgörande av arbetsdomstolen. Men tillämpningen av lagen i övrigt enligt § 6 skall tillkomma de allmänna domstolarna, och paragrafen stadgar, att arbetsgivaren äger rätt att bestämma, när semestern skall utgå. Jag skulle vilja ha ett besked av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, hur denna lag skall tolkas. Det är ett viktigt uttalande detta, som här måste göras för att det icke skall uppstå betydande svårigheter på arbetsplatserna, när semesterlagen skall tillämpas i sin helhet. Det blir, så vitt jag kan förstå, här ett bedömande dels av arbetsdomstolen, som har att döma enligt kollektivavtalslagen, dels av allmän domstol, som har att taga ställning till den föreliggande lagen. Är det nu så, att saken går till allmän domstol och att denna skall avgöra semesterns förläggning, sättas alla de avtal, som äro träffade, ur funktion, och deras bindande kraft är då upphävd. Jag anser för mitt vidkommande, att det hade varit betydligt lyckligare, om man i detta lagförslag, då det gällt bestämmande av semestertiden, bestämt att parterna gemensamt skulle kunna ordna saken och att icke blott den ena parten hade rätt att bestämma.

En semester, som förlägges för arbetare på en tidig eller kanske sen tidpunkt av året, på vintern, våren eller hösten, blir för dem knappast någon semester i vanlig betydelse. Jag är livligt övertygad om att riksdagens ledamöter, som ha möjlighet att taga semester när de vilja, i regel taga den under sommarens bästa månader. För de människor, som behöva vila och rekreation, äro sommarmånaderna självfallet den allra lämpligaste och bästa tiden, och det är ju därför också, som fackorganisationerna i sina avtal lyckats få denna bestämmelse införd. Herr Österström har i dag talat om de svårigheter, som kunna uppstå, när semestern skall genomföras. Dessa svårigheter bli icke till finnandes, om semestern förlägges till någon av de tre bästa sommarmånaderna, ty i regel är det då så, att arbetarna med sina familjer — hustrun får på så sätt också del av denna semesterledighet — draga ut i skog och mark. De cykla kanske eller följa med någon buss ett stycke, och slå sig sedan ned på landet under semestertiden. Både hustrun och mannen få därigenom god vila och god rekreation. Blir det nu så, som andra lagutskottets ordförande i första kammaren i dag omnämnt, att företagen komma att förlägga arbetarnas semester till påsk och pingst, kanske framför allt dessa två helger, befarar jag, att semesterlagen icke blir vad man kanske innerst inne syftat till från åtskilliga håll. Och lagen innehåller — jag skall, herr talman, icke upptaga tiden med den saken — så många kryphål, att det säkerligen blir vanskliga svårigheter för arbetarna att erhålla den semester de ändå genom riksdagen principiellt blivit tillerkända. Det är med denna lagstiftning ungefär som med lagstiftningen om folkpensioneringen, om mödrarhjälp, om barnavårdshjälp o. s. v.: samhället giver med den ena handen och tager tillbaka med den andra. Att tala vackert om att folk behöver semester kan vem som helst göra, men att lagstifta, så att det blir en verklig semester, tycks vara betydligt svårare.

Herr Bäckman: Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater i kammaren väckt en motion, nr 508, som går ut på att småföretagarna skulle beredas skydd mot de stora kostnader, som semesterlagen förorsakar just dem.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Vi framhålla i motionen den stora olikhet, som råder mellan små och stora företag och hur olika arbetet bedrivs i dessa, och vi påpeka, att småföretagarna själva leva under sådana ekonomiska förhållanden, att fjorton dagars semester för dem är en okänd sak. Vi hänvisa också till ett uttalande av överståthållarämbetet, däri det heter, att det är mycket möjligt och troligt, att småföretagarna få betala denna semesterkostnad icke med pengar — det hade inga — utan med uppgivande av den lilla ledighet, som de möjligen skulle kunna taga sig själva.

Vi beklaga, att motionen icke vunnit utskottets beaktande, så mycket mera som vi anse, att åtskilliga humanitära skäl tala för ett bifall till densamma. När man nu inför en skyddslagstiftning, borde ju också i denna skyddslagstiftning andra parten kunna få något att säga, och det borde icke gå alltför hårt ut över denna. I anledning av vad statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade om att man icke kan lagstifta för de självständiga företagen, skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på småföretagarnas ställning. Det vore kanske icke alldeles ur vägen, att man också sysslade något med dem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Jag är icke säker på att jag uppfattade herr Olssons fråga riktigt. Vad § 17 beträffar, så blir förhållandet det, att om arbetare överhuvud taget ha sina arbetsvillkor reglerade genom kollektivavtal, skall varje tvist i semesterfrågor gå till arbetsdomstolen, t. o. m. om icke det finns några semesterbestämmelser i avtalet. Ha de ett privat avtal, går tvisten till allmän domstol, men äro deras arbetsförhållanden reglerade genom kollektivavtal, går den till arbetsdomstolen. Den saken är således fullkomligt klar.

Jag skulle i övrigt vilja säga, att det är klart, att det skulle ha varit angenämt, om man kunnat göra lagstiftningen sådan, att man koncentrerat hela semestern till sommarmånaderna. Men det finnes ju vissa betänkligheter, som man icke kan komma ifrån. En sak är, att konkurrensen, när det gäller resor och pensionat, kan bli svår. Jag vill fästa uppmärksamheten på att om man skall kunna ordna med billiga pensionat, böra dessa om möjligt kunna hålla en något så när jämn drift året om. Skola pensionaten koncentrera hela sin verksamhet till en kort tidsperiod, måste kostnaderna där bli högre. Detta är den ena synpunkten. Den andra är den, att om man befinner sig i en högkonjunktur, är det också högsäsong under sommaren. Det kan icke vara rimligt att göra en lagstiftning på det sättet, att den direkt förhindrar, att man kan ersätta dem, som få semester, med vikarier, d. v. s. lägga lagstiftningen så, att den själv tvingar företagen att slå igen portarna därför att de helt enkelt icke kunna finna arbetskraft, som skall ersätta den arbetskraft som har semester. Detta har jag också ansett vara en ganska farlig sak.

Sedan får man icke överdriva detta att semestern skall kunna förläggas till olika tider på året. Avtalsfriheten finns ju alltid, och att även om lagen giver arbetsgivarna rätt att bestämma när semestern skall utgå, häver ju avtal detta. Om det ingås avtal om en förläggning av semestern till sommarmånaderna, gäller avtalet. Arbetarna ha ju att därvidlag göra sitt inflytande gällande vid de förhandlingar om kollektivavtal, som hädanefter komma att äga rum — ett inflytande som med den starka fackföreningsrörelse vi ha i Sverige måste bli betydande. Jag har endast velat göra denna anmärkning i anledning av herr Olssons yttrande.

Herr **Olsson** i Stockholm erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag är tacksam för herr statsrådets svar, men jag tycker inte det är tillräckligt klarläggande på denna mycket betydelsefulla punkt.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Att avtalstvistigheter rörande semesterbestämmelserna skola hänskjutas till arbetsdomstolen är fastställt i kollektivavtalen, och det är också föreskrivet i detta lagförslag. Men å andra sidan heter det i detta lagförslags § 6 att arbetsgivaren äger bestämma när semestern skall utgå, och därtill kommer § 17: »Mål som avse tillämpningen av denna lag upptages och avgöres av allmän domstol...», och det är den punkten som är oklar. Är det den allmänna domstolen som är bestämmande över semesterlagstiftningen, blir självfallet kollektivavtalet i denna betydelsefulla punkt satt ur spel, och följden blir därmed också att avtalen icke längre äro giltiga.

Vidare yttrade:

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Möller**: Jag har nu försökt upplysa herr Olsson i Stockholm om hur det ligger till, men jag kan ju inte intressera mig särskilt för hans lagtolkning, som i detta fall är felaktig.

Herr **Gardell**: Herr talman! Då det är så mycket talat i denna fråga redan, skall jag inte bli långrandig.

Landsbygdens avfolkning är ett problem, som också bör beaktas i detta sammanhang och som är mycket allvarigare än man verkligen tror. Kan man genom den föreslagna semesterlagen och åttatimmarlagen minska denna avfolkning, så är därmed mycket vunnet. Det är redan nu mycket svårt för mindre jordbrukare och företagare att få arbetare, och skulle semesterlagen undantagas dem, blir det ännu omöjligare att få folk till de mindre jordbruket och företagen. Vid de större jordbruket går det nu att få folk tack vare åttatimmarlagen, men arbetare, som komma till mindre företag och jordbruk och där berövas semesterlagen, komma aldrig på allvar att flytta dit, det är min övertygelse.

Kostnaderna för den här semesterlagen bli ganska stora, men dessa kostnader måste delas upp på hela folket således även för arbetstagaren som för arbetsgivaren. Då vi nu ha en jordbruksutredning och herr Carlström är med i den, hoppas jag, att åtminstone han har detta i minnet och försöker ordna så, att jordbrukarna genom ett högre pris på sina produkter få ersättning för den kostnadsökning, som denna semester medför för dem. Jag hoppas också, att den där utredningen blir färdig snart och att, när förslaget om högre pris på lantbruksprodukter framlägges, det då godtages av en enhällig riksdag. Skulle det genom livsmedelskostnadernas stegring bli något ökade levnadskostnader i städerna, kanske vi därmed skulle kunna få en del av folket bort ifrån städerna och tillbaka till landsbygden igen, så vore därmed ingen skada skedd.

Beträffande djurskötarna är det ju lagens mening, att djurägaren skall försöka skaffa en ersättare så att djurskötaren kan få ledigt, och då får inte djurskötaren ta emot semesterpengar utan skall ha ledigt. Semesterlagen är ju inte till för att höja avlöningen utan för att arbetarna skola få vila, och därför stadgar § 13, att om en arbetare utträtt samma arbete under semester-tiden mister han semesterlönen. Jag tror denna bestämmelse skall göra mycket gott, ty det är många som nu, sedan de slutat sitt arbete på ett håll, gå till ett annat ställe och fortsätta med samma arbete där vissa timmar.

Herr De Geer i Lesjöfors ville ta bort vissa helgdagar. Jag skall genast be att få yrka avslag på det förslaget. Jag tror, att arbetstakten blivit så snabb nu för tiden, att människorna många gånger nästan äro som maskiner, och då kan det vara gott att då och då få en dag ledigt — det är nog bättre än ha 12 dagar ledigt i en följd och sedan arbeta hela året i ett sträck. Jag

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

tror det kan göra dessa arbetare lika gott att få vila ut någon gång då och då.

Föreliggande fråga berör dessutom ett område, som jag inte här skall gå närmare in på, nämligen det religiösa. Jag tror, att förslagets realiserande skulle väcka mycken förstämning i religiösa kretsar, och i vår lättrörliga tid anser jag inte, att vi skola införa flera oroselement, varför jag för min del yrkar avslag på denna motion och bifall till utskottet.

Herr Liedberg: Herr talman! Det var herr Erikssons i Sandby anförande som föranledde mig att begära ordet. Herr Eriksson var missmodig över Kungl. Maj:ts förslag i vad det rörde lantarbetarna. Hans missnöje tog sig emellertid bland annat det egendomliga uttrycket, att han ganska våldsamt angrep arbetsgivarparten, som inte skulle vilja hålla ingångna avtal. Det kan ju inte gärna ha varit någon annan arbetsgivarpart han åsyftade än den, som varit med om att besluta om avtal, d. v. s. lantarbetsgivarföreningens medlemmar; och dessa skulle sålunda enligt herr Erikssons mening ej vilja hålla avtal.

Jag måste inlägga en mycket bestämd gensaga både mot detta påstående och mot att dylikt drages in i denna debatt. Herr Eriksson borde enligt mitt förmenande hålla sig för god för dylika angrepp — de äro för billiga. Arbetar- och arbetsgivarparterna äro jämställda parter med, såvitt jag kunnat finna, ömsidig respekt och aktning för varandra. Felas det i det enskilda fallet, så sker detta inte ensidigt; men andra kammaren är knappast forum för dylika måls avgörande. Detta om detta.

Personligen är jag i princip för semesterrätt, men detta innebär inte, att jag i allo gillar semesterlagens utformning. I det stycket ansluter jag mig till vad herr Skoglund har anfört. Det är alldeles givet att möjligheterna att sammanföra ledigheten till längre perioder i någon mån äro olika. För det större jordbruket med ett flertal anställda ligger det naturligtvis mycket lättare till. Svårare blir det såvitt jag kan finna för det mindre jordbruket, t. ex. ett sådant där hela arbetsstyrkan utgöres av mannen, hustrun och låt oss säga en anställd. Vad nu lantarbetarnas önskemål på denna punkt beträffar, så blir det — det behöver jag knappast tala om för någon, inte ens för herr Eriksson i Sandby — tillfälle för parterna att förhandla om den saken, vare sig nu herr Falk eller herr Olovson risa eller rosa, hota eller berömma.

Herr Olsson i Staxäng: Herr förste vice talman! När vi för blott några dagar sedan beslutade om genomförande av en beredskapsstat såsom en beredskapsåtgärd inför en kommande depression, önskade säkert, och kanske inte minst, förslagsställaren, att en av de mycket effektiva faktorerna när det gällde att komma igenom den senaste krisen, nämligen näringslivets egen kraft, även under en kommande kris skulle kunna utveckla samma styrka.

Jag kan inte riktigt jämföra den beredskapsåtgärd vi då vidtogo med det förslag, som vi i dag ta ställning till. Jag kan inte betrakta detta förslag som en beredskapsstat eller en beredskapsåtgärd inför en kommande kris. Jag har dock fattat ställningen här idag så, att det är ett mycket utbrett socialt intresse, som här tränger sig fram, då man vill ge dessa anställda en lagstadgad semester, även med risk att detta medför en ganska hård belastning av näringslivet. Jag är också alldeles övertygad om att man litet var här idag hyser den förhoppningen, att vid en kommande kris näringslivet måtte ha kunnat smälta denna belastning, som vi idag ge detsamma.

När det gäller näringslivet komma vi inte förbi en yrkesgrupp, som inte minst under senaste arbetslöshetsperiod fyllde en mycket, mycket stor uppgift, och det var hantverkets män, eller de s. k. småföretagarna. Det visade sig inte

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

minst rent statistiskt, hur dessa företagargrupper på ett alldeles särskilt sätt hade kunnat fylla en utomordentlig uppgift när det gällde att bereda arbetsmöjligheter. Jag har tillåtit mig att i anledning av denna Kungl. Maj:ts proposition väcka en motion, däri jag i viss mån begär en undantagsställning för dessa småföretagare. Jag har ingen anledning att här ta upp en längre debatt om denna sak, då här hållits flera anföranden, som ganska ingående berört denna detalj i förslaget. Herr Fredberg berörde saken, och jag skulle helt och hållet ha kunnat instämma i hans anförande, om det inte hade slutat med det yrkandet. Herr Nyblom har också framhållit småbrukarens svåra ställning, men jag skulle dock vilja säga till herr Nyblom, att hans förhoppning om en kompensation nog mest förblir en förhoppning. Det har ju visat sig hur svårt det är att få kompensation när man belastar näringslivet på något sätt. Jag tror nog det hade varit säkrare att giva denna företagargrupp litet större frihet när det gäller denna lagstiftning tills denna kompensation verkligen hade lämnats åt våra småföretagare. I fråga om dem kan jag kort och gott sammanfatta mina synpunkter så: de ha inte den ekonomiska bärkraft som storindustrien har, de ha inte heller samma möjlighet till rationalisering, och de komma slutligen även i en betydligt svårare ställning när det gäller att tillämpa bestämmelserna i denna lagstiftning.

Jag vill tillägga ytterligare en sak beträffande dessa småföretagare. Vi lagstifta ju nu för att ge en social förmån åt ett visst befolkningsskikt i vårt land, men vi lagstifta väl inte i den meningen, att denna fördel samtidigt skall undanhållas andra. Vi kunna inte komma ifrån att för småföretagarna kommer denna lagstiftning säkerligen att medföra, att den ledighet som de behöfve hädanefter kommer att bli ytterligare inknappad för dem.

Jag begärde dock ordet närmast för att beröra en annan fråga. Herr De Geer i Lesjöfors anknöt i ett anförande vissa synpunkter till en reservation, vari man berör möjligheten att kunna stryka bort vissa helgdagar. När man säger att man vill ge dessa anställda denna ledighet — vilket inom parentes tyder på en ganska vacker förståelse för dem — då skulle jag vilja vädja till herr De Geer, att han utsträcker denna förståelse även till dem i samhället, som på grund av religiösa synpunkter vilja behålla dessa helgdagar. Här har också påpekats att man ju skulle tänka sig, att ett förslag härom vad de religiösa synpunkterna beträffar kunde bli föremål för kyrkomötets behandling. Men då vill jag framhålla, att det knappast finns någon logik i ett dylikt resonemang. När man beslutar en reform av ganska materiell och profan karaktär, som en semester i själva verket är, skall då detta få öva tryck på ett beslut av religiös karaktär på kyrkomötet? Jag kan inte få detta att gå ihop.

Man har även här under hand sagt, att vi skola se på förhållandena i andra länder. Ja, när det gäller helgdagarna tror jag det kunde vara av värde för oss att se på förhållandena i andra länder. Låt oss exempelvis se på England. Där kanske man inte har samma syn på just helgdagarna som vi i vårt land, och man kanske rent av som en kuriositet kan nämna de förhållanden som där existera. Man vägrar sålunda att spela fotboll på en söndag, man vägrar även att gå med på matcher i utlandet på en söndag. Ja, för en kort tid sedan begärdes i underhuset, att man skulle öppna biograferna på söndagarna. Mot detta opponerade man sig från regeringens sida, och förslaget avvisades också som något oerhört och orimligt. Där har man alltså en ganska stor vördnad för söndagens helgd. Jag skulle önska att denna vördnad här i vårt land också sträckte sig så långt, att vi ville bevara det antal söndagar och helgdagar vi för närvarande ha. Det är ur religiös synpunkt ganska svårt att förstå, att man skulle kunna avskaffa en sådan helgdag som Kristi Himmelfärdsdag. Vi borde kunna lära oss ganska mycket av förhållandena i England, anser jag. Man för-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

står, när ett land så kan behärska sig självt, att det också har en förunderlig förmåga att behärska andra.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr förste vice talman! Jag vill bara i anledning av herr Liedbergs anförande säga, att om herr Liedberg följt mitt yttrande, skulle han för det första ha lagt märke till att jag aldrig uttalat mig om Svenska lantarbetsgivarföreningen. För det andra skulle han också ha lagt märke till att jag konstaterade, att det bland lantarbetsgivarna finns många humana och vidsynta personer, som också förstå, uppskatta och sätta värde på det arbete, som utföres.

Och för det tredje vill jag bara säga, att det förutom dem, som äro organiserade i Svenska lantarbetsgivarföreningen, finns en tämligen stor grupp organiserade lantarbetsgivare, som jag knappast tycker det finns någon anledning för herr Liedberg att göra sig till talesman för.

Efter härmed slutad överläggning blev paragrafen av kammaren godkänd i enlighet med utskottets förslag.

Efter föredragning av 2 § anförde:

Herr **Hage**: Jag skall på denna punkt be att få säga några ord med anledning av fröken Anderssons anförande, vari hon yrkade, att första stycket av denna paragraf skulle tagas bort ur lagtexten. Jag för min del skall påyrka, att detta stycke behålles, och jag gör det inte minst, därför att på intet ställe i denna lag är lagens karaktär av *minimilag* så klart fastslagen som just här. Här säges det alltså ut, att den lag, som här föreslås, är en minimilag. Har en arbetstagare lyckats erhålla rätt till bättre förmåner än vad denna lag ger, skyddas denna rätt i första stycket av nu ifrågavarande § 2.

Jag vill påpeka, att denna paragraf avser att skydda arbetstagarnas intressen, både när det gäller antal semesterdagar, som bestämts med hänsyn till anställningsort och med hänsyn till levnadsålder. Om sålunda en person lyckats få en bättre semesterförmån med hänsyn till att han är placerad på en kall och avlägsen ort eller något sådant, så skall den rätten skyddas, och har en arbetstagare erhållit förmånen att t. ex. vid 40 års ålder få en bättre pensionsrätt och ett större antal semesterdagar skall även denna rätt skyddas genom denna lagbestämmelse.

Jag vet mycket väl, att man säger, att denna bestämmelse kommer att medföra, att arbetsgivarna bli mindre benägna att gå med på sådana förmåner, som gå längre än lagen stadgar. Med anledning därav vill jag säga, att jag tror, att det argumentet inte är så hållbart. Jag tror, att om det existerar en stark fackorganisation, och om det överhuvud taget har blivit en allmän opinion i landet, att semesterrätten skall ha den eller den längden, kommer den saken att klaras, även om det finns en sådan lagparagraf som denna.

Från denna utgångspunkt, herr talman, skall jag för min del be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Molander**: Herr talman! Som de ärade ledamöterna i kammaren torde se, har vid denna paragraf fogats en reservation, och jag ber genast att få påpeka, att bland reservanterna befinner sig ordföranden för semestersakkunniga, vilka i sin tur inte hade föreslagit, att man skulle i lagen införa en bestämmelse, som legaliserade s. k. sedvänja. Vi reservanter anse, att detta är en bestämmelse, som inte borde införas i denna semesterlag, ty det är ju en klar och tydlig kategoriklyvning. Denna bestämmelse innebär ju, att samtidigt som vi stifta en lag om att man skall ha rätt till tolv dagars semester efter att ha uppfyllt vissa kvalifikationer och bestämmelser, skola vi också

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

stifta en lag, att andra människor skola ha en semester på tre veckor, fyra veckor, sex veckor eller kanske ett par månader, vilket skulle gälla sådana som redan ha så lång semester. Det kan ju inte vara någon risk för att de som redan ha kunnat tillkämpa sig en längre semester än vi nu skola minimilagstifta om, skulle genom denna lagstiftning kunna tänkas få en mindre semester än de nu ha. Snarare borde de kunna göra anspråk på längre semester, eftersom de, som ha kortare semester eller ingen alls, nu få tolv dagars semester. Låt oss se på t. ex. på typograferna, som nu ha tre veckors semester. Ingen kan väl tänka sig, att typograferna skulle få en kortare semester därför att andra människor få en semester på tolv dagar. Det vore väl mera motiverat, att de skulle komma och säga att nu ha de som inte haft någon semester alls fått tolv dagars semester, varför vi, som redan förut hade tre veckors semester, nu böra ha fyra veckors semester. Det borde ju bli konsekvensen av det hela. Dessutom kan det vara ganska farligt att börja lagfästa sedvänjor. Det kan leda till farliga konsekvenser. Man skulle ju exempelvis kunna kräva, att man också lagfäste en sedvanlig lön, vilket enligt mitt förmenande skulle bli ganska svårt. I utskottet skämtade man och sade, att man ju skulle kunna säga, att det blivit en sedvänja att vara riksdagsman, då man varit det i fyra år, och då borde man också ha rättighet att vara det i hela sitt återstående liv, eftersom det blivit en sedvänja. Det kanske låter som ett ganska makabert exempel, men det kan ju i alla fall tjäna som ett exempel på att det kan vara farligt att börja på att lagfästa vad som är sedvänja. I vart fall yrkar jag, herr talman, att kammaren måtte på de skäl, som anförts i den av herr Tamm m. fl. avgivna, med nr 1 betecknade reservationen, besluta, att första stycket i 2 § i det föreliggande lagförslaget skall utgå men att paragrafen i övrigt godkännes i enlighet med utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill gentemot den föregående talaren säga, att det förslag till kategoriklyvning som en gång framfördes och som innebar, att vissa befattningshavarekategorier skulle få en längre semester än andra, är faktiskt avfört från dagordningen, och den lilla flisa av kategoriklyvning, som det här föreliggande förslaget möjligen kan tänkas innebära, är verkligen så obetydlig, att man mycket väl kan gå med på detta förslag. Innebörden i det föreliggande förslaget, som regeringen framlagt, är ju helt enkelt, att man skall se till att förhållandena i semesteravseende för dem, som ha fått det litet bättre än i denna lag stadgas, inte skola försämrans genom denna lagstiftning. Om exempelvis arbetare i ett visst yrke ha lyckats skaffa sig tre veckors semester eller arbetare på en avlägsen och kall ort, fått en bättre tillmätt semester än här föreslås, kan jag inte finna annat än att det är ur sociala utgångspunkter mycket önskligt, att man skyddar den förmån, de lyckats skaffa sig, genom en sådan lagbestämmelse som den nu ifrågavarande. Avsikten med denna lagstiftning är givetvis inte att försämrans semesterrätten för någon människa, utan avsikten är ju att skapa en minimibestämmelse beträffande semesterns längd, som tilldömer vederbörande ett visst antal semesterdagar, och om det är någon, som råkar ha det litet bättre ställt i semesterhänseende, så skall han få behålla denna rätt. Det är den princip, som ligger bakom detta stadgande, och den tycker jag är riktigt.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av det av herr Molander framställda yrkandet. Till vad han anfört kommer också den omständigheten, att ifrågavarande bestämmelser äro mycket svåra att tolka. Det är i allmänhet så med de lagförslag, som komma från socialdepartementet, att de inte äro så särdeles utförliga. Vi kunna förstå, att de

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

områden, som regleras genom sociallagar, äro sådana, att man inte kan kräva någon absolut noggrannhet, men det är i varje fall önskvärt, att man icke avsiktligt inför otydliga begrepp. Detta gäller särskilt, då såsom här otvivelaktigt är fallet, det är skäligen ovisst, huruvida det stadgande, som föreslås, är till någon nytta för vederbörande.

Jag har en speciell anledning att biträda herr Molanders yrkande. Det pågår nämligen ett arbete inom svenska landstingsförbundet i syfte att få till stånd ett normalavtal för sjukhuspersonalen. Därvid har naturligtvis också frågan om semesterbestämmelser kommit upp. Man har då presumerat, att detta lagförslag skulle komma att bifallas av riksdagen, och därvidlag har man också undersökt, vilka verkningar här ifrågavarande stadgande skulle komma att få, och försökt att utrona, vad det egentligen skulle kunna inläggas för mening i det. Jag vill nämna ett exempel som bevisar, vilka svårigheter, som kunna uppkomma vid tillämpning av stadgandet, om det skall ha den innebörd som herr Hage vill ge det. Vid vissa sjukhus har beträffande exempelvis sjuksköterskor befunnits lämpligt att i stället för att ge dem en förkortad arbetstid bibehålla den längre arbetstiden och i stället utöka semestern. Denna anordning har varit betingad inte minst av svårigheten att i nuvarande läge skaffa tillräckligt många befattningshavare för att komma ned till en kortare arbetstid, medan det varit lättare att skaffa vikarier under semestertiden. Men om man nu så småningom kommer fram till en rimlig reglering av arbetstiden för denna personalgrupp, skall då den förut beviljade semesterledigheten räknas såsom åtnjuten av sedvänja och skall man vara tvungen att medge en sådan längre semester, även om den icke i övrigt är betingad av vederbörande befattningshavares tjänsteställning och arbetsuppgifter? Detta är ett problem som man möter här, och jag är övertygad om, att många andra svårigheter av liknande slag skola möta vid tillämpningen av ifrågavarande paragraf.

Nu tillkommer även den omständigheten, att första kammaren redan bifallit ett yrkande av samma innebörd som det av herr Molander framställda. Detta får naturligtvis icke vara något avgörande skäl för att denna kammare skulle fatta samma beslut. Men om kamrarna stanna i skiljaktiga meningar, få vi en sammanjämknings i riksdagens sista timme, som kommer att klubbas igenom, när bänkarna äro avfolkade. Jag tycker, att saken i och för sig icke har så stor betydelse, och jag vädjar till kammaren att, för att vi skola slippa en sammanjämknings, bifalla det av herr Molander framställda yrkandet.

Herr Cruse: Herr talman! Herr Molander valde ett mycket dåligt exempel för sin ståndpunkt, då han åberopade typografernas treveckorssemester. Jag har i dag deltagit i förhandlingar med Svenska arbetsgivareföreningens rörande nytt avtal för civiltryckerierna, och därvid meddelade en av direktörerna i Svenska arbetsgivareföreningen, att föreningens ståndpunkt är nu, att inga semesterbestämmelser få finnas i avtalen, utan lagen skall gälla till punkt och pricka. Denna ståndpunkt motiverades med att man hade begärt uniformitet, och man skulle nu bli bönhörd över hövan. Nu är jag övertygad om att typograferna skola kunna klara den här saken, så att de icke behöva komma i ett sämre läge. Men jag är rädd för, att om Svenska arbetsgivareföreningen är så upprörd över denna sociala reform, kan man i desperation rycka ned förmånerna för förmän, kontorsanställda och andra, som nu ha längre semester. Jag anser, att andra kammaren skulle begå en ganska klandervärd handling, om den nu, när det gäller att förbättra semestermöjligheterna för så stora grupper av arbetare, kanske samtidigt försämrar möjligheterna för dem, som redan nu ha en längre semester. Vi ha alltså en viss skyldighet att skydda deras intressen, som förut skaffat sig semester utöver lagens minimum.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Jag hemställer därför, att denna kammare bifaller utskottets förslag på denna punkt.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Mellerud, *Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Spångberg*, *Lindberg* i Stockholm och *Gustafsson* i Bogla.

Herr **Bagge**: Ja, herr talman, vid förhandlingar förekomma ju så många olika argumenteringar — det vet både herr Cruse och jag, som ha varit med rätt länge — så att man behöver kanske icke ta allför allvarligt på allt som sägs där. Att typograferna reda sig är säkert klart. För övrigt har det ju uttalats från arbetsgivarehåll, att det icke kan vara tal om att man skulle försämrade förhållandena för dem, som ha bättre semester än den nya lagen stadgar.

Jag skulle vidare vilja framhålla, att om kammaren skulle ta reservationen, har kammaren även godtagit följande uttalande: »Utskottet önskar emellertid framhålla, att lagens inverkan på nu utgående bättre semesterförmåner bör följas med uppmärksamhet. Skulle mot förmodan en tendens komma att visa sig till nedpressning av semesterns längd för sådana arbetargrupper, som för närvarande hava längre semester än två veckor, torde frågan böra upptagas till förnyat övervägande.» Skulle alltså kammaren i likhet med första kammaren gå på reservationen, misstänker jag att vi icke vidare behöva ha några bekymmer i den riktning, herr Cruse angivit. Däremot har man anledning att instämma med herr Andersson i Rasjön däruti, att man kan ha mycket stora betänkligheter mot det förslag, som utskottsmajoriteten kommit med på denna punkt, just på grund av att ett bifall till detta skulle kunna medföra en försämring för arbetstagarna, närmast då tjänstemännen och kontorspersonalen, som det ju här i första hand gäller. Det är nämligen uppenbart, att man, om nu denna bestämmelse genomföres, kommer att bli mycket försiktig med att på något sätt förbättra semestern för personalen utöver vad som för närvarande gäller, ty man vet, att man i så fall är låst för framtiden.

Äro vi alltså icke för kortsynta och tänka vi icke bara på stunden utan även på framtiden, så böra vi slopa denna bestämmelse framför allt för personalens skull. Dessutom vill jag framhålla — även här instämmer jag med herr Andersson i Rasjön — att bestämmelsen är alldeles oformlig och överhuvud taget blir mycket besvärlig att överhuvud tillämpa i praktiken.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag hade från begynnelsen icke för avsikt att deltaga i denna debatt.

Jag medger gärna, att man kan ha delade meningar om en bestämmelse av denna art. Emellertid har den ju tillkommit efter mycket bestämda yrkanden från personalorganisationernas sida. Man har uppenbarligen icke — med rätt eller orätt — bland personalorganisationerna något förtroende för den goda vilja att bevara uppnådda semesterförmåner, som man borde ha rätt att förutsätta. Vid sådant förhållande ha som sagt de anställdas personalorganisationer varit mycket angelägna, sedan nu kategoriklyvningen fallit, att få in i lagförslaget en bestämmelse, som skulle förhindra, att semester, åtnjuten av sedvänja, förminskades med eventuellt återopande av den nya lagstiftningen.

Beträffande första kammarens beslut i denna fråga kan jag icke underlåta att framhålla, att det fattades med 57 röster för utskottets förslag mot 55 för reservationen, alltså med sammanlagt endast 112 röster. Jag kan icke säga bestämt hur många som avstodo — dessa voro väl sannolikt bortkvittade — men det är efter min uppfattning rätt uppseendeväckande, att ett beslut i en sådan fråga fattas mitt på eftermiddagen med endast 112 röster, varvid alltså 38

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

ledamöter på ett eller annat sätt icke deltaga i voteringen. För den händelse andra kammaren skulle följa utskottets förslag — vilket jag för min del anser mig skyldig att förorda — beror naturligtvis frågan om vilket beslut som skall bli riksdagens väsentligen på, hur stor majoriteten blir för utskottets förslag här i kammaren. Skulle denna bli jämförelsevis stor, förmodar jag att det icke skall bli några större svårigheter att få första kammaren att biträda andra kammarens beslut. Med en liten majoritet däremot är ju en sådan utgång mera oviss. Jag har velat säga dessa ord, innan kammaren skrider till votering.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av 2 § enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till det av herr Molander under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Molander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Molander under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes, jämlikt beslut av herr förste vice talmannen, votering medelst omröstningsapparat. Därvid avgåvos 121 ja och 63 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

3 och 4 §§.

Godkändes.

5 § föredrogs; och anförde därvid

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 497.

Ordet lämnades härefter ånyo till

Herr **Nordström** i Kramfors, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande. Det avsåg 6 §.

Vidare anfördes ej. Kammaren godkände paragrafen enligt utskottets förslag.

Efter föredragning av 6 § anförde:

Herr **Holm**: Herr talman! I enlighet med den hemställan, som gjorts i min reservation och i motionen II: 490, ber jag att få yrka, att till 6 § fogas ett tillägg av följande lydelse: »Med avseende på nämnda arbetstagare skall dock iakttagas, att minst hälften av antalet semesterdagar skall utgå i ett sam-

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)
manhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagararen.»

Herr Nordström i Kramfors: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 497, i vad den avser 6 §, vari hemställas, att semestern skall utgå i ett sammanhang under tiden den 2 maj—30 september, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagararen.

Herr Hage: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som är fogad vid denna paragraf, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av 6 § enligt utskottets förslag; 2:o) godkännande av berörda paragraf enligt utskottets förslag med det tillägg till densamma, som yrkats i motionen II: 490; samt 3:o) godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen med den ändring däri, som yrkats i motionen II: 497; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Holm begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 6 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf med det tillägg till densamma, som yrkats i motionen II: 490.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt ifrågavarande paragraf i den av utskottet föreslagna lydelsen.

7 §.

Godkändes.

8 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr Skoglund: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på godkännande av 8 § enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av berörda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Tamm m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade, med 4) betecknade reservationen; och blev paragrafen av kammaren godkänd i enlighet med utskottets förslag.

9 §.

Godkändes.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Sedan 10 § föredragits, anförde:

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 497, vari hemställes att denna paragraf skall utgå.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av ifrågavarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till det i motionen II: 497 framställda yrkandet, att paragrafen måtte utgå; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Nordström i Kramfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 10 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om semester, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat, att berörda paragraf skall utgå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt berörda paragraf enligt utskottets förslag.

11—17 §§.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna föredrogos härefter; och anförde därvid:

Herr **Skoglund**: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville godkänna övergångsbestämmelserna i den lydelse, som föreslagits i den av herr Tamm m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Österström**: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig och herr John Björck avgivna, med 5) betecknade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av övergångsbestämmelserna enligt utskottets förslag; 2:o) godkännande av berörda bestämmelser i den lydelse, som föreslagits i den av herr Tamm m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; samt 3:o) godkännande av ifrågavarande bestämmelser i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Österström och John Björck avgivna, med 5) betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Österström begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) avgivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner de övergångsbestämmelser, som innefattas i andra lagutskottets förevarande förslag till lag om semester, röstar

Ja;

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda övergångsbestämmelser i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Österström och John Björck avgivna, med 5) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt övergångsbestämmelserna i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkterna B.—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning av *punkten E.* yttrade:

Herr **De Geer** i Lesjöfors: Herr talman! I enlighet med vad jag tidigare yttrat ber jag att få yrka bifall till den av herrar Norman och Wistrand avgivna reservationen nr 6).

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på denna reservation. Ett bifall till densamma skulle innebära, att man skulle avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta sammanhang. Jag tror, att detta skulle på vissa arbetstagarhåll kunna tolkas på det sättet, att man ville taga tillbaka med den ena handen vad man med den andra givit genom denna lagstiftning. Från denna utgångspunkt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Norman och Wistrand avgivna, vid utlåtandet fogade, med 6) betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr De Geer i Lesjöfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan under punkten E) i utskottets förevarande utlåtande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Norman och Wistrand avgivna, vid utlåtandet fogade, med 6) betecknade reservationen.

Ang. förslag till lag om semester m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i ifrågavarande punkt.

§ 2.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts *Ang. vissa av den internationella arbetsorganisationens fjärde sjöfartskonferens år 1936 fattade beslut.* proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens fjärde sjöfartskonferens år 1936 fattade beslut.

Därvid yttrade

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt inte för att komma fram till något annat yrkande än som finnes i utskottets hemställan, utan endast för att få yttra ett par ord i anslutning till det under punkten 1) i utlåtandet gjorda yrkandet, som berör sjömännens välfärd i hamnarna.

Först och främst vill jag uttala min tacksamhet till statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det välvilliga uttalande, han gjort i den kungl. propositionen på denna punkt, och även rikta ett tack till utskottet, för att det på den punkten följt Kungl. Maj:t.

Det är emellertid ett par andra saker, vilka inte förekommit i utlåtandet och inte heller i den kungl. propositionen, som jag i detta sammanhang skulle vilja fästa uppmärksamheten på, till den kraft och verkan det kan ha.

Enligt mitt förmenande är det inte bara staten, som skall sörja för sjömännens välfärd i hamnarna. Det är inte bara staten som bör åtaga sig skyldigheter i detta avseende, utan det är även andra parter, som böra i mån av sin förmåga medverka på detta område. Jag syftar då i första hand på redarna själva, som naturligtvis kunna åstadkomma en hel del till sjöfolkets fromma, åstadkomma något, som i själva verket inte kostar redarna något annat än det besvär och den uppoffring, som består i att hjälpa till att ordna med välfärdsfrågorna i litet större utsträckning än vad för närvarande sker. Det är också på det sättet, att det inte bara är välfärden i hamnarna det gäller utan också välfärden ombord på fartygen. Och det har ju påpekats tidigare, att det är en hel del frågor, som behöva lösas. Jag syftar närmast på bostäderna och en hel del andra saker ombord, som jag inte närmare skall fördjupa mig i just nu.

Men det är också andra som behöva påminnas om, att också de äro skyldiga att hjälpa till, när det gäller välfärden i hamnarna, och det är de kommunala institutionerna, de kommunala organen i de olika hamnstäderna runt om i Sverige. Det finns nämligen här i Sverige sjömanshem, som äro under all kritik och där man knappast kan begära, att det enskilda initiativet skall räcka till för att åstadkomma nya och förbättrade sådana hem. Det har i ett par städer åtminstone visats intresse från de kommunala institutionernas sida. Jag syftar nu på Stockholm, Göteborg och Landskrona. Men det är ett otal städer runt kusten, där man från den kommunala sidan bör räcka sjömännen och sjömännens vänner en hjälpande hand, när det gäller att lösa detta välfärdsproblem.

Eftersom tiden är långt framskriden skall jag inte påtala dessa förhållanden vidare, churu det kunde finnas en del att anföra ytterligare. Jag vill bara hemställa till de kommunala representanter, som finnas här i kammaren,

Ang. vissa av den internationella arbetsorganisationens fjärde sjöfartskonferensens år 1936 fattade beslut. (Forts.)
att söka medverka till att kommunerna, stadskommunerna i första hand, hjälpa till att lösa dessa välfärdsproblem.

Jag slutar med att ännu en gång uttala min tacksamhet till handelsministern, som visat stort intresse för dessa frågor.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Ang. förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39 (nionde huvudtiteln).

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, i vad propositionen avser nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de olika punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. bidrag till ladugårdsförbättringar.

Punkten 5, angående bidrag till ladugårdsförbättringar.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag hemställde utskottet under denna punkt, att riksdagen måtte till Bidrag till ladugårdsförbättringar å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 5,000,000 kronor.

Vid punkten voro fogade reservationer:

1) av herrar *Sederholm, Mannerskantz, Casenberg* och *Liedberg*, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag måtte till Bidrag till ladugårdsförbättringar å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 upptaga ett förskottsanslag av 500,000 kronor;

2) av herr *Carlström*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Sederholm m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i ifrågavarande punkt, dels ock på bifall till den av herr Sederholm m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 6—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39 å kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten vid veterinär-

högskolan; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de olika punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2, angående grundförbättringar: statens avdikningsanslag.

Under punkt 148, nionde huvudtiteln, hade Kungl. Maj:t uti inrevarande års statsverksproposition föreslagit riksdagen att 1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1938/39 bevilja statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa högst 1,200,000 kronor; 2) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 2,700,000 kronor.

Ang. grundförbättringar: statens avdikningsanslag.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft motionerna i första kammaren nr 188 av herr *Jonsson* och nr 194 av herr *Domö m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 219 av herr *Gustafsson* i *Lekåsa m. fl.* (i viss del), nr 306 av herr *Bagge m. fl.* och nr 320 av herr *Sandberg m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 194 och II: 306 hade hemställts, att riksdagen måtte under punkten 148, nionde huvudtiteln, Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag

1) medgiva att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1938/39 bevilja statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa högst 2,000,000 kronor, varav

a) 1,300,000 kronor till Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Väster-norrlands län,

b) 700,000 kronor till landet i övrigt;

2) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 188 och II: 320, I: 194 och II: 306 ävensom II: 219 — såvitt densamma behandlats i detta sammanhang —

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1938/39 bevilja statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa högst 1,200,000 kronor;

2) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 2,700,000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrarna *Sederholm*, *Gabrielsson*, *Casenberg* och *Liedberg*, vilka yrkat bifall till motionerna I: 194 och II: 306.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation av herr *Sederholm* m. fl. Jag ber att få yrka bifall till densamma.

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 42.

Ang. grundförbättringar: statens avdikningsanslag. (Forts.)

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. skogsvård m. m.: statens skogsutdikningsanslag.

Punkten 4, angående skogsvård m. m.: statens skogsutdikningsanslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Johansson** i Norrforås: Herr talman! Jag har jämte andra ledamöter av kammaren väckt en motion med förslag att bidragsprocenten skulle ökas från 40 till 60 procent för skogsutdikningsföretag i Norrland. När utskottet behandlat motionerna i detta ärende, har det varit så välvilligt, att det sträckt sig så långt som till en förhöjning till 50 procent, och jag skall inte ställa något yrkande om bifall till vår motion. Men jag gör det uttalandet, att jag hoppas, att jordbruksministern ville beakta de synpunkter, vi framfört i motionen nr 322 i andra kammaren.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 100, i anledning av väckta motioner om anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 195 av herr *Domö m. fl.* och II: 307 av herr *Bagge m. fl.* hade hemställts, att riksdagen under nionde huvudtiteln till en ny anslagspost: Bidrag till inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen, måtte bevilja ett förslagsanslag av 700,000 kronor att disponeras enligt i motionerna angivna grunder.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 195 och II: 307

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer utlämna fraktbidrag för transport av konstgödsel avsedd för jordbruket i de fyra nordligaste länen; samt

2) till Fraktbidrag för konstgödsel i de fyra nordligaste länen under nionde huvudtiteln för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 200,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lindmark**: Herr talman! I motionerna nr 195 i första kammaren och nr 307 i andra kammaren ha motionärerna yrkat, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 700,000 kronor till bidrag för inköp av konstgödsel i de fyra nordligaste länen. Anslaget skulle användas på det sättet, att till konsumenten

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)
terna av konstgödsel inom Norrbottens län skulle utgå ett bidrag av 3 öre för varje inköpt kilogram och till konsumenterna i de övriga tre nordliga länen ett bidrag av 2 öre för varje inköpt kilogram konstgödsel. Nu har jordbruksutskottet inte kunnat ansluta sig till denna linje men likväl gått in för att förbilliga konstgödseln för jordbrukarna inom de nordligaste länen. Utskottet tillstyrker riksdagen att besluta, att förbilligandet skall ske i form av fraktbidrag. Det är klart, att även denna form kan ha sitt värde, och det kan finnas anledning att uttala ett tack för jordbruksutskottets tillmötesgående på denna punkt. Jag finner emellertid att den hjälp som här bjödes ingalunda blir av den effekt som fallet blivit, om utskottet kunnat tillstyrka det förslag, som framförts i motionerna. Jordbruksutskottet har infordrat lantbruksstyrelsens yttrande med anledning av motionerna. Det finns flera anmärkningsvärda punkter i styrelsens uttalande. Jag ber att få anföra följande: »Då det vidare — med hänsyn till den särskilt i Norrland mycket korta perioden för ändamålsenlig utspridning av lättlösliga konstgödselmedel — icke är möjligt för konsulenter eller vandringsrättare att i nämnvärd grad kunna praktiskt vägleda arbetet med konstgödselns utspridning, är det uppenbart, att användningssättet ofta icke kan komma att medföra åsyftat resultat.» Uttalandet innebär, att lantbruksstyrelsen synes förmena, att när vederbörande skall ge jordbrukarna handledning om sättet för konstgödselns användning, skall det vara under den tid då konstgödseln utsprides. Lantbruksstyrelsen anser, att den tiden är för mycket begränsad för att det skall bli något särskilt värde av en sådan upplysningsverksamhet. Men jag blev storligen förvånad, när jag läste uttalandet, ty det kan väl inte ifrågasättas, att man skall gå tillväga på det sättet för att ge jordbrukarna undervisning om det rätta sättet för konstgödselns användande. Det finns emellertid en mera lämplig väg att anordna försök med konstgödselns användande. Dessa skola naturligtvis anordnas på förhand. Det skall lämnas instruktion för dem, som skola handhava försöken, om hur de skola förfara, så att inte precis konsulenten eller vandringsrättaren skall stå bredvid och ge handledning om spridandet. För övrigt är det givetvis under den mera arbetsfria tiden av året en sådan handledning skall ges. Däremot är norrlandskommitténs uttalande i denna angelägenhet på ett helt annat sätt sympatiskt och andas på ett helt annat sätt full förståelse för vad saken gäller. Jag skall inte trötta med att återge citat ur detta uttalande. De intresserade kunna själva läsa därom i den av herr Bagge m. fl. avgivna motionen. Motionärerna ha inte varit främmande för betydelsen av att undervisning ges om hur man skall rätt använda konstgödseln, samtidigt som de rekommendera statsbidrag. De framhålla i motionen, att parallellt därmed bör försöksverksamheten på detta område stimuleras. I en särskild motion, nr 312 i andra kammaren, ha motionärerna också begärt ett särskilt förhöjt statsbidrag för sådan försöksverksamhet.

Jag vill innan jag slutar peka på en särskild omständighet som gör, att anslaget på denna punkt blir av ringa effekt, och det är den omständigheten, att enligt jordbruksutskottets förslag skall statsbidraget till fraktkostnaden endast utgå ifråga om transporter på järnvägarna från hamnar inom de fyra nordligaste kustlänen och för transport av konstgödsel på omnibuslinjer, som ha samtrafik med statens järnvägar och tillämpa statens järnvägars godstaxa. Det innebär, att all den transport av konstgödsel, som äger rum med lastbilar, inte blir delaktig av detta bidrag. Jag kan försäkra, att i mycket ringa utsträckning kommer järnvägstrafiken att anlitas för transport av dessa konstgödselmedel, då man på ett mycket enklare och billigare sätt kan transportera den genom att anlita lastbilar, varigenom man slipper omlastning, som är en mycket besvärande omständighet. Jag skulle tro, att i praktiken kommer det att visa

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)
sig, att endast en del av Lappland kommer att kunna utnyttja statsbidraget ifråga om järnvägstrafiken och att det kommer att inskränka sig till omkring 25 %. Det är givetvis bara en gissning. Jag har ingen ledning för bedömandet därvidlag, men det är klart, att med den ringa utbredning som jordbruket har i Lappland blir också användandet av konstgödselmedel ganska ringa. Det kan högst bli 20—25 %. Det enda riktiga hade varit, att riksdagen hade bifallit motionen. Det hade givit effekt åt det stöd för jordbruket, som i motionen avsetts.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att bemöta vad herr Lindmark nyss anförde, utan egentligen för att vid denna frågas behandling göra ett uttalande. Vid denna riksdag har från högerpartiets sida väckts ett ganska stort antal motioner, som upptagit förslag om olika anslagsäskanden, avsedda som hjälp till sådana områden inom landet som man — och det kanske med rätta — ansett ha haft ingen eller ganska ringa nytta av de stödåtgärder på jordbrukets område som vidtagits under de gångna åren. Jag har ju för min del ingenting att erinra mot detta, utan jag erkänner det vara fullt berättigat att sådana områden, som kunna sägas ha haft ganska liten nytta av de vidtagna stödåtgärderna för jordbrukets vidkommande, skola få en viss kompensation från statens sida. Men jag kan för min del inte vara riktigt tillfredsställd med den gränsdragning som skett, ty i alla dessa motioner, varom här är fråga, har man ju dragit gränsen så, att stödåtgärderna skola avse endast fyra av de norrländska länen. Jag tycker för min del att detta inte verkar så riktigt rättvist med hänsyn till det förhållandet, att det finns likartade förhållanden inom andra delar av riket, och det är klart, att jag då tänker alldeles särskilt på den del av Kopparbergs län där jag har mitt hemvist och vilken i fråga om jordbruksförhållanden närmast är att jämföra med Lappland. Jag erinrar om, att beträffande det särskilda anslaget till stödåtgärder för det norrländska jordbruket, som utgått under de två senaste åren och vilket omhänderhaves av hushållningssällskapen, riksdagens beslut innebär att jämväl skogsbygderna i Gästrikland, Dalarne och Värmland skola få del av detta anslag. Jag har velat göra dessa erinringar vid behandlingen av denna fråga och uttalar för min del den förhoppningen, att när nästa riksdag sammanträder och det då blir fråga om att bevilja liknande anslag, som skola utgöra kompensation till sådana områden, vilka inte fått någon vidare nytta av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, det skall bli möjligt att taga med en del andra områden än som nu enligt utskottsförslaget äro avsedda att komma ifråga.

Herr **Persson** i Undersvik: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att säga, att när jag nu tänker rösta för utskottets förslag gör jag detta med en reservation liknande den herr Ericsson i Sörsjön framhöll. Jag kan ju inte gå emot förslaget som sådant, när jag i fjol, då det gällde de särskilda stödåtgärderna för Norrland, pekade på nödvändigheten av att man förbilligade konstgödseln och därvid anförde en motivering, liknande den motionärerna och utskottet nu kommit med. Vi se ju även, hurusom Kungl. Maj:t i årets proposition angående vissa stödåtgärder för Norrland också pekar på att denna stödform kan komma i åtanke. De särskilda stödåtgärder, som härvidlag beslutats, ha ju begränsats att omfatta förutom hela Norrland även vissa norrlandsbetonade delar av Värmland och Dalarna.

Här har icke anförts några skäl för att gränsen skulle dragas på ett annat sätt. Vad nu beträffar skillnaden mellan utskottets förslag och motionärernas, så anser jag i motsats till herr Lindmark, att utskottets förslag är att föredra framför motionen, detta i synnerhet som den av mig i min motion i fjol framhållna synpunkten beaktats, nämligen, att man borde se till

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.) att hjälpåtgärderna för de norrländska länens vidkommande sattes in på de områden, där det största behovet av hjälp förelåg, d. v. s. i de mest avlägsna landsdelarna. Emellertid borde man i enlighet med den uppfattning, som riksdagen tidigare hyst, utsträcka dessa hjälpåtgärder att omfatta hela Norrland. Jag vill till vad jag här nu sagt endast foga den förhoppningen, att Kungl. Maj:t ville till ett annat år ta hänsyn till dessa förhållanden och till vad riksdagen tidigare har uttalat. Om, såsom jag förmodar, denna fråga såväl som de övriga stödåtgärderna komma att behandlas av den stora jordbruksutredningen, hoppas jag, att samtliga dessa frågor komma att prövas utan hänsyn till den gränsdragning som gjorts i högermotionerna, och såsom avsedda att omfatta inte bara de fyra nordligaste länen och angränsande delar av Värmlands och Kopparbergs län utan även de delar, som höra till det egentliga Norrland.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Den siste ärade talaren liksom också herr Ericsson i Sörsjön framhöll, att dessa stödåtgärder borde utsträckas att gälla ett större område än jordbruksutskottet här ifrågasatt. Jag vill då i det avseendet säga, att denna fråga kommit upp på grund av en enskild motion, som endast upptog förslag om bidrag till de fyra nordligaste länen, och att utskottet icke ansåg sig på denna punkt kunna gå utöver motionens ram.

Vad sedan angår herr Lindmarks yttrande, att han för sin del skulle ha varit mera tillfredsställd om motionen bifallits, vill jag upplysa därom, att på första avdelningen inte ens den högerman som varit med om att underteckna motionen yrkade bifall till densamma i den form den förelåg. Han erkände nämligen, att det var en orättvisa, att de som bo i Norrbottens län skulle få 3 öre för varje inköpt kilogram konstgödsel, medan de som bo i Västerbottens kustland skulle få 2 öre, och de som bo i Vilhelmina och få betala frakt ända dit upp lika mycket. Det är sådana saker som gjort, att frågan kommit att ligga så till som den gör. Det hela är en kompromiss, den saken är klar, och jag tycker, att herrarna kunna vara tillfreds med densamma. I vart fall ha vi gjort vad vi kunnat.

Vidare sade herr Lindmark, att han ville att bidrag skulle utgå även till frakter med lastbil. Det är emellertid omöjligt att gå med på en fraktlindring i fall, då man inte har någon fast taxa. Biltransporterna ske nämligen ofta med egna bilar eller efter avtal med vederbörande lastbilägare. Jag vill i det här sammanhanget också nämna, att i fråga om kalken har man inte vågat sig på den här saken när det gäller sjötransporter, för sjöfrakterna finnas ju inte sådana officiella taxor som till exempel vid järnvägarna.

När vi tillstyrkt dessa motioner om fraktbidrag vid transport av konstgödsel ha vi sålunda gjort en kompromiss, och alla ha vi inom utskottet varit ense — även högermännen och den norrlandsrepresentant som undertecknat partimotionen. Jag tror därför, att man kan säga, att det här har rätt absolut enighet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindmark**: Herr talman! Vad först angår jordbruksutskottets ärade ordförandes påpekande av det olämpliga uti att Norrbotten skulle få en mera gynnad ställning än de andra norrländska länen är detta inte mer märkvärdigt än att lantbruksstyrelsen i sitt yttrande understrukit att Norrbotten hittills haft det sämre ställt än de andra länen och därför nu borde gynnas med större bidrag än andra.

När jordbruksutskottets ordförande säger, att jag skulle ha kritiserat utskottet för att bidrag inte kan utgå vid lastbilstransport, vill jag påpeka, att

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.) jag aldrig gjort något sådant påstående. Jag inser nämligen till fullo att det är omöjligt att utöva nödig kontroll i detta avseende. Jag har bara sagt, att enligt utskottets förslag komma fraktbidrag endast att utgå för transport å sådana billinjer, som drivas i samtrafik med statens järnvägar, men att i händelse av ett bifall till motionerna bidragsgivningen skulle bli så att säga mera liberal och framförallt likformig.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Ja, det kan ju vara riktigt att Norrbottens län kan behöva mera hjälp än Västerbottens län, men jag vill ifrågasätta, om det kan vara riktigt att den som bor vid kusten, till exempel i Luleåtrakten eller i Piteåtrakten, skall få samma lindring som den, som bor i Pajala eller Kiruna, som dock får betala ett extra tillägg för frakten dit upp, och likaså att den, som bor i Västerbottens län i Umeåtrakten skall få samma fördelar som den som bor i Vilhelmina eller i Stensele. Det är detta som högerrepresentanterna i utskottet icke kunnat försvara; och därför ha de godkänt utskottets förslag.

Herr **Lindmark**: Herr talman! Jag kan upplysa jordbruksutskottets ordförande därom, att orsaken till det munlås, som satts på högerens talesman i utskottet, är den kompromiss som träffats inom utskottet.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Om Lindmark beklagar, att denna kompromiss träffats, beklagar jag för min del, att jag gått med på densamma, ty hade jag inte gått med på denna kompromiss, hade det inte blivit något bidrag alls. Jag vill bara upplysa herr Lindmark om den saken.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall naturligtvis inte alls lägga mig i en strid, som föranletts av mer eller mindre väl genomtänkta motioner. Det har emellertid blivit ett talesätt, att Norrland skulle ha fått mindre del av jordbruksstödet än andra delar av landet. Jag förstår inte detta talesätt, och jag förstår inte varifrån man hämtar en sådan uppfattning. I fråga om mjölken till exempel veta vi ju litet var, att Norrland fått ett prisutjämningsbidrag, som är många gånger större än det man fått i landets södra provinser. Om man i Norrland få ett prisutjämningsbidrag på 6 å 7 öre per kilogram mjölk, får man i Småland något över 1 öre, och i Skåne ännu mindre och dock är jag övertygad om, att brukningsdelarna i Småland arbeta under lika svåra förhållanden som de i Norrland. Jag har därmed inte sagt, att Norrland fått för mycket, men det är inte riktigt när man säger, att Norrland inte blivit delaktigt av stödåtgärderna. Sedan är det klart, att om man går till slutsumman så kan stödet bli mindre för Norrlands vidkommande, men detta beror på att själva produktionen där är mindre. Man har dock i Norrland fått omkring 30 procent mer för mjölken än man fick 1925—1929 tack vare dessa åtgärder, och för kraftfodret betalar man nu ungefär 8 procent mindre än 1925, medan priset på konstgödsel håller sig på ungefär samma nivå som vid nämnda tidpunkt. Jag har velat säga detta för att klargöra, att det inte är riktigt när man säger, att norrlänningarna fått mindre av jordbruksstödet än övriga jordbrukare.

Herr **Jacobson**: Herr talman! Det är fullkomligt oriktigt när jordbruksutskottets ordförande påstår något sådant som att detta anslag skulle komma fjällbygdens invånare till godo. Det är fullständigt uteslutet att ett enda öre kan komma den fattiga befolkningen i fjällbygden tillgodo. Då man här drar in Vilhelmina och hur det hela kommer att verka för befolkningen där

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)
uppe, så är detta någonting som ligger alldeles på sidan om saken. Det finns där inte en enda omnibuslinje som trafikeras av statens järnvägar och som har beröring med fjällbygderna. Jag vill sålunda konstatera, att för fjällbygdens vidkommande har det hela inte fem öres värde.

Herr Lindmark: Herr talman! Jag begärde ordet när statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påstod, att den hjälp Norrland fått inte är mindre än det stöd, jordbruket i övriga delar i landet fått. Vi kunna pröva den saken om vi tänka efter vad nettopriset per liter mjölk är. Det blir inte 17 gånger mer än syd- och mellansvenska jordbrukares nettopriser, utan en enkel uträkning ger ett helt annat resultat. Att det betalas ut förhållandevis så stora summor i prisutjämningsbidrag i Norrland beror därpå, att produktionen av produktmjölk där har en förhållandevis större omfattning än produktionen av konsumtionsmjölk i förhållande till andra delar av riket. Se vi på nettot finna vi, att detta föga överstiger medeltalet för landet i dess helhet. Om vi tänka på stödåtgärderna i övrigt, så har Norrland endast haft nackdelar av åtgärderna till förbättring av priset på spannmål och av åtgärderna på sockerbetsodlingens område liksom också i fråga om en hel del andra åtgärder. Detta ligger i sakens natur. Ty Norrlandsbefolkningen är endast konsumenter av dessa nyttigheter. Man kan i Norrland icke odla vare sig vete eller råg, utan allt måste köpas. Stödåtgärderna på detta område ha sålunda för Norrlands vidkommande praktiskt taget endast varit till nackdel. Att vi likväl velat stödja jordbrukarna i södra och mellersta Sverige i syfte att bereda dem ekonomiskt mera bärkraftiga villkor beror därpå, att det icke kan vara något riksintresse att jordbruket icke skall kunna bära sig eller gå ihop, och att Sverige icke skall vara självförsörjande, framför allt då vid en avstängning.

När herr Jacobson säger, att vad som här föreslås icke kan komma den fattiga lapplandsbefolkningen till godo, måste jag emellertid protestera, ty transporter ske över hamnar vid Bottenhavet, och därvidlag träder ju allt vad som här föreslås omedelbart i tillämpning. Man får fraktbidrag för transport från hamnarna vid Bottenhavet upp mot Lappland. En statens busslinje går till exempel i Torneådalen från Övertorneå upp till Pajala. Jordbruksutskottet har naturligtvis haft den linjen i tankarna, och det är ju klart att förslaget därvidlag är till nytta för lapplandsbefolkningen i dessa trakter.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Trots de förklaringar, som ha lämnats av jordbruksutskottets ordförande, måste jag ändå säga, att jag kände en viss beklämning och ledsnad, när jag fick detta utlåtande under ögonen och såg, att det icke fanns någon reservation för bifall till motionerna. Anledningen härtill har ju, som utskottets ordförande upplyste, varit att utlåtandet är resultatet av en kompromiss.

Det är särskilt två saker, som skulle vara ägnade att förbättra jordbrukets avkastning i de nordligaste delarna av landet. Det är först och främst torrläggning av markerna. Hur har den frågan behandlats? Ja, jag skall icke ingå på det kapitlet, men jag vill säga, att sedan denna sak blev omlagd på så sätt, att man skall uppskatta båtnadsvärdet enligt de nya bestämmelserna, har det faktiskt blivit så, att torrläggningar äro bäst för lantbruksingenjörerna och för dem, som skola utföra förrättningen, medan lantbrukarna icke ha den nytta av sådana företag, som de hade, när de gamla bestämmelserna gällde. Jag vill i förbigående ha sagt detta.

Den andra kraftiga hävstången för att upphjälpa jordbrukets avkastning är större användning av de artificiella gödselmedlen, och det är därför, som vi ha kommit fram med dessa motioner och dessa yrkanden. Vad som nu föreslås av utskottet kan ju vara en hjälp, men det är en obetydlig hjälp.

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)
Det är så obetydligt, att det icke gärna kan stimulera till ökad användning av konstgödsel.

Södra och mellersta Sveriges jordbrukare ha fått mera direkt hjälp, så att de verkligen känna av det, men det ha jordbrukarna i Norrbotten icke fått. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet åberopar mjölkregleringen. Ja, det är också den enda åtgärd från statsmakternas sida, genom vilken jordbrukarna där uppe ha kunnat märka, att de fått något lättnad. I övrigt är Norrbotten ett underskottsområde, som får deltaga i jordbrukshjälpen till övriga delar av landet. Eftersom herr Lindmark redan varit inne på denna sak, skall jag icke fördjupa mig i den. Jag skall endast nämna en sak, som han glömde bort, nämligen att margarinet går otroligt mycket och konsumeras alldeles kolossalt i Norrland, men accisen för detta går till hela landet. Det går därför icke att göra gällande, att vi i Norrland ha fått samma hjälp som jordbrukarna i de övriga delarna av landet.

För min del glädde jag mig åt den nu förevarande motionen och trodde, att den skulle bli mottagen på ett bättre sätt än som nu skett. Jordbrukarna där uppe skulle då ha känt, att de också fått en verklig hjälp, och, vilket är det viktigaste, det skulle ha medfört, att man i vida större utsträckning hade kunnat använda konstgödsel, varigenom avkastningen å jorden blivit bättre.

Det är förvånansvärt att se, hur lantbruksstyrelsen har yttrat sig i denna fråga och vilka svepskal den anfört. Det är verkligen underligt, att ett ämbetsverk kan framkomma med sådant. Här står bland annat såsom motiv för avslag å motionerna, att man har funnit, att subsidieformen vid inköp av konstgödsel icke kan vara den bästa lösningen. Jag frågar: Är det icke subsidieformen, som går igen över hela linjen, i all den hjälp, som jordbruket har fått? Vad är det annat än subsidier? Men här skulle det icke gå för sig. I stället förordar man praktisk kursverksamhet, men, mina herrar, det tar tid och vi ha icke folk till det. Om vi däremot hade fått konstgödseln förbilligad på det sätt, som vi begärt i motionerna, så skulle den ha kommit till större användning. Det förhåller sig icke så, som lantbruksstyrelsen gör gällande, att folk icke vet, hur de skola använda konstgödsel. Det finns även hos oss åtminstone en och annan här och var, som begriper det, och den kvickaste åtgärden att lära folk att använda konstgödsel hade varit att förbilliga den. Då hade den kommit till större användning och då hade man också snart lärt sig att använda den på rätt sätt. Folk är icke så okunniga i denna sak, som lantbruksstyrelsen gör gällande. Jag tycker, att det är märkvärdigt, att i detta ämbetsverk icke finns en praktisk karl, som har bättre reda på förhållandena, så att man icke uttalar sig på sätt som här har skett.

I tal och skrift framhåller man jämt och ständigt, hurusom det är nödvändigt att rycka upp jordbruket i de nordligare delarna av landet. Det säger man i tal och skrift, men när det kommer till kritan och man föreslår vidtagande av en praktisk åtgärd, då går det knappast att få något gjort. Då tycker man det är bättre att bara ge litet grand, så att ingen skall kunna säga, att man har struntat blankt i saken. Så har det varit vid tidigare tillfällen, när frågor ha varit före rörande norrländska förhållanden, och så är det nu också, nu nästan mera nedslående än någonsin förr. Är det ett orimligt krav, som vi ha framställt, när vi ha begärt 700,000 kronor till förbilligande av konstgödseln? Nej, det är det icke. Det är ett billigt krav sett mot bakgrunden av vad vi anse oss ha rätt att begära och sett mot bakgrunden av vad som behövs och av vad som alla understundom erkänna är behövt. Nu går det emellertid icke att genomföra en praktisk sak, och jag beklagar det, herr talman.

Jag har icke något yrkande.

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag beklagar, att jag blandade mig i denna debatt, ty man tycks därigenom ha kommit vid sidan av hela saken. Jag tyckte emellertid det var angeläget att bemöta de uttalanden, som nästan blivit en vana, om Norrlands missgynnade ställning. Jag vill icke alls lägga mig i den nu föreliggande frågan. Det är ju tråkigt för herr Nilsson i Antnäs, att icke ens hans medmotionärer ha kunnat gå med på det krav, som han anser vara behöfligt.

(Herr Nilsson i Antnäs insköt härvid: »Det tycker jag också.»)

Ja, det är ju synd, men prata bättre med edra kolleger nästa gång, så kanske det går bättre!

Det är alldeles riktigt, som herr Nilsson i Antnäs säger, att konstgödsel är en kraftig hävstång för att höja jordbrukets avkastningsförmåga. Jag vill emellertid säga, att till och med skånska jordbrukare lägga ofta ned för mycket pengar på konstgödsel. Det är ofta så, att om de hade använt mindre, skulle de ha fått ett bättre nettoresultat, detta trots att det bedrivs en intensiv försöksverksamhet. Det kan hända, att även om man får konstgödseln för 3 kronor per 100 kilogram, förlorar man pengar för varje kilogram, som man köper utöver en viss kvantitet, om det icke blir rätta sorten. Det kan ingen jordbrukare, det kan icke jag och icke herr Nilsson i Antnäs säga vad som är det rätta, utan man måste försöka olika sorter just för att komma fram till ett väl avvägt resultat. Det har kanske herr Nilsson i Antnäs försökt, och jag vill icke lägga mig i den saken.

När emellertid herr Lindmark och herr Nilsson i Antnäs nu kritisera jordbruksstödet, vill jag säga, att det skulle väl herrarna ha passat på att göra härordagen, då vi behandlade den saken. Då skulle ni ha yrkat avslag på de föreslagna åtgärderna. Ni klaga nu över att ni få betala margarinaccis utan att få någon nytta av det. Detta påstående är emellertid icke riktigt. Om vi gå tillbaka till åren 1925—1929, så utgjorde då medelpartipriset på smör 3 kronor per kilogram, vilket motsvarar ett visst produktmjölkpris. Om motsvarande partipris nu är 2 kronor 75 öre, så motsvarar denna nedgång en skillnad i mjölkpriset av 1 öre. Sedan blir det hela naturligtvis också beroende på vad konsumtionsmjölken kostar. Om jag emellertid lägger ihop de två och delar mitt itu — jag tar alltså 50 procent av vardera — så får jag det faktiska mjölkpriset. Prisutjämningsbidraget har vissa tider för Norrbotten varit uppe i 8 öre — jag säger icke, att det är för mycket — och drar jag därifrån den ettöring, som svarar mot prisnedgången, så visar det sig, att jordbrukarna i själva verket nu få 7 öre mera för mjölken än de fingo 1925—1929. På vad sätt åstadkommes nu detta prisutjämningsbidrag? Jo, för det första tar man av den samlade fonden 2 öre per kilogram till Norrbotten och 1 öre till Västerbotten, vilket lägges i botten, och därefter använder man mjölkavgiften för konsumtionsmjölken för fördelning å produktmjölken inom det område, som regleringen omfattar. Slutligen tillkommer andel i margarinaccisen efter den samlade mjölkkvantiteten. Är det 100,000 kilogram mjölk, varav 50,000 kilogram produktmjölk och 50,000 kilogram konsumtionsmjölk, så komma margarinpengarna på 100,000 kilogram mjölk att uppdelas på produktmjölken. På samma sätt förhåller det sig med den kraftfoderavgift, som inflyter. Däremot är det klart, att man icke kan få bidrag för saker, som man icke säljer.

När herr Lindmark här talar om sockret, vill jag säga, att vid jämförelse med tiden 1925—1929 är sockret omkring 40 procent billigare. Följaktligen kostar det nu 40 procent mindre än det gjorde åren 1925—1929. Brödspann-

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.) målen ha ännu icke kommit upp i samma pris som åren 1925—1929, och följaktligen kan icke mjölet vara dyrare nu än då. Konstgödseln är också billigare. Av andra av herrarnas kolleger får jag ju höra, att vi icke kunnat hålla priserna tillräckligt höga, men nu stå ni och klaga över att de äro för höga. Ni skulle naturligtvis ha anfört detta, när vi för några dagar sedan behandlade jordbruksfrågan och icke komma med det nu efteråt. Om ni se saken från den synpunkten, borde ni väl då ha yrkat avslag på alltsammans.

Herr Jacobson: Herr talman! Jag vidhåller fortfarande bestämt mitt tidigare påstående, att invånarna i Lappmarkens fjällbygd icke på något sätt kunna tillgodogöra sig denna förmån. Icke kan man tänka sig, att man skulle kunna använda de norrländska hamnarna, då det gäller transporter till fjällbygden. Jag tänker icke på Lycksele, vilket herr Lindmark kanske gör, utan på de andra socknarna, vilka äro fullständigt utestängda från möjligheten att använda hamnarna. Man kan icke taga konstgödseln till någon av dessa hamnar och sedan använda någon tvärbana för att få upp den, utan den enda framkomliga vägen är Inlandsbanan, och då finns det icke någon möjlighet att komma i åtnjutande av detta statsbidrag.

Herr Hedlund i Häste: Herr talman! Jag är givetvis av den uppfattningen, att om man hade kunnat inom jordbruksutskottet få fram det förslag, som motionärerna hade kommit med i fråga om direkta bidrag för inköp av konstgödsel, så skulle det ha verkat till större fördel för jordbrukarna i Norrland. Eftersom den vägen emellertid icke visade sig framkomlig, var det klart, att jag såsom norrlandsrepresentant — för att likväl få igenom ett resultat av den gjorda framstöten och för att gagna jordbruket på det sätt, som då var möjligt — gick med på den kompromiss, som kom till stånd i utskottet. Jag är för min del övertygad om att denna kompromiss var det bästa möjliga, som under förhandenvarande omständigheter kunde ernås. Jag ser saken så, att om man kan få fram ett resultat, även om det är mindre än man skulle ha önskat, så skall man taga det utan att fördenskull behöva bli alltför upprörd.

Jag vill erinra om att vi ju ha haft sådana fraktbidrag som detta förut i ett par års tid, och de verkade ganska fördelaktigt i många hänseenden. Konstgödsel fraktas ju som regel till hamnarna där uppe. Ofta läggs den där in i magasin på hösten eller fraktas på hösten från hamnarna in till de olika lantmannaföreningarnas magasin utmed järnvägarna, varefter den något längre fram fraktas ut antingen med hästskjuts eller med bil, om det gäller längre avstånd.

Jag kan således icke förstå annat än att även jordbrukarna t. ex. i Vilhelmina socken kunna få nytta härav. Om de taga konstgödsel över t. ex. Sundsvall eller Härnösand, går den på järnväg dit upp, och då komma dessa bidrag att även verka förbilligande på den konstgödsel, som på detta sätt kommer till dessa platser. Inom Jämtlands län kommer det givetvis att ha en viss betydelse. Vi taga mycket av vår konstgödsel just över Sundsvall. Så går den med järnväg uppåt till Ånge, sedan till den första stationen i Jämtland, Bräcke, och sedan går den till Östersund, därifrån upp till Storlien och därifrån norr över till Strömsund och vidare. Det är klart, att detta kommer att inverka, även om bidraget kanske blir ganska litet för varje 100 kilo, men för jordbrukarna gäller det ju att taga vara på alla möjligheter, som kunna förbilliga produktionen, även om det skulle röra sig om icke så stora belopp. I alla händelser kan man ändå nå ett bättre resultat av produktionen.

Vad sedan beträffar det under diskussionen åberopade yttrandet från lant-

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)
bruksstyrelsen, innehåller detta yttrande vissa saker, som icke jag heller kan underskriva. Det är väl icke något att just nu taga upp till behandling, lika litet som frågan, i vilken utsträckning de norrländska jordbrukarna erhållit hjälp och stöd genom de av statsmakterna vidtagna åtgärderna. Det finns måhända åtskilligt att säga om den saken, men det är, såsom statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framhållit, icke precis den lämpliga tidpunkten just nu att taga upp en diskussion härom.

Jag ber, herr talman, såsom norrlänning och då jag deltagit i jordbruksutskottets behandling av detta ärende, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Jag vill först säga några ord i anledning av herr stasrådets yttrande, att vi icke skulle kunna använda konstgödseln på det rätta sättet, och att det skulle vara risk för att vi skulle förlora på detta, ifall vi fingo den avsevärt förbilligad. Herr statsråd, det är ingen risk för detta. Man behöver icke vara professor för att lära sig använda konstgödsel på rätt sätt. Man kan först låta prova jorden och därigenom få kännedom om vilket gödselmedel den behöver. Jag begriper själv en liten smula den här saken och jag kan säga, att jag kan gå kring Antnäs bys ägor och se på marken och sedan säga ungefär, vad den fordrar för konstgödsel. Konstigare är det icke. Herr statsrådet skakar på huvudet, men jag står för vad jag har sagt. Det skall vara mycket skiftande jordar, om man skall taga miste på detta. Så konstigt är det icke. Det skall ingen inbilla sig. Varje jordbrukare vet, att det icke är något särskilt märkvärdigt detta.

Vidare vill jag säga något i anledning av det påståendet, att på grund av en kompromiss inom jordbruksutskottet motionärerna icke fått igenom sitt yrkande. Vad kompromissade man om? Det måste väl ha varit något motstånd, eftersom man måste ingå en kompromiss för att slutligen få 200,000 kronor i stället för 700,000 kronor. Det är just detta jag påtalat. Jag förstår, att herr Hedlund i Häste gärna gått med på motionerna, och kanske några flera också. Denna kompromiss måste emellertid haft sin orsak och sin upprinnelse i någonting, och det måste ha varit ett motstånd. Det är just detta jag velat ha sagt.

Vidare vill jag gent emot herr jordbruksministern säga, att jag tror nog, att vi allesammans skulle kunna bevisa, att vi levererat in så kolossalt mycket pengar, exempelvis blott från Norrbottens län, att vad vi fått i mjölkstillägg säkert icke täcker vad Norrland betalat ut såsom underskottsområde. Jag är övertygad om detta. Jag vet det, men jag har icke siffran i hjärnkontoret och kan därför icke nu taga fram den, men det skall väl bli tillfälle att göra det en annan gång.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag har vid behandlingen av detta ärende inom jordbruksutskottet biträtt utskottets förslag, men jag hade vid behandlingen icke den där skeptiska inställningen mot ett yrkande att på grund av enskilda motioner bevilja ett anslag till fraktlindring för konstgödsel. Jag bestrider visst icke riktigheten i själva principen. Den torde vara odisputabel. Att en ytterligare utredning av denna fråga borde vara erforderlig och nödvändig innan anslag för ändamålet beviljas, det visar just den debatt, som här förts. Här ha många norrlänningar redan talat, och jag antar, att om debatten fortsätter ett par timmar till, så komma väl samtliga norrlandsrepresentanter att deltaga och ge ytterligare belägg för de skiftande meningar, som där råda.

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)

Jag ber emellertid, herr talman, att få draga den logiska konsekvensen av den förda debatten. En rad inflytelserika norrlandsrepresentanter ha talat om, vad de anse jordbruksutskottets förslag vara värt. Herr Jacobson i Vilhelmina anser det icke vara värt 5 öre för den socken han närmast är representant för, och herr Nilsson i Antnäs har mycket bestämt förklarat, att det icke en gång kan stimulera till en ökad användning av konstgödsel. Ja, herr talman och ärade kammarledamöter! Under sådana förhållanden synes mig den logiska konsekvensen av denna debatt vara, att man bör ställa ett yrkande om avslag på såväl utskottets förslag som de i ämnet väckta motionerna.

Jag ber, herr talman, att få framställa detta yrkande.

Herr Lindmark: Herr talman! Jag skall börja med den siste talarrens anförande. Det är fullkomligt oriktigt att draga den slutsatsen, att det här varit allenast en tom demonstration, och att det icke kan vara allvarligt menat. Jag började mitt anförande här i kväll med att påpeka, att det var med tacksamhet, vi mottagit vad man erbjöd, men att det ingalunda ger den effekt som ett bifall till motionärernas yrkande skulle innebära. Därmed må det vara nog sagt på den punkten.

Jag begärde emellertid ordet för att få säga några ord med anledning av herr jordbruksministerns anförande nyss. Herr jordbruksministern vände sig särskilt till mig och sade, att han fann det oriktigt och olämpligt att nu så efteråt kritisera det jordbruksstöd, som vi för några dagar sedan behandlade. Nej, herr jordbruksminister, jag har icke kritiserat det. Jag har tvärtom sagt, att det var en nödvändig åtgärd, som statsmakterna vidtogo till nytta för, framför allt, det södra och mellersta Sveriges jordbrukare men också för landet i dess helhet. Framför allt med hänsyn till om vi råka ut för en avstängning, är det naturligtvis till största fördel, att vi äga tillgång till ett bärande och blomstrande jordbruk, och att Sverige kan vara självförsörjande. För mig var detta det principiellt avgörande, när det gällde att bidraga till jordbruksstödet genomförande.

Men vad ha vi då sagt? Jo, vi ha sagt, att Norrland icke haft samma fördelar av det genomförda jordbruksstödet som södra och mellersta Sverige haft, med undantag dock för mjölkregleringen. Av denna har också Norrland haft stor fördel, men det är egentligen den enda fördelen.

Herr statsrådet säger också, att vid en jämförelse med 1925—1929 års priser är sockret nu 40 % billigare, och därför ha vi ingen anledning att klaga på det sockerpris, som vi för närvarande ha. Nej, ingalunda! Det är riktigt. Men vad skulle priset på socker varit, om världsmarknadspriset tillämpats och icke särskilda stödåtgärder för sockerbetsodlingen här i Sverige beslutats? Då skulle priset varit ännu lägre, och då hade vi norrlänningar erhållit ännu lägre priser. Vi klaga icke på sockerpriset, utan vi begära endast kompensation i någon form, och någon tillfredsställande sådan ha vi icke fått.

Herr Jacobson: Herr talman! Jag vill framhålla, att jag icke yttrat mig om jordbrukshjälpen i dess helhet, utan endast om en enda detalj, där jag framhållit, huru det skulle ställa sig för Lappmarken. Jag tillåter mig i detta fall att gentemot herr Anderssons i Löbbo avslagsyrkande ställa ett annat yrkande, nämligen att detta bidrag till fraktlindring för konstgödsel bör lämnas såväl vid transport å järnväg som vid transport på omnibuslinje. För den senare gälla av länsstyrelsen fastställda taxor, som man har att gå efter. Skulle detta yrkande bifallas, blir det även hjälp för Lappmarken.

Ang. anslag till bidrag till inköp av konstgödsel i Norrland. (Forts.)

Herr Norén: Herr talman! Då jag likaväl som herr Jacobson har en särskild erfarenhet av vad detta anslag skulle betyda för det norrländska jordbruket, skall jag utan att ingå på någon närmare motivering för mitt yrkande hemställa, att riksdagen måtte bifalla utskottets i ärendet gjorda hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Härefter framställde herr förste vice talmannen propositioner beträffande motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jacobson; och godkände kammaren utskottets motivering.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 101, i anledning av väckta motioner om anslag till byggande av enklare utfartsvägar för isolerade gårdar i Norrland; och yttrade därvid

Herr Lindmark: Herr talman! Blott några ord med anledning av föreliggande utlåtande.

Motionärerna ha i sin motion påyrkat införande av en ny vägtyp och begärt anslag till en sådan. Jordbruksutskottet har emellertid förklarat, att vad motionärerna här begära är ingenting annat än ett anslag till s. k. utfartsvägar med för de fyra norrländska länen högre statsbidrag. Detta är ett misstag av jordbruksutskottet. Motionärerna ha begärt ett anslag på nionde huvudtiteln, därför att här föreligger stor likhet med anslaget till nybyggesvägar. Den vägtyp, som det här är fråga om, är för övrigt en absolut parallell till nybyggesvägar, och anslag till dessa finnes upptaget på nionde huvudtiteln.

Vad menar man med denna vägtyp? Jo, när det gäller s. k. enskilda utfartsvägar menar man enskilda vägar från byar och gårdar, vilkas ägare kunna utföra ett sådant vägbygge med ett mindre bidrag av stats- eller landstingsmedel, för såvitt vägen icke är alltför lång. Det finns emellertid mindre lägenheter och gårdar, ensligt belägna, vilkas ägare icke kunna på vanligt sätt bygga dessa enskilda utfartsvägar med bidrag av stats- och landstingsmedel, därför att intressenterna äro så få och väglängden för stor. Här har man för dessa isolerade gårdar och lägenheter nu velat införa en ny vägtyp, som har sin föregångare inom Västerbottens län i de s. k. enkronasvägarna. Jag konstaterar med beklagande, att jordbruksutskottet här gjort ett misstag och en sammanblandning. Det är icke samma vägtyp, och det finnes ingen risk för att man skall kunna förväxla anslagen. Vi ha tvärtom velat markera åtskillnaden mellan dessa anslag. Anslaget till enskilda utfartsvägar finns upptaget på sjätte huvudtiteln, och nu ifrågavarande anslag till enklare utfartsvägar för isolerade gårdar skall uppföras på nionde huvudtiteln. Därmed ha vi velat markera skillnaden, på det att icke någon förväxling skulle ägarum.

Såsom frågan för närvarande ligger till, kan jag icke framställa något yrkande. Jag hoppas emellertid, att frågan, då den nu faller, likväl faller framåt, så att vi kunna återkomma senare.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. anslag till byggande av enklare utfartsvägar för isolerade gårdar i Norrland.

§ 8.

*Ang. upp-
muntrande av
mindre jord-
brukare och
lägenhetsägare
i de fyra nord-
ligaste länen
att anlägga
hemträd-
gårdar.* Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 102, i anledning av väckta motioner om anslag till uppmuntrande av mindre jordbrukare och lägenhetsägare i de fyra nordligaste länen att anlägga hemträdgårdar.

I två inom riksdagen väckta till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 199 av herr *Domö m. fl.* och II: 311 av herr *Bagge m. fl.*, hade hemställts att riksdagen under nionde huvudtiteln såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet för att uppmuntra mindre jordbrukare och lägenhetsägare i de fyra nordligaste länen till anläggandet av hemträdgårdar måtte anvisa ett extra reservationsanslag å 100,000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 199 och II: 311 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sederholm, Gabrielsson, Casenberg och Liedberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 199 och II: 311 till bidrag utan återbetalningsskyldighet för att uppmuntra mindre jordbrukare och lägenhetsägare i de fyra nordligaste länen till anläggande av hemträdgårdar för budgetåret 1938/39 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr *Sederholm m. fl.* avgivna reservationen.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att försälja viss fast egendom; och

nr 104, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner; samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion, nr I: 132, om ett livligare samarbete i vetenskaplig undervisning och forskning mellan olika universitet och högskolor i Norden; och

nr 11, i anledning av väckt motion, nr I: 133, angående utredning och förslag i fråga om en friare omflyttning inom Norden.

Vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 10.

Ordet lämnades på begäran till herr **Eriksson** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren måtte besluta, att på

morgondagens föredragningslista en gång bordlagda ärenden skola uppföras efter de två gånger bordlagda ärendena.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 38, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlidade biträden; och

nr 39, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1938/39, m. m.; samt

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen från konstitutionsutskottet, nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner; samt

från bevillningsutskottet, nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Sandberg* under fem dagar fr. o. m. den 5 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.29 på natten.

In fidem
Sune Norrman.